

Heile Noreg

Utkast:
Senterpartiets
Prinsipp- og handlingsprogram
2025-2029

1	Innhald	
2	Innhald	1
3	Trygg framtid i hele Norge	4
4	Tillit til folk og lokalsamfunn	6
5	Lokalt folkestyre	7
6	Avbyråkratisering og tillitsbasert styring.....	8
7	Beredskap: Styrket nasjonalt totalforsvar	10
8	Kommunene og fylkeskommunene	11
9	Nødetatene	12
10	Den offentlig organiserte redningstjenesten	13
11	Frivillige rednings- og beredskapsorganisasjoner.....	13
12	Næringslivet	14
13	Sivilforsvaret	14
14	Klima, miljø og natur: Grønn omstilling tar hele Norge i bruk	15
15	Rettferdig omstilling.....	15
16	Sirkulær økonomi på norske ressurser	16
17	Naturlig og industriell karbonfangst	17
18	Samspillet mellom natur og klima	18
19	Friluftsliv.....	20
20	Arbeid, velferd og bustad: Gjer di plikt, krev din rett	22
21	Arbeid	22
22	Velferd.....	24
23	Utanforskap.....	25
24	Bustad.....	26
25	Barn, familie og mangfold: Ulike liv - like muligheter	28
26	Barnetrygd, kontantstøtte og foreldrepermisjon	28
27	Barnehage	29
28	Skolefritidsordning.....	30
29	Barnevernet	31
30	Mangfold	33
31	Urfolk og nasjonale minoriteter	34
32	Personer med funksjonsnedsettelse.....	35
33	LHBTQ+	36
34	Energi: Nasjonal kontroll over krafta vår	37
35	Kraftutbygging og energieffektivisering.....	37
36	Nye energiformer og lokal sjølvråderett.....	38
37	Nei til EU si fjerde energimarknadspakke.....	38
38	Forsvar: Norsk suverenitet og trygghet	41
39	Forsvarsløft.....	41
40	Heimevern og reservister	42
41	Folkene i Forsvaret	43

Andreutkast

42	Totalforsvar	43
43	Helse og omsorg: Forebygging, behandling og rehabilitering	46
44	Folkehelse	46
45	Kvinnehelse	47
46	Kommunehelsetenesta	48
47	Velferdsteknologi og e-helse	49
48	Eldreomsorg	50
49	Pårørende	51
50	Fødetilbud og barselsomsorg	52
51	Psykisk helse	53
52	Behandling og forebygging av rus	54
53	Bioteknologi	55
54	Spesialisthelsetjenesten	55
55	Innvandring og integrering: Kontrollert, rettferdig og inkluderende	58
56	Flyktning- og asylpolitikk	59
57	Integrering	60
58	Jordbruk, fiskeri og havbruk: Norsk mat gir trygghet	62
59	Jordbruk	63
60	Reindrift	66
61	Rovvilt	66
62	Matjord	68
63	Fiskeri	69
64	Havbruk	71
65	Dyrevelferd og dyrehelse	73
66	Justis: Trygghet over hele landet	74
67	Politi	74
68	Arbeid mot vold og overgrep	76
69	Toll	78
70	Narkotika	78
71	Kriminalomsorgen	79
72	Ungdomskriminalitet	80
73	Organisert kriminalitet	81
74	Domstolene	82
75	Kultur, idrett og frivillighet: For fellesskap og beredskap	84
76	Frivillighet	84
77	Medier og ytringsfrihet	86
78	Kultur og idrett	87
79	Livssyn og kirke	88
80	Kulturarv	90
81	Næring og industri: Verdiskaping i heile Noreg	92
82	Industri og energi	94
83	Skogbruk	95
84	Maritime næringar	96

Andreutkast

85	Reiseliv	97
86	Mineralnæringa	97
87	Olje og gass	98
88	Økonomi og skatt: Verdiskaping og fordeling	101
89	Skatter og avgifter	102
90	Statens pensjonsfond utland	104
91	Statens pensjonsfond Norge	104
92	Samferdsel: Hele Norge må bindes tettere sammen	106
93	Kollektivtilbud i hele Norge	109
94	Luffart.....	110
95	Havner og farleder	111
96	Digitalisering	112
97	Post.....	114
98	Utdanning og forskning: Skolegang som gir jobb og verdiskaping.....	116
99	Motivasjon, gjennomføring og rådgivning	116
100	Læreren	117
101	Grunnskolen.....	118
102	Videregående opplæring	119
103	Yrkesfag.....	120
104	Høyere yrkesfaglig utdanning	121
105	Høyere utdanning.....	122
106	Studentvelferd	123
107	Forskning	124
108	Livslang læring	125
109	Utenriks- og sikkerhetspolitikk: Norske interesser og internasjonal solidaritet	127
110	Nordisk samarbeid	128
111	Internasjonal handel.....	129
112	Internasjonal utvikling.....	130
113	EU/EØS	131
114		

Trygg framtid i hele Norge

115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159

Senterpartiet vil bygge samfunnet nedenfra gjennom et inkluderende folkestyre. Desentralisering av makt, kapital og bosetting er kjernen i Senterpartiets ideologi. Senterpartiet ønsker å flytte makten til å løse problemene nærmest mulig de som opplever utfordringene på kroppen. Vi vil avbyråkratisere og desentralisere Norge. Det statlige byråkratiet har over tid vokst seg for stort. Folk over hele Norge skal ha mulighet for å leve gode liv og å utvikle sine lokalsamfunn. Slik skal vi utvikle et levende Norge.

Et land med høy grad av tillit mellom folk, til myndigheter, til rettsstaten og en jevn fordeling av ressurser gir et mer effektivt, rettferdig og demokratisk samfunn. Et samfunn med små forskjeller mellom folk, uavhengig av hvor man bor eller hva man eier, øker tilliten i samfunnet.

Et livskraftig næringsliv over hele Norge er en forutsetning for å bygge landet. Små og store bedrifter utgjør grunnmuren i verdiskapingen og sysselsettingen i Norge. Næringspolitikken må styrke grunnlaget for å bygge, drive og videreutvikle virksomheter. Senterpartiet mener at forutsigbare rammevilkår, kapitaltilgang og relevant kompetanse er viktig for utviklingen av virksomhetene våre. Vi vil ha et skatte- og avgiftsnivå som fremmer verdiskaping og styrker norsk og lokalt eierskap.

Myndighetenes viktigste oppgave er å sikre innbyggernes trygghet. Det handler om å trygge folks økonomi, bekjempe kriminalitet og å sikre tilgang til helsetjenester uansett hvor man bor. Vi skal ha nasjonal kontroll over naturressursene, kritisk infrastruktur og energiforsyningen i Norge.

Norske fossefall, norsk jord og skog, norsk olje og gass, fisk, mineraler og havarealer. Alle disse naturressursene har vi bevart nasjonalt eierskap til som følge av kloke politiske veivalg. Dette har sikret at hele folket har fått glede av naturressursene. Senterpartiet vil at vi skal bruke lærdommen fra egen historie, og styrke det nasjonale eierskapet og kontrollen over egne naturressurser.

Flere har kommet inn i arbeidslivet de siste årene. Norge har blant de høyeste sysselsettingsandelene i Europa. Likevel står for mange utenfor jobb og utdanning. Det er et stort tap for enkeltpersoner som ikke får ta del i arbeidsfellesskap, og for samfunnet som trenger arbeidskraft og mangfold. Folk må få utdanning som gir arbeid, og alle som kan, må bidra i arbeidslivet etter evne.

Landet vårt og verden står overfor nye utfordringer. Den sikkerhetspolitiske situasjonen gjør at vår sivile og militære beredskap må styrkes over hele landet. Klimaendringene gjør oss mer sårbare for ekstremvær og kriser. Senterpartiet vil derfor styrke bredden i vår totalberedskap. Politiet, forsvaret og egen selvforsyning av mat er avgjørende i dette arbeidet. Summen av mobiliserings- og motstandskraft i lokalsamfunnene våre avgjør hvor sterk vår nasjonale beredskap er når kriser rammer.

Andreutkast

160 Den internasjonale uroen og stormaktsrivaliseringen gjør at Norge må bevare og styrke våre
161 internasjonale allianser. Vi må bidra til en verden preget av mellomstatlig samarbeid og
162 respekt for internasjonal folkerett. Senterpartiet sier ja til internasjonalt samarbeid, men nei til
163 EU-medlemskap og annet overnasjonalt styre. Norge skal være en sterk og inkluderende
164 nasjonalstat, der makten ligger på norske hender. Suverenitet er en forutsetning for
165 demokrati.

166
167 Klok forvaltning av rike naturressurser har lagt grunnlaget for den velferden vi har i dag. Vi
168 forvalter landet og havet på vegne av våre etterkommere. Derfor må Norge overlates i bedre
169 stand enn vi overtok det i. Vekst er ikke å forbruke mer, men å forvalte bedre. Bærekraftig
170 bruk av fornybare ressurser har vært en modell for norsk bosetting. I møtet med klima- og
171 naturkrisen skal denne norske modellen videreutvikles. Vi skal ha en rask omstilling til en
172 sirkulær økonomi. I den sirkulære økonomien skal vi utvikle grønne næringer basert på
173 lokale fornybare ressurser. Mer ekstremvær gjør at vi må ruste opp infrastrukturen vår for å
174 håndtere et varmere, våtere og villere klima.

175
176 Digitalisering, kunstig intelligens og ny teknologi gir muligheter for bedre utnyttelse av
177 ressursene våre og økt livskvalitet, men gjør også samfunnet vårt sårbart på nye måter.
178 Folk, næringsliv og det offentlige over hele Norge må rustes for å kunne ta mulighetene og å
179 kunne møte utfordringene fra ny teknologi. Generative språkmodeller som benytter kunstig
180 intelligens må tilpasses til det norske språket og norske verdier for å videreutvikle det Norge
181 vi er så glade i.

182
183 Flere eldre og lave fødselstall utfordrer velferden og produksjonsevnen i Norge. Eldre er
184 viktige ressurser i samfunnet. Samtidig må samfunnet rustes for at flere vil trenge god
185 eldreomsorg. Senterpartiet står i front for å styrke velferdsordningene for barnefamiliene.
186 Norge skal være et samfunn hvor folk har mulighet til å få så mange barn som de ønsker. Da
187 må tiden og økonomien i hverdagen til folk gå opp.

188
189 Nye utfordringer gir nye muligheter for å utvikle hele Norge. Senterpartiet kjemper for et
190 levende Norge med produktivtvekst, befolkningsvekst i distriktene og muligheter for å
191 leve gode liv i by og bygd. Omstillingen vi skal gjennom skal bygge og trygge landet og gi
192 bedre liv for oss som bor her og de som kommer etter oss. Folkestyre, rettfærdig fordeling og
193 bærekraftig forvaltning er Senterpartiets politikk.

194 Tillit til folk og lokalsamfunn

195 Senterpartiet vil utvikle gode lokalsamfunn i bygder, tettsteder og byer i hele Norge. Gode
196 lokalsamfunn skaper sterke fellesskap, legger til rette for verdiskaping, frivillighet og
197 reduserer utenforskap. Vi har mål om økt folkevekst i distriktene til glede for folk i bygder,
198 tettsteder og byer i hele landet. Senterpartiet ønsker ikke folkevekst i byer og pressområder
199 på bekostning av trygge oppvekstmiljøer, ivaretagelse av stedets historie og kultur, og viktige
200 naturverdier som dyrka mark og produktiv skog. Senterpartiet ønsker bærekraftig vekst.

201
202 Senterpartiet vil ha næringsutvikling og tjenester nært folk over hele Norge. I nasjonalstaten
203 Norge skal alle føle at de hører til et sted. Alle skal ha tilgang til universelle velferdsgoder og
204 tjenester uavhengig av ressurser og bosted. Når samfunnsfunksjoner sentraliseres, økes
205 avstanden mellom innbyggere og myndigheter, som igjen kan svekke tilliten i samfunnet.
206 Offentlige oppgaver og myndighetens tilstedeværelse må derfor ikke sentraliseres bort fra
207 lokalsamfunn.

208
209 Senterpartiet har fått på plass piloter for bygdevekstavtaler som et nytt virkemiddel i
210 distriktpolitikken. Dette gir mange distriktskommuner mulighet til å teste ut og utvikle
211 tjenestene for å gi økt bolyst, bedre tjenestetilbud og sikre næringsutvikling i sine
212 lokalsamfunn. Senterpartiet vil videreutvikle og utvide denne ordninga.

213

214 **Senterpartiet vil:**

- 215 – At statlige virksomheter skal legge til rette for at ansatte kan jobbe desentralisert.
- 216 – Etablere flere desentraliserte kontorfellesskap for statlige ansatte.
- 217 – Videreutvikle nærtjenestesesentrene i kommunene for å tilby flere statlige tjenester nært folk.
- 218 – Flytte flere statlige arbeidsplasser fra Oslo til andre deler av landet og sikre at lokalisering
219 av statlig virksomhet blir vurdert i en regional arbeidsmarkedssammenheng og ikke bare ut
220 fra kommunestørrelse. Minst én kommune i sentralitetsklasse 3-6 skal alltid vurderes ved
221 lokalisering av statlige arbeidsplasser. Unntaksbestemmelser som gjør det mulig å omgå
222 utflyttingsvedtak, må avskaffes.
- 223 – Opprette et forskningsprogram for distriktsutvikling i Norges forskningsråd.
- 224 – Øke utbyggingstakten av 5G og stille lovpålagte krav om dekning i spredtbygde strøk ved
225 tildeling av frekvenser.
- 226 – Videreutvikle og utvide ordningen med bygdevekstavtaler til å gjelde flere kommuner.
- 227 – Fremme småskala næringsvirksomhet i distriktene ved å forenkle plan- og
228 godkjenningprosesser.
- 229 – Styrke arbeidet med å samordne statlige innsigelser og sette klare tidsfrister og
230 begrensninger for å unngå forsinkelser i planprosesser.
- 231 – Ha en differensiert arealpolitikk i statlige planretningslinjer for å ta hensyn til ulike behov i
232 tettbygde og spredtbygde strøk.

233

234 Lokalt folkestyre

235 Det lokale folkestyret må styrkes, slik at flere får delta i utviklingen av samfunnet og det
236 lokale tjenestetilbudet. Folkestyret må utvikles gjennom desentralisering av statlige oppgaver
237 til fylkene. Senterpartiet ønsker en selvstendig og nyskapende kommunesektor, som utvikler
238 den lokale velferden og lokalsamfunnet. For å sikre et livskraftig lokalt folkestyre må
239 øremerking, rettighetsfesting og bemanningsnormer begrenses. Alle nye oppgaver må
240 fullfinansieres.

241
242 Kommunene og fylkeskommunene er sentrale tjenesteprodusenter, samfunnsutviklere og
243 grunnmuren i folkestyret vårt. Senterpartiet mener det er viktig at det er kort avstand mellom
244 de folkevalgte og innbyggerne. Eventuelle kommune- og fylkessammenslåinger skal være
245 frivillige og oppslutningen om disse skal være avklart i lokale folkeavstemninger før
246 igangsetting.

247
248 Det kommunale inntektssystemet skal bidra til bosetting over hele Norge, og sørge for at alle
249 innbyggere får likeverdige tjenester.

250
251 Statsforvalterens oppgaver må begrenses til det som naturlig hører til rollen som forvalter på
252 vegne av staten. Øvrige oppgaver, som ikke omhandler tilsyn, kontroll eller klage, overføres
253 til folkevalgt nivå.

254
255 **Senterpartiet vil:**

256 – Videreføre vårt folkestyre og vår forvaltning organisert i tre nivåer: Stat, fylke og kommune.

257 – Beholde generalistkommuneprinsippet.

258 – Beholde dagens 19 valgkretser ved stortingsvalg.

259 – Sikre at inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner reduserer forskjeller i
260 samfunnet og bidrar til bosetting i hele landet, og ikke stimulerer til

261 kommunesammenslåinger.

262 – Sikre at overføringer til kommuner og fylkeskommuner i hovedsak gis som frie midler.

263 – Overføre flere oppgaver fra staten og regional stat ute i fylkene til fylkeskommunene og
264 folkevalgt nivå. Oppgavene skal være fullfinansierte.

265 – Ikke tvangsammenslå kommuner.

266 – Overføre flere av statsforvalterens oppgaver som ikke omhandler tilsyn, kontroll eller klage
267 til fylkeskommunen. Jordvern og beredskap skal være unntatt.

268 – Stimulere til at de største byene oppretter bydelsråd/kommunedelsråd,

269 bydelsstyrer/kommunedelsstyrer eller bydelsutvalg/kommunedelsutvalg for å styrke det
270 lokale folkestyret.

271 – At stortingsrepresentanter ikke skal kunne utnevnes til statssekretær.

272

273 Avbyråkratisering og tillitsbasert styring

274 Offentlig sektor har for stor grad av detaljstyring, og for lite tillit til de som gjør jobben.

275

276 Hverdagen til ansatte innenfor sektorer som skole og helse er for preget av rapportering og
277 detaljstyring. Mål- og resultatstyring og bruken av «bestiller/utfører-modeller» i offentlig
278 sektor har ikke bidratt til effektiv styring. For store krav til rapportering og kontroll fører til at
279 ansatte får begrenset faglig skjønnsutøvelse og mindre tid til å levere tjenester til
280 innbyggerne.

281

282 Senterpartiet vil videreføre og intensivere arbeidet med tillitsreformen i offentlig sektor.
283 Reduserte og forenklede rapporterings- og dokumentasjonskrav, frikommuneforsøk og
284 utstrakt bruk av tillitsbasert ledelse er noen av grepene som er tatt i regjeringsperioden.
285 Tillitsbasert styring må ligge til grunn i styringen av offentlig sektor.

286

287 Statlige etater og direktorater har for mye innflytelse over saker som kan bli løst gjennom
288 politisk skjønn, bruk av lokal kunnskap, lokale tilpasninger og lokale prioriteringer.

289 Senterpartiet vil derfor gjennomgå det statlige organisasjonskartet kritisk og redusere
290 antallet direktorater. Enkelte direktorater kan legges ned. Andre kan slås sammen med
291 ansvarlig departement eller andre direktorater. I denne prosessen skal statlige
292 arbeidsplasser desentraliseres.

293

294 Regelverk for offentlige tilskuddsordninger må gjøres fleksibelt og åpne for bruk av mer
295 lokalt skjønn. Det må åpnes opp for mer forsøk og eksperimentering i kommunesektoren, på
296 tvers av sektorer og forvaltningsnivå. Forsøksloven må revideres, og det må utvikles
297 frikommuneforsøk og frifylkeforsøk for å legge til rette for mer omfattende endrings- og
298 fornyingsprosesser innenfor de tre forvaltningsnivåene.

299

300 Det offentlige må forvalte skattebetalernes penger og fellesskapets ressurser på en måte
301 som skaper tillit i befolkningen. Senterpartiet er kritisk til det offentliges utstrakte bruk av dyre
302 konsulent- og kommunikasjonstjenester, gapet mellom lederlønninger og vanlige folks
303 lønninger, samt pengebruken i statlige IT-løsninger og utbyggingsprosjekter.

304

305 Lover og regelverk skal være enkle å forstå, og avgjørelser skal tas nærmest mulig
306 innbyggerne. Overdreven byråkratisering skaper frustrasjon, ineffektivitet og stjeler ressurser
307 fra viktige samfunnsoppgaver. God lokalkunnskap er viktig for god beredskap og drift av
308 landet vårt.

309

310 Innsigelsesinstituttet har en viktig funksjon i demokratiet, men det må begrenses slik at
311 staten ikke hindrer det lokale selvstyret uten at det foreligger tungtveiende regionale og
312 nasjonale interesser.

Andreutkast

313 **Senterpartiet vil:**

- 314 – Redusere bruken av New Public Management som ledelsesmodell i det offentlige.
- 315 – Redusere krav til internrevisjon i statlige etater og arbeide for forenkling av forskrifter og skjema.
- 316
- 317 – Heve terskelverdien for å bli omfattet av forskrift for offentlige anskaffelser og bruke
- 318 handlingsrommet bedre.
- 319 – Redusere antallet direktorater og statlige etater og sørge for at det statlige byråkratiet
- 320 reduseres.
- 321 – Digitalisere og forenkle kontroll- og rapporteringssystemene i det offentlige slik at flere
- 322 ressurser kan brukes på å levere bedre tjenester til innbyggerne.
- 323 – Styrke arbeidet med forenkling og avbyråkratisering for offentlig sektor og næringslivet og
- 324 differensiere mellom store og små bedrifter.
- 325 – Sikre at offentlige prosesser er åpne og gir rom for innsyn.
- 326 – At bruken av konsulenter i offentlig virksomhet reduseres. Forvaltningen skal i stedet
- 327 bygge opp egen kompetanse.
- 328 – Forenkle kontroll- og rapporteringssystemene i det offentlige slik at flere ressurser kan
- 329 brukes til tjenesteproduksjon.
- 330 – Ha et lønnstak for ledere i staten og statlige foretak.
- 331 – Redusere antallet direktørstillinger i statlige etater.
- 332

333 Beredskap: Styrket nasjonalt totalforsvar

334 Den beste beredskap og forsvar er bosetting, god infrastruktur, matproduksjon og annen
335 næringsvirksomhet spredt over hele Norge. Senterpartiet mener at det legger grunnlaget for
336 sterk nasjonal motstandskraft og mobiliseringsevne.

337
338 Totalforsvaret omfatter samarbeid mellom det sivile samfunn og forsvaret i hele
339 krisespekteret; fra fred, via sikkerhetspolitisk krise og til væpnet konflikt. Senterpartiet vil
340 styrke totalforsvaret over hele Norge. Senterpartiet fikk nedsatt
341 totalberedskapskommisjonen. Deres anbefalinger blir sentrale i arbeidet med å styrke
342 Norges totalberedskap.

343
344 Vår del av verden har siden andre verdenskrig opplevd fred og fremgang. Det internasjonale
345 bildet er nå preget av større spenninger og mer usikkerhet. Russland angrep Ukraina, og
346 flere land har opplevd en svekkelse av demokratiske normer og verdier.

347
348 Hybride trusler sammenholdt med bruk av teknologi, usikre globale forsyningslinjer og økt
349 mobilitet har endret sikkerhetssituasjonen. Dagens sikkerhetspolitiske situasjon er alvorlig,
350 og vi kan stå overfor økt konfrontasjon mellom totalitære regimer og demokratier. Det nye
351 trusselbildet krever fornyet samhandling på tvers av sektorene for å sikre befolkningen
352 tilgang på det aller nødvendigste i kriser og krig.

353
354 “Akkurat-i-tide”-prinsippet har dominert mange samfunnsområder siden Berlinmurens fall. Vi
355 må gå gjennom alle kritiske samfunnsområder og sørge for at “føre-var”-prinsippet ligger til
356 grunn for enkeltpersoner, lokalsamfunn og nasjonalstaten. Derfor vil vi etablere en
357 langtidsplan for sivil beredskap.

358
359 Den teknologiske utviklingen skaper nye muligheter, men også sårbarheter og nye
360 utfordringer. Offentlige instanser, næringsliv og privatpersoner er utsatt for digitale trusler.
361 Senterpartiet mener det er viktig å prioritere ressurser til etterretning, samt ivaretagelse av
362 infrastruktur og kompetansebygging for virksomheter og folk.

363
364 Befolkningen, kommunene, nødetatene, den offentlig organiserte redningstjenesten og
365 frivillige rednings- og beredskapsorganisasjoner er bærebjelkene for beredskapen vår.

366
367 Befolkningen må sikres god informasjon om hva den enkelte skal bidra med for å avhjelpe
368 situasjoner langs hele krisespekteret. Ved at flest mulig av landets innbyggere kan hjelpe
369 seg selv i en akutt situasjon, er det offentlige bedre rustet til å bistå de som trenger det mest.
370 Ressursene som skal håndtere krisene, må være spredt over hele landet. Bosetting og
371 infrastruktur i Øst-Finnmark er av særlig betydning for hele Norges totalberedskap.

372
373 Klimaet er i endring på grunn av global oppvarming. For Norges del vil det bety høyere
374 gjennomsnittstemperaturer, mer nedbør og mer ekstremvær. Det vil bli økt risiko for flom og
375 skred, mer styrtregn og havnivåstigning. De samfunnsområdene som blir spesielt utsatt er
376 landbruk, bygg og anlegg, vann og avløp og samferdsel. En viktig del av å bygge beredskap

Andreutkast

377 for framtiden handler om å integrere hensynet til klimaendringene i samfunnsplanleggingen.

378

379 **Senterpartiet vil:**

380 – Sørge for at vi får på plass en langtidsplan for sivil beredskap i kommende

381 stortingsperiode.

382 – Styrke og beskytte norsk matproduksjon og foredling i hele landet for å sikre vår kapasitet
383 til å produsere og beredskapslagre mat.

384 – Videreføre og styrke satsingen på beredskapslager for korn. Lagring bør skje både i
385 sentrale lager og desentralisert på gårder.

386 – Sikre tilstrekkelig beredskapslager av kritiske legemidler og medisinsk utstyr over hele
387 landet, slik at befolkningen har tilgang på nødvendige medisiner i krisesituasjoner.

388 – Styrke nasjonalt eierskap og kontroll over strategisk viktige bedrifter, infrastruktur,
389 teknologi og verdikjeder som bidrar til beredskap og sikkerhet.

390 – Sørge for at vi har et godt nok lovverk som hindrer uønskede utenlandske direkte og
391 indirekte investeringer i og drift av for eksempel infrastruktur, naturressurser og eiendom i
392 Norge.

393 – Kartlegge og avvikle utenlandsk eierskap til eiendommer som har en strategisk
394 etterretningsmessig beliggenhet.

395 – Sikre redundans i IKT og kraftforsyningen som del av en beredskapspakke for
396 samfunnskritisk infrastruktur.

397 – Sikre et driftssikkert nødnett med dekning i hele landet i samarbeid med de kommersielle
398 aktørene i det norske markedet. Redundans og tilgang må sikres for alle relevante aktører.

399 – Ha tilstrekkelig datalagring for samfunnskritiske formål.

400 – Sikre at ansvarlige myndigheter har tydelig mandat, kompetanse og kapasitet til å avdekke
401 og motvirke forsøk på å spre desinformasjon og svekke nasjonal beredskap, innenfor
402 rammen av ytringsfrihet og pressefrihet.

403 – Få på plass tilstrekkelige ressurser til forebygging og etterretning av digitale trusler og
404 angrep også på kommunalt og fylkeskommunalt nivå.

405 – Ruste opp og bygge nye tilfluktsrom som kan gi reell beskyttelse for befolkningen, samt
406 gjeninnføre krav til tilfluktsrom ved oppføring av nye offentlige bygg.

407 – Vektlegge sikkerhet og beredskap mer i offentlige innkjøp og anbud.

408 – Ha mer samøving mellom forsvaret, frivillige organisasjoner, næringslivet, helsevesenet,
409 brannvesenet og politiet, for å sikre bedre samhandling ved krisehendelser.

410 – Gi statsforvalterne og Sysselmesteren et tydeligere ansvar og en samordningsrolle i
411 arbeidet med klimatilpasning.

412 – Bedre kvaliteten og tilgjengeligheten i det offentlige kartgrunnet for å forebygge skader
413 som følge av klimaendringer.

414 – Videreutvikle metoden i analyser av krisescenarier for systematisk å ta hensyn til
415 klimaendringer i vurderinger av fremtidig risiko.

416

417 **Kommunene og fylkeskommunene**

418 Kommunene må settes i stand til å gjennomføre oppdaterte risiko- og sårbarhetsanalyser

419 (ROS) og å ha beredskapsplaner. Kommunale beredskapsråd må etableres, enten i hver

420 enkelt kommune eller i samarbeid med nabokommuner. Beredskapsrådene må være bredt

Andreutkast

421 sammensatt. Næringsliv og frivillighet må delta for å sikre nødvendig samordning av
422 beredskapen lokalt. Kommunale beredskapsråd skal gi oppdatert informasjon til
423 innbyggerne. De kommunale beredskapsrådene skal sørge for informasjonsflyt fra lokalt til
424 regionalt og nasjonalt nivå.

425

426 **Senterpartiet vil:**

- 427 – Sikre minimum 50 prosent beredskapskoordinator per kommune, som er statlig
- 428 fullfinansiert. Flere kommuner kan samarbeide om beredskapskoordinator.
- 429 – Etablere regionale kurs om totalforsvar, samfunnssikkerhet og beredskap som tilbud til
- 430 sentrale beredskapsressurser på lokalt og regionalt nivå, for å sikre en bredere og mer
- 431 enhetlig innsikt i samfunnssikkerhet og beredskap.
- 432 – Øke statens bidrag til å kartlegge faresoner i områder som kan være utsatt for flom, ras og
- 433 skred. Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) og Norges Geotekniske Institutt (NGI)
- 434 må gis tilstrekkelige ressurser til å overvåke områder med kvikkleire og andre ras- og
- 435 skredutsatte områder nøye.
- 436 – Sette kommunene i stand til å levere på krav om ROS-analyser, økonomisk og
- 437 kompetansemessig.
- 438 – Utvikle risiko- og sårbarhetsanalysen i fylkene (fylkes-ROS) og kommunene, og bruke dem
- 439 aktivt i lokalt klimatilpasningsarbeid.
- 440 – Etablere en statlig låneordning hvor kommuner og fylkeskommuner kan få rentefrie lån til
- 441 uforutsette utgifter på grunn av naturskade, flom, skred eller statlige krav om
- 442 naturskadeforebyggende tiltak, før statlig kompensasjon gis.

443

444 **Nødetatene**

445 Nødetatene må sikres økonomiske ressurser til å løse sine oppgaver gjennom samhandling
446 over hele landet. Et gjennomgående problem i beredskapsstatene er at bevilgningene til
447 administrasjonsleddet øker. På samme tid får de ytre etatene – som håndterer krisene – en
448 mindre andel. Senterpartiet mener at en større andel av ressursene som går til brann- og
449 redning, politiet og helsevesenet må gå til de operative enhetene.

450

451 Brannvesenet skal fortsatt være et kommunalt ansvar. De er ofte først på stedet ved ulykker
452 og andre hendelser. De andre nødetatene må bidra med kompetanse og ressurser for å
453 ruste brannvesenet for oppgavene de møter. Brannvesenet må få bevilgninger som sikrer
454 investeringsevne og nødvendig utstyr. Senterpartiet vil opprettholde dagens 110-sentraler.

455

456 Ambulansen må kunne komme raskt over hele landet vårt. Senterpartiet vil opprettholde
457 desentraliserte strukturer innenfor helse, og beholde og videreutvikle sykehus som
458 grunnmuren i helseberedskapen. Legevakt, vår nærmeste beredskapstjeneste, må være
459 tilgjengelig i hele landet. Dette sikrer bosetting og at vi er rustet til å håndtere situasjoner
460 langs hele crisespekteret over hele Norge.

461

462 Politiet fyller flere viktige roller i beredskapssammenheng. De skal, blant annet, drive med
463 forebygging, delta i lokale beredskapsråd og avdekke trusler. Politiets sikkerhetstjeneste

464 (PST) må sikres ressurser til sitt etterretningsarbeid for å identifisere og håndtere
465 sammensatte trusler.

466

467 **Senterpartiet vil:**

468 – Fastsette forpliktende og forutsigbare responstider for hver av nødetatene. Responstid
469 skal måles på kommune- eller kommunedelnivå.

470 – At nødetatenes operasjonssentraler skal ha nødvendig lokalkunnskap for å arbeide
471 effektivt. Det er spesielt viktig å sikre kunnskap om lokal geografi og nødvendige
472 språkferdigheter, særlig i samiske områder.

473 – Gi PST og politiet økte ressurser til sitt etterretningsarbeid for å identifisere og håndtere
474 sammensatte trusler, også ved kritisk infrastruktur på sokkelen.

475 – Prøve ut nye samarbeidsformer mellom nødetatene i distriktsområder. Formålet er å styrke
476 den samlede beredskapen i områder med store avstander og liten befolkning. Det er en
477 forutsetning at kostnadene ikke legges over på kommunene og at samarbeidet ikke svekker
478 kompetansen i nødetatene.

479 – Sikre tilgang på bensin og diesel for nødetatene uten å være avhengig av strøm, og
480 gjeninnføre desentraliserte beredskapslager for bensin og diesel.

481

482 **Den offentlig organiserte redningstjenesten**

483 Senterpartiet har sørget for at den offentlig organiserte redningstjenesten har fått styrket
484 døgnbemanning ved begge hovedredningsentralenes avdelinger. På samme tid er
485 oppdragsmengden til sentralene økende. Senterpartiet vil derfor som et minimum
486 opprettholde satsingen på disse landsdekkende tjenestene.

487

488 **Senterpartiet vil:**

489 – At luftambulansetjeneste og øvrige beredskapstjenester skal være et offentlig ansvar og drives i
490 offentlig/ideell regi.

491 – Opprettholde satsingene på Kystvakta og redningshelikoptrene.

492

493 **Frivillige rednings- og beredskapsorganisasjoner**

494 Frivillige organisasjoner inngår i Norges beredskap. Frivillig deltakelse er i seg selv god
495 beredskap, da enkeltmenneskene som har beredskapskompetanse er viktige i sine
496 lokalsamfunn.

497

498 Senterpartiet mener at frivillighetens bidrag må sikres gjennom økte bevilgninger til
499 organisasjonene i tråd med anbefalingene fra Frivillige Organisasjoners Redningsfaglige
500 Forum. Frivilligheten, herunder også nasjonale organisasjoner som yter omsorgsberedskap,
501 må i langt større grad inkluderes i lokalt, regionalt og nasjonalt beredskapsarbeid. Det kan
502 være ved øvinger, evalueringer og utarbeiding av beredskapsplaner.

503

504 **Senterpartiet vil:**

Andreutkast

- 505 – Øke tilskuddet til de frivillige organisasjonene, og gi frivillige beredskapsorganisasjoner i
506 hele landet et løft.
507 – Gi avgiftsfritak for kjøretøy og utstyr for frivillige redningstjenester.
508 – Dekke frivillige beredskapsorganisasjoners kostnader til nødnett.
509 – Kompensere arbeidsgivere som må avstå personell til øvelser, redningsaksjoner og annen
510 samfunnsberedskap.
511 – Støtte nasjonale organisasjoner som yter omsorgsberedskap i krisesituasjoner.
512 – Sikre god beredskap til sjøs i hele landet gjennom å øke det offentlige tilskuddet til
513 Redningsselskapet.
514

515 Næringslivet

- 516 Næringslivet besitter verdifulle ressurser for Norges totalberedskap. Senterpartiet mener at
517 næringslivet må inkluderes i beredskapsarbeid på alle nivå. Næringslivet skal inkluderes i de
518 kommunale beredskapsrådene. Det offentlige skal sørge for å ha god oversikt over hvilke
519 kapasiteter næringslivet kan bidra med. Næringslivet og det offentlige bør lage avtaler som
520 sikrer tilgang på innsatsfaktorer ved behov.

521

522 **Senterpartiet vil:**

- 523 – Styrke norsk farmasøytisk industri for å redusere avhengigheten av utenlandske
524 leveranser.
525 – Opprette tilskuddsordninger hvor næringsliv og privatpersoner får støtte til innkjøp av
526 større beredskapsverktøy, som aggregater og drivstoff, som kan kollektivt benyttes i
527 påkrevde situasjoner.
528 – Etablere beredskapslager for nødvendige matvarer i regi av dagligvarekjedene.
529 – Vurdere en ordning der de store aktørene i dagligvarebransjen pålegges å ha lager og
530 distribusjon i alle våre fem landsdeler.
531

532 Siviltforsvaret

- 533 Siviltforsvaret er i beredskap for å beskytte befolkningen i krigssituasjoner og ved store
534 hendelser. I tillegg har Siviltforsvaret en viktig rolle som støttefunksjon til nødetatene i
535 fredstid, som ved ulykker og naturkatastrofer. Siviltforsvarets utstyr må være plassert over
536 hele Norge, så det er tilgjengelig når det trengs. Senterpartiet mener det er behov for et
537 sterkt siviltforvar. Derfor har vi styrket Siviltforsvaret og vil fortsette med ytterligere styrking
538 av denne viktige beredskapsressursen.

539

540 **Senterpartiet vil:**

- 541 – Opprettholde strukturen i Siviltforsvaret.
542 – Fortsette styrkeoppbyggingen i Siviltforsvaret til 12 000 tjenestepliktige.
543

544 Klima, miljø og natur: Grønn omstilling tar hele 545 Norge i bruk

546 Vekst er ikke å forbruke mer, men å forvalte bedre. Senterpartiet vil at ressurser skal
547 gjenvinnes og gjenbrukes for å redusere klimagassutslipp, utarming av råstoff og natur, samt
548 forurensing. Senterpartiet mener at ansvarlig forbruk og gjenbruk må belønnes. De som
549 forurenser mest må betale mer.

550
551 Klimakrisen er en av vår tids største utfordringer. Norge er som kunnskapssamfunn, og med
552 store menneskelige og økonomiske ressurser, godt skikket til å ta lederskap i kampen for
553 klima, miljø og natur.

554
555 Naturen og høsting av naturressurser er grunnlaget for vår eksistens og evne til å overleve. I
556 Senterpartiets forvaltertankegang har mennesket et ansvar for at vi gjennom vår bruk av
557 naturen tar vare på naturmangfold og miljø. Menneskets framtid er avhengig av at naturens
558 produksjonsevne og mangfold opprettholdes.

559
560 Bruk og forvaltning av natur har vært grunnlaget for bosetting og aktivitet over det meste av
561 Norge. Uten bruk av norske fossefall, jord, skog, fisk, olje, gass og mineraler, ville få av
562 dagens lokalsamfunn ha blitt bosatt. Klok forvaltning av naturressursene er en sentral del av
563 den norske suksesshistorien. For Senterpartiet er det åpenbart at ressursene forvaltes best
564 gjennom bærekraftig bruk av naturen - ikke gjennom ensidig vern. Vi er avhengig av å
565 bevare og gjenopprette natur som fyller nødvendige funksjoner.

566
567 Den private eiendomsretten er viktig for å sikre et bredt lag av lokale eiere som høster
568 ressursene lokalt og har dette som sitt levebrød. Dette gir den beste, mest effektive og
569 langsiktige forvaltningen av naturressursene.

570 Rettferdig omstilling

571 Norge må oppfylle våre forpliktelser etter Parisavtalen. Det haster å kutte utslipp for å
572 begrense global oppvarming mest mulig. Norge må følge opp egne forpliktelser i avtalen og
573 bidra i det internasjonale samarbeidet for klimakutt og klimatilpassing. Norge skal
574 gjennomføre nasjonale utslippskutt og bidra til utslippskutt der de er mest effektive. Dette
575 innebærer kvotekjøp og å finansiere effektive klimakutt i utlandet.

576
577 Senterpartiet vil prioritere de utslippskuttene som gir størst effekt. Senterpartiet er opptatt av
578 en rettferdig omstilling, som ivaretar økonomiske, sosiale og geografiske hensyn.
579 Klimapolitikken må ha støtte i befolkningen. Da må det legges til rette for at innbyggere,
580 arbeidstakere og virksomheter kan omstille seg, og få en forutsigbar overgang til nye
581 næringer og bærekraftige løsninger.

582
583 Senterpartiet vil stimulere til tiltak vi alle kan gjøre for å bedre klimaet. Det er i Norges
584 egeninteresse å omstille norsk økonomi. Gjennom omstilling skal vi sikre Norges globale

Andreutkast

585 konkurransekraft. Derfor er det viktig med ambisiøse og målrettede tiltak for omstilling i
586 kvotepliktig og ikke-kvotepliktig sektor.

587

588 De store grepene er det myndighetene som må ta. Næringslivet må stimuleres til å fortsette
589 å drive forskning på og utvikle klimaløsninger som gir sysselsetting og lønnsomhet. For å få
590 til raske utslippskutt i Norge må vi fjerne behovet for å bruke fossil energi i flest mulig
591 sektorer. Vi bør også sette inn økt innsats mot de største punktutslippene i Norge.

592

593 **Senterpartiet vil:**

594 – Stimulere til nasjonale og regionale næringsprogram som Grønt industriløft og grønne
595 næringsetableringer.

596 – Kartlegge hvordan utslippene fra Norges 50 største punktutslipp kan reduseres.

597 – Ta i bruk differansekontrakter for å stimulere til ny teknologi der industrien har sine største
598 punktutslipp av klimagasser.

599 – Vurdere kritisk hvilke deler av EUs samarbeid på klimaområdet som tjener norske
600 interesser å delta i.

601 – Øke klimainvesteringsfondets kapitalbase for å gi verdiskaping og utslippskutt i
602 utviklingsland.

603 – Videreføre og øke støtten til solkraft, jordvarme og fjernvarme til nye bygg og boliger.

604 – At støtteordningene for alternative energikilder også skal være tilgjengelige for kultur- og
605 idrettsanlegg.

606 – Forenkle søknadsprosessene og bedre støtteordningene for å gi enkeltpersoner, landbruk
607 og lokalsamfunn en stimulans til å satse på solceller, mini- og mikrokraftverk, deling av
608 strøm og reduksjon av utslipp.

609

610 **Sirkulær økonomi på norske ressurser**

611 Målet med sirkulærøkonomien er å skape verdier av planetens ressurser på bærekraftig vis.
612 Dette innebærer produksjon av varer med lang levetid og med minst mulig bruk av ikke-
613 fornybare ressurser. Reparasjon, gjenbruk og gjenvinning vil føre til en kraftig reduksjon av
614 avfall.

615

616 Skal vi lykkes med å gjøre norsk økonomi sirkulær, må alle ledd i verdikjedene koordineres
617 bedre, fra produksjon til forbruk og gjenvinning.

618

619 Overgangen til sirkulærøkonomien gir muligheter for Norge. Sirkulære løsninger forutsetter
620 økt satsing på biologiske næringer og fornybart råstoff fra primærnæringene. Næringene og
621 råstoffene som kan være alternativer til petroleum finnes i distriktene våre. Avfall fra næring
622 og husholdninger må i større grad gjenbrukes og gjenvinnes i sirkulære verdikjeder.

623

624 Gjenvinning av kritiske materialer er viktig for Norges beredskap og norsk produksjon. Vi
625 trenger å stimulere utviklingen av samfunnsnyttig gjenvinningsteknologi.

626

627 Gjennom aktiv bruk og god forvaltning av havet, jorda og skogen kan klimagassutslippene
628 reduseres og råvaretilgangen styrkes. Marin forsøpling er et stort lokalt og globalt problem.

Andreutkast

629 Plast og annet avfall transporteres med havstrømmene over verdenshavene. Det er
630 nødvendig med et bredt spekter av tiltak fra holdningsendring og forbrukeransvar til
631 samarbeid mellom nasjoner for å få bukt med dette problemet.

632

633 Aktiv næringspolitikk og nasjonalt eierskap av naturressursene er forutsetninger for å lykkes
634 med å utvikle en sirkulær økonomi.

635

636 **Senterpartiet vil:**

637 – Utvikle langsiktige virkemidler i skatte- og avgiftssystemet slik at resirkulerte råvarer og
638 sirkulære produkter blir konkurransedyktige.

639 – At Regjeringen inkluderer rapportering på sirkulær omstilling i grønn bok i statsbudsjettet,
640 på linje med klimastatus.

641 – Legge til rette for økt gjenbruk gjennom økonomiske stimuli og regulatoriske tiltak.

642 – Innføre avgift på klær og tekstiler med høyt plastinnhold.

643 – Redusere moms på reparasjon, gjenbruk og utleie av klær og utstyr.

644 – Stille sterkere krav til tekstilbransjen slik at "fast fashion" og tekstilsøppel reduseres.

645 Bærekraftige materialer som ull, lin, bomull og viskose bør prioriteres.

646 – Styrke arbeidet mot marin forurensning nasjonalt og internasjonalt.

647 – Innføre tiltak for å stoppe plast på avveie, og stoppe tilførsel av plast til vassdrag og havet.

648 – Arbeide for en ambisiøs internasjonal plastavtale som sørger for at plast resirkuleres og at
649 plastforurensning opphører.

650 – Utvide og forsterke produsentansvarsordningen for avfall.

651 – Styrke produsentansvaret for utstyr som brukes i fiskeri- og havbruksnæringa og sørge for
652 at fiskere som leverer inn avfall ikke må dekke kostnadene ved dette.

653 – Kystflåten skal kunne returnere alt søppelet de får i tråler og noter gratis på land ved
654 offentlig og privat kai.

655 – Gjøre det gratis for private eller organisasjoner som rydder avfall, å levere inn avfall fra
656 havet, og kyst- og elvestrendene.

657 – Gi kommunene lovhjemmel til å ilegge overtredelsesgebyr i forsøplingssaker.

658 – Gi kommunene mulighet til å belaste kostnader til håndtering av såkalt herreløst avfall
659 under selvkostområdet i renovasjonsordningen.

660 – Erstatte grunnavgiften på emballasje med en insentivavgift basert på materialbruk som
661 graderes etter ikke-fornybart innhold og at det forhandles fram en bransjeavtale om dette.

662 – Redusere matsvinn til et minimum ved tiltak som favner produsenter, dagligvarekjeder og
663 forbrukerne.

664 – Justere avgiftssystemet slik at det ikke lenger er lønnsomt å sende avfall til forbrenning i
665 utlandet.

666

667 **Naturlig og industriell karbonfangst**

668 Naturlig og industriell karbonfangst og bruk eller lagring av CO₂ (CCU og CCS) er
669 nødvendig for å nå klimamålene. Derfor må det innføres virkemidler som stimulerer til fangst,
670 bruk og lagring av CO₂ i stor og liten skala over hele Norge. Dette kan legge til rette for ny
671 industriutvikling, for eksempel gjennom produksjon av blått hydrogen.

672

Andreutkast

673 Norsk petroleumssektor vil fortsette å spille en avgjørende rolle i norsk økonomi og
674 sysselsetting og for europeisk energisikkerhet i lang tid. Kunnskapen og teknologien fra
675 sektoren er viktig i overgangen til fornybare løsninger. Samtidig skal vi planlegge for at
676 petroleumsnæringen kan bli mindre i volum ettersom ressursene på norsk sokkel blir mindre
677 og verden omstiller seg til mer fornybare energiformer. Kompetanse og kapital må
678 kanaliseres til fornybare næringer basert på norsk eierskap og norske ressurser.

679
680 Senterpartiet mener Norge i større grad bør bruke skogen i klimakampen. Det bør legges til
681 rette for at skogeier får betalt for å utsette hogst ut over økonomisk
682 hogstmodenhetsalder, og fram til alder for maksimal årlig middeltilvekst. Dette vil bidra
683 betydelig til CO₂-fangst. Dette fordrer at skogen skjøttes annerledes. Utvalgte egnede
684 bestander vil binde betydelige mengder CO₂ og bidra til mer skurtømmer og langlivede
685 produkter til samfunnet. Betaling for økologiske tjenester som skogen kan levere til
686 samfunnet bør innføres i Norge, slik det praktiseres i mange europeiske land.

687

688

689 **Senterpartiet vil:**

690 – Betale bedrifter som fanger og bruker CO₂, såkalt omvendt CO₂-avgift, for å få fortgang i
691 industriell karbonfangst.

692 – Etablere en nasjonal satsing på CCU (fangst og bruk) ved fangst av CO₂, som gir nye
693 muligheter for verdiskaping.

694 – Legge til rette for produksjon av nullutslipps energibærere i Norge.

695 – Bruke naturlig karbonfangst gjennom hav, skog og jord for å øke karbonopptaket og
696 forebygge klimaendringer.

697 – Utvide BIONOVAs mandat til utvikling av verdiskaping knyttet til karbonfangst i skog, jord
698 og hav.

699 – Legge til rette for hydrogen, ammoniakk, biodrivstoff og biogass der disse kan være
700 egnede alternativer innen landtransport og på sjøen, blant annet gjennom videreføring av
701 programmene for hydrogen og ammoniakk i fartøy.

702 – Legge til rette for industriell utvikling av blått og grønt hydrogen.

703 – At klimaavtalen med landbruket ligger fast og at tiltakene i Landbrukets klimaplan
704 prioriteres.

705 – Støtte utbygging av lager for biorest for å legge til rette for sirkulære verdikjeder.

706 – Styrke tilskudd og forskning til å produsere biogass av matavfall, avfall fra
707 næringsmiddelindustrien og husdyrgjødsel.

708 – Utrede innføring av en produksjonsstøtte til biogassanlegg etter modell fra naboland.

709 – Innta skog i klimamålet for 2035, dersom dette gjør det enklere å nå klimamålet og ikke
710 har negative virkninger for skogbruket.

711

712 **Samspeillet mellom natur og klima**

713 Nedbygging av matjord og verdifulle naturmiljøer kan gjøre skade på dyre- og planteliv, og
714 gjør oss mer sårbare og dårligere i stand til å tilpasse oss et endret klima. Utrydding av dyre-
715 og plantearter forårsaker uopprettelige skader og setter verdens matsikkerhet i fare.

716

Andreutkast

717 Vi må i større grad ta i bruk allerede nedbygd areal fremfor å ta i bruk nye større, urørte
718 områder. Bruk av nye og urørte områder til hyttebygging og infrastruktur kan ha
719 konsekvenser for natur og sårbart dyreliv der samfunnsnyttene kan være begrenset. Biologisk
720 mangfold og sårbare økosystemer må sikres gjennom en kombinasjon av nasjonalt
721 regelverk og langsiktig lokal forvaltning. Senterpartiet vil styrke kommunenes kapasitet i
722 arealplanleggingen gjennom styrket kommuneøkonomi, samt å videreutvikle løsninger som
723 kan bistå kommunene i bærekraftig forvaltning av areal- og naturressurser.

724

725 Vi vil sikre naturen og artsmangfoldet i og ved vassdragene og hindre forurensing. Norge har
726 som stor havnasjon et spesielt ansvar for FNs bærekraftsmål om å ta vare på livet i havet.
727 Norge må igjennom politikk og handlinger sikre at havet kommer i bedre økologisk balanse.

728

729 Mye av det biologiske mangfoldet i Norge er avhengig av menneskelig bruk og skjøtsel. Om
730 lag en tredjedel av de norske artene som er utrydningstruet hører hjemme i kulturlandskap,
731 særlig i beiteområder og slåttemark. Derfor er fortsatt bruk av norsk natur til matproduksjon
732 viktig for å opprettholde naturmangfoldet og for å sikre leveområder for pollinerende insekter.

733

734 Sårbare økosystemer og arter som er truet må ivaretas. Ulike typer vern kan noen ganger
735 være et nødvendig virkemiddel. Vern av sjeldne arter og naturtyper må skje gjennom en klar
736 prioritering for å sikre at det vi verner, kan følges opp gjennom langsiktig verneforvaltning.
737 Alt vern skal være forankret gjennom åpne prosesser og lokalt selvstyre som sikrer
738 rettighetene til grunneierne og lokalsamfunnene. Hvordan verneområdet kan brukes må
739 være klarlagt når vernet vedtas, slik at lokalbefolkningen har forutsigbarhet. Grunneiere,
740 lokalsamfunn, kommuner og regioner som er berørt av strengt vern og tar på seg ansvar for
741 å bevare naturen på vegne av hele samfunnet må kompenseres for dette.

742

743 I byene våre er ofte naturverdier under press fra utbyggerinteresser. Konsekvensene kan
744 være at grønne lunger forsvinner, at landbruksjord blir bygd ned, at strandsonen bygges ut
745 eller at kulturmiljøer forringes. Friområder for fellesskapet og de lokale områdene sine
746 verdier og særpreg må tas vare på.

747

748 **Senterpartiet vil:**

749 – Sikre en differensiert arealforvaltning, som legger til rette for at de mest verdifulle arealene
750 blir tatt vare på.

751 – Ikke åpne for olje- og gassvirksomhet på Møreblokkene, i Lofoten, Vesterålen, eller utenfor
752 Senja (Nordland 6, Nordland 7 og Troms 2) eller i nærheten av iskantsonen i Arktis.

753 – Legge til rette for bærekraftig fritidsboligbygging med mulighet for å velge enklere
754 standard.

755 – Legge større vekt på viktigheten av beiteareal ved utbygging i utmark.

756 – Videreutvikle løsninger for bærekraftig forvaltning av areal- og naturressurser i

757 kommunene, blant annet i regi av Senter for bærekraftig areal- og naturforvaltning.

758 Erfaringsbasert kunnskap fra næringer som lever av naturen må være en del av dette
759 kunnskapsgrunnlaget.

760 – Sikre at lokale interesser blir vektlagt i tilfeller der vern av naturområder blir vurdert. Frivillig
761 skogvern må ikke føre til ulemper for naboeiendommer som ikke er en del av vernet.

Andreutkast

- 762 – Sikre lokal forvaltning og skjøtsel av verneområdene gjennom satsing på
763 verneområdesenter, og videreutvikle dagens modell for lokal og regional forvaltning av
764 verneområder forøvrig.
- 765 – Øke kunnskapen om hvordan arealpleie og ulike skogtiltak kan bidra til redusert
766 brannrisiko i særlig utsatte områder.
- 767 – Sikre grunneiere og rettighetshavere full økonomisk kompensasjon ved etablering av
768 verneområder.
- 769 – Bruke fjelloven til å sikre lokal medvirkning i forvaltningen av statsallmenningene, samt
770 videreføre og styrke fjellstyreordningen i Sør-Norge.
- 771 – Legge fjelloven til grunn for forvaltningen av statens grunn i Nordland og Troms.
- 772 – Opprette og styrke tilskuddsordninger for å sikre biologisk mangfold i landbrukets
773 kulturlandskap.
- 774 – Øke oppmerksomheten i arealforvaltningen på natur- og landbruksområder som binder
775 jordsmonnet, lagrer karbon, beskytter mot erosjon og som er viktig for overvannshåndtering
776 og flomdemping.
- 777 – Sikre full erstatning ved ekspropriasjon av arealer.
- 778 – Sikre gode livsvilkår for villreinstammene i Norge.
- 779 – Hindre at svartelistede arter kommer inn i Norge, og sette inn tiltak mot de
780 svartelisterteartene som allerede finnes.
- 781 – Utrydde mårhund og villsvin fra norsk natur.
- 782 – Være restriktiv når det gjelder genmodifiserte organismer og legge føre-var-prinsippet til
783 grunn for godkjenning.
- 784 – Intensivere innsatsen med å forebygge og rydde opp i forurenset jord, sjø og sjøbunn. Nye
785 teknologier for å få dette til, må støttes.
- 786 – Legge til rette for og støtte tiltak for å fremme god vannforvaltning og godt vannmiljø.
- 787 – Gi tilskudd til åpning av bekkeløp som er viktige gytebekker for sjøørret og laks.
- 788

789 Friluftsliv

790 Naturen er viktig for folkehelsen. Uteaktiviteter skaper trivsel og en bedre forståelse for
791 naturen. Tilgang til nære rekreasjonsområder er viktig for å sikre lett tilgang til friluftslivet,
792 særlig for barn og unge i tette boligområder. Utmarksareal er en del av
793 produksjonsgrunnlaget i bygdene. Grunneiernes eiendomsrett og forvalteransvar skal ligge
794 fast. Der staten, fylkene eller kommunene er grunneier, må lokalsamfunnet ha førsteretten til
795 bruk og på en rimelig måte sikres små- og storviltjakt og fiske.

796

797 Statsallmenningene er viktige friluftsområder. De har også tilbud til andre enn jegere og
798 fiskere. Arbeidet som gjøres av fjellstyrene kommer mange grupper innenfor friluftslivet til
799 gode.

800

801 Senterpartiet vil:

- 802 – Verne om allemannsretten innenfor dagens lovverk og styrke det holdningsskapende
803 arbeidet om hvordan man skal ferdes i naturen, inkludert hvilke retter og plikter man har.
- 804 – Verne om jakt, fangst, fiske og sanking som en viktig del av matauk, naturopplevelser og
805 norsk kulturarv.

Andreutkast

- 806 – Tillate skuterkjøring på ubrøytet skogsvei.
807 – Støtte frivillige organisasjoner, grunneiere og andre aktører som tilrettelegger for friluftsliv,
808 merking av turløyper og stier, samt informasjons- og forvaltningstiltak knyttet til naturbruk og
809 kulturarv.
810 – Lage en nasjonal strategi for utvikling av grønne lunger, friluftsområder, kolonihager,
811 skolehager og landbruk i folketette områder.
812 – Fortsette arbeidet med offentlig støtte til sikring og oppkjøp av populære friluftsområder
813 der dette øker allmennhetens tilgang. Offentlige friområder må i større grad oppgraderes og
814 gjøres tilgjengelige for alle.
815 – Sikre grunneiernes og rettighetshavernes interesser opp mot det organiserte og
816 kommersialiserte friluftslivet.
817

818 Arbeid, velferd og bustad: Gjer di plikt, krev din rett

819 Senterpartiet jobbar for eit trygt og inkluderande samfunn, der alle får moglegheiter og
820 bidreg etter evne. Berekrafta i velferdsstaten avheng av at innbygarane yter etter evne og
821 at flest mogleg er i arbeid.

822
823 Senterpartiet ynskjer at alle som kan skal få oppleve gleda av arbeid og aktivitet. Slik kan
824 kvar enkelt få forme si eiga framtid og vere med på å løfte fellesskapet. Delen folk i arbeid i
825 Noreg har auka dei siste åra, etter mange år med nedgang. Noreg er blant dei landa i
826 Europa med høgast del av befolkninga i arbeid. Likevel står rundt 20 prosent av alle i
827 arbeidsfør alder utanfor arbeidslivet. Dette representerer ei moglegheit då mange sektorar
828 vil mangle arbeidsfolk framover.

829
830 For dei som ikkje kan, eller berre delvis kan stå i arbeid, skal vi ha eit sterkt tryggleiksnett i
831 form av velferdsytningar. Dette gjeld om behovet er permanent eller berre for delar av livet.
832 Ein stabil busituasjon er ei nødvendig ramme rundt alle menneske sine liv. Bustadforholda er
833 viktige for familielivet og påvirkar kor mange ungar vi får. Ein velfungerande bustadmarknad
834 er ein føresetnad for nærings- og samfunnsutvikling i lokalsamfunn over heile Noreg.

835 Arbeid

836 Senterpartiet vil leggje til rette for at fleire kjem ut i arbeid. Det må arbeidast meir for å få eit
837 arbeidsliv der arbeidsgjevarar legg til rette for tilpassa arbeid. Arbeidslivet er viktig for å
838 høyre til for einskildmennesket. Senterpartiet meiner at det einskilde mennesket sine
839 moglegheiter til å bidra etter evne må betrast.

840
841 Norsk arbeidsliv skal utviklast i samarbeid mellom styresmakter, arbeidsgjevarar,
842 arbeidstakarar og deira organisasjonar. Samarbeidet byggjer på felles målsetningar om høg
843 verdiskaping, full sysselsetjing, jamn fordeling av inntektene og reallønsvekst for alle
844 grupper.

845
846 Trepertssamarbeidet skal medverke til gode arbeidsmiljø og tillit mellom avgjersletakarar,
847 leiarar, tillitsvalde og arbeidstakarar. Eit arbeidsliv med høg del av fagorganiserte og
848 organiserte bedrifter er viktig for lønsvekst og ordna arbeidstilhøve for alle. EU sin frie flyt av
849 arbeidstakarar utfordrar den norske arbeidslivsmodellen. Senterpartiet meiner at EU-retten
850 ikkje skal gå føre norsk regelverk forhandla fram av partane i arbeidslivet.

851
852 Arbeidslivet skal gje tryggleik for arbeidstakarane og samstundes gje arbeidsgjevar tilgang
853 på arbeidskraft med rett kompetanse. Eit meir fleksibelt arbeidsliv og ny teknologi gjev
854 moglegheiter for desentralisering av arbeidsplassar, og det kan òg gje arbeidstakarar større
855 fleksibilitet i kvardagen. Samstundes må ein god balanse mellom arbeid, familieliv og fritid
856 ivaretakast.

857
858 Nye måtar å organisere arbeidslivet og nye forretningsmodellar for tenesteproduksjon,
859 utfordrar det organiserte arbeidslivet slik vi kjenner det. Det kan medverke til å svekke
860 etablerte arbeidstakarrettar, hindre lønsdanning basert på tariffavtaler og løyse opp

Andreutkast

861 samarbeid om utvikling av arbeidslivet i Noreg. Arbeidslivskriminalitet svekkar rettane og
862 tryggleiksnettet for dei tilsette og skaper ulikskapar i konkurransevilkåra for seriøse bedrifter.
863 Digitalisering og bruk av kunstig intelligens kan effektivisere arbeidslivet og frigjere
864 arbeidskraft til andre område. Arbeidstakarar må ha moglegheit for omskulering og
865 kompetanseheving slik at effektivisering ikkje fører til utstøying frå arbeidslivet.

866
867 Mange sjukemeldingar er i dag knytt til forhold på arbeidsplassen og dårleg arbeidsmiljø. Å
868 skape ein attraktiv arbeidsplass der dei tilsette trivast og ynskjer å jobbe er difor eit viktig
869 tiltak for å bidra til at fleire er i jobb. Ansvar for dette ligg både på dei tilsette og særleg
870 leiarar i verksemdar.

871

872 **Senterpartiet vil:**

873 – Vidareutvikle den norske arbeidslivsmodellen mellom partane for å sikre arbeidstakarrettar
874 i nye måtar å organisere arbeidslivet på.

875 – Som eit minimum halde fagforeningsfrådraget på nivået det er på i dag.

876 – Verne om frontfagsmodellen som basis for lønsforhandlingar.

877 – Sikre at norsk arbeidslivslovgeving, norske tariffavtalar og ILO-konvensjonar har forrang
878 framfor EU-retten.

879 – Styrke og effektivisere kontroll- og tilsynsarbeid på tvers av etatar for å trygge
880 arbeidstakarane og sikre dei seriøse bedriftene.

881 – Ha kontroll over kven som oppheld seg i Noreg, at dei har lovleg opphald, arbeidsløyve og
882 kva arbeidsgjevar dei har.

883 – Ha allmenngjering av tariffavtalar i bransjar som vert råka av ukontrollert
884 arbeidsinnvandring som følge av EØS-avtalen.

885 – At det i offentlege anbod vert stilt krav til oppdragsgjevarar om løns- og arbeidsvilkår i
886 henhold til gjeldande tariffavtale for den aktuelle bransjen.

887 – At offentlig sektor, som hovudregel, skal tilby heile, faste stillingar.

888 – Ha eit arbeidsliv som legg til rette for dei med redusert arbeidsevne og gjere det enklare å
889 kombinere arbeid eller inntektsgevande verksemd med pensjon og andre ytingar.

890 – Legge til rette for ein heiltidskultur i arbeidslivet, men som samstundes anerkjenner at
891 arbeidstakarar har behov for ulik arbeidsbelastning i ulike livsfasar.

892 – At norsk regelverk knytt til helse, miljø og sikkerheit (HMS) på norsk sokkel skal vere under
893 nasjonal kontroll.

894 – Rette opp "uførefella" som gjev lågare uføretrygd frå NAV for personar som har motteke
895 delvis uførepensjon frå offentlig tenestepensjon.

896 – Gå imot lovfesta minsteløn, men sikre allmenngjering av lønsbestemmelsane i tariffavtalar
897 som har eit lågare lønsnivå enn 80 prosent av gjennomsnittleg industriarbeidarløn.

898 – Arbeide mot all diskriminering i arbeidslivet.

899 – Sikre kommunalt tilsette innan helse og oppvekst sesongtilpassa arbeidsklede og sko som
900 ivaretek helse, miljø og tryggleik betalt av arbeidsgjevar.

901 – Avvikle unntaket frå vilkåra i arbeidsmiljølova for innleige av helsepersonell frå
902 bemanningsbyrå.

903 – Ha eit varslarvern som ivaretek varslaren.

904

905 **Velferd**

906 Senterpartiet meiner at velferdsordningane skal vere universelle. Alle må få tilgang til dei
907 same velferdsgoda for å sikre oppslutnaden om velferdsstaten. Med låge fødetal og ei
908 aldrande befolkning verte det fleire omsorgsoppgåver, og færre hender. Då må alle i
909 arbeidsfør alder med restarbeidsevne få høve til å delta i arbeidslivet. Dette krev god
910 tilrettelegging. Kombinasjonen mellom arbeidsinntekt og ytingar må vere rettferdig og
911 ubyråkratisk. NAV har ei avgjerande rolle som reiskap for å rettleie og å oppmuntre personar
912 til å stå i jobb. Samspelet mellom fagpersoner i NAV, arbeidslivet, behandlere i helsetenesta
913 og dei personane som treng ytingar må verte betre. Fyrstelinja i NAV må få større ansvar og
914 mynde for å sikre brukarane dei riktige tiltaka.

915
916 Digitalisering av statiske ytingar som fødselspermisjon og alderstrygd har vore vellukka. For
917 arbeids- og helserelevante ytingar må vurderingane av den enkelte sine behov og rettar verte
918 greie ut eit tett og tilpassa opplegg med bistand frå lokale NAV-rettleiarar.

919
920 Å ha ein trygg jobb å gå til, ha tilhøyrlighet i eit fellesskap og å bidra til samfunnet er positivt
921 for alle. Senterpartiet vil ha eit tilstrekkeleg tal varige tilrettelagte arbeidsplassar (VTA) for
922 personar som treng desse.

923
924 Velferdsytingane må vere utforma på ein slik måte at dei byggjer opp under arbeidslinja. Vi
925 støttar måla i pensjonsreforma, som stimulerer til arbeid og på same tid gjev valfridom når
926 det gjeld tidspunkt for å gå av med pensjon.

927
928 **Senterpartiet vil:**

- 929 – Utvide omfanget av ordningar med varige og mellombelse lønstilskot til arbeidsgjevar.
- 930 – Gjere avtala om inkluderande arbeidsliv meir forpliktande for alle partar i arbeidslivet. Både
931 privat og offentleg sektor må forplikte seg til å få fleire med nedsatt arbeidsevne i arbeid.
- 932 – Vidareføre sjukelønsordninga på nivået den har i dag og betre den for sjølvstendig
933 næringsdrivande.
- 934 – Greie ut mogelegheita for at personer med alvorlege diagnoser som er under aktiv
935 behandling, får nødvendig fleksibilitet når det gjeld sjukemeldinga si lengde og gradering,
936 samt betre høve for arbeidsnærvar og økonomisk tryggleik i behandlingsperioden ut over et
937 år. Arbeidsgiver må i denne perioden gjevast fritak for arbeidsgivarperioden for sjukepengar.
- 938 – Styrke samanhengen mellom plikter og rettar i dei mellombelse ytingane, til dømes AAP
939 og sjukepengar. Dette for å sikre ein brei oppslutnad om velferdsordningane som skal bidra
940 til meir jambyrdige økonomiske forhold for folk som ikkje har vanleg arbeidsinntekt.
- 941 – Sikre at det skal vere eit økonomisk trygt val å jobbe i kombinasjon med uføretrygd, for å
942 gjere overgangen til arbeidslivet enklare.
- 943 – Sørge for eit desentralisert NAV med kompetanse, tenester og auka avgjerslemakt på det
944 enkelte kommunale NAV kontor. Regelverket må opne for fornuftige, lokale tilpassingar.
- 945 – Sikre at NAV vert organisert slik at den enkelte kommune kan ha eige NAV-kontor med
946 tilstrekkelege opningstider og tilgjengeligheit.
- 947 – Flytte avgjerslemakta for fleire av dei mellombelse ytingane til dei lokale NAV-kontora.
- 948 – Endre anbudspraksisen i NAV slik at òg mindre og ideelle tiltaksarrangørar kan levere
949 tilbod om varige tilrettelagte arbeidsplassar (VTA), arbeidstrening og liknande.

Andreutkast

- 950 – Gå gjennom arbeidsmarkedstiltak i NAV for å sikre kvalitet og effekt.
951 – Sikre rammevilkår for dei kommunalt eigde og ideelle attføringsbedriftene og unngå
952 anbudsregimer som sentraliserar og byggjer ned viktige tilbod for tiltaksdeltakarane.
953 – Endre samordningslova slik at offentlig tenestepensjon ikkje verte redusert ved arbeid
954 utover pensjonsalder.
955 – Auke minstepensjonar med eit eige kronetillegg.
956

957 Utanforskap

958 Delen nordmenn som lev på uføretrygd aukar. Unge uføretrygda står for mesteparten av
959 auka. Samfunnet sine kostnader knytt til dette er urovekkande høge, men fyrst og fremst er
960 dette alvorleg for den enkelte. Når ein står utanfor arbeidslivet aukar risikoen for å hamne i
961 utanforskap.
962

963 Mange unge som er på ytingar har ikkje fullført utdanning. Dette er ei mogelegheit for å få
964 fleire inn i arbeidslivet, og dei som berre har noko restarbeidsevne. NAV lokalt må ha
965 verkemiddel for å få til dette ved hjelp av til dømes lokal tilrettelegging, tilrettelegging for
966 fullføring av utdanning eller dekking av behov for omskulering.
967

968 Å bidra til at fleire får ei sterkare tilknytning til samfunnet kan òg skje ved at uføre kjem i
969 aktivitet gjennom frivillig arbeid. Dette vil kunne gje glede ved å føle at ein yter positivt til
970 samfunnet og er del av eit fellesskap.
971

972 **Senterpartiet vil:**

- 973 – Auke grensa for løn til uføre som prøver seg i jobb frå 0,4G til 1G.
974 – Vidareføre aktivitetsplikta for sosialhjelpsmottakarar under 30 år, kombinert med ein
975 aktivitetsrett for mottakaren. Kommunane må få statstilskot for å organisere denne
976 aktiviteten.
977 – Prøve ut aktivitetsplikt òg for aldersgrupper over 30 år som er sosialhjelpsmottakarar. Det
978 er rettferdig at plikta og retten til aktivitet etter kvart kan kome alle til gode.
979 – Styrke ordningar og aktivitetar som legg til rette for at unge under 30 som står utanfor
980 arbeidsliv eller utdanning får fullført utdanningsløp.
981 – Gje NAV eit tydeleg mandat og tilstrekkeleg med ressursar til å fylgje opp personar på
982 uføretrygd som ynskjer og/eller har moglegheit til å kome inn på arbeidsmarknaden. Talet
983 AFT-plassar må aukast og vekstbedriftene må styrkast.
984 – Sørge for ein saumlaus overgang frå videregående skule til varig tilrettelagt arbeid for
985 ungdom som er uføre som fylgje av sterk funksjonsnedsetting.
986 – Halde fram å auke talet nye VTA-plassar.
987 – Gjeninnføre mogelegheita for å gje stønad til arbeidsretta tiltak til unge ned til 15 år, slik at
988 dei som droppar ut av skulen kan kome i aktivitet. Dette må sjåast i samanheng med
989 ungdomsgarantien.
990 – Sørge for eit meir fleksibelt NAV-regelverk og betre samhandling mellom NAV, kommunar
991 og fylkeskommunar for å hindre at brukarar fell mellom fleire stolar.
992 – Styrke områdesatsingane i byområde med særlege levekårsutfordringar.
993

994 **Bustad**

995 Senterpartiet meiner det er viktig at flest mogleg får høve til å eige sin eigen bustad.

996 Velfungerande leigemarknader må sikrast for dei som i kortare eller lengre periodar leiger bustad.

998

999 I dag kan det vere vanskeleg å byggje ny bustad i fleire distrikt, fordi det er dårleg samsvar
1000 mellom byggekostnadane og den marknadsverdien huset får når det er ferdig. Det er difor
1001 behov for tilpassingar i lånemodellane og utgreiing av nye typar lån gjennom Husbanken. På
1002 same måte er det lite attraktivt å drive med kommersiell bustadutvikling fleire stadar i landet
1003 fordi utleigeprisane og salsprisane som fylgjer av investeringane, verte for høge samanlikna
1004 med dei generelle utleigeprisane på staden.

1005

1006 I sentrale strok slit mange med lågare inntekt med å kome inn på bustadmarknaden.

1007 Kommunane må drive ein aktiv bustadpolitikk, gjerne i samarbeid med private aktørar. Dei
1008 statlege verkemidla gjennom Husbanken må støtte kommunane som tek ei aktiv rolle.

1009 Startlån må brukast meir systematisk som verkemiddel.

1010

1011 Terskelen for å kome inn på bustadmarknaden har vorte for høg i store delar av landet dei
1012 siste tiåra. Senterpartiet vil leggje betre til rette for einslege og fyrstegangsetablerarar,
1013 gjennom målretta tiltak som ivaretek utfordringane både i pressområde og i spredtbygde
1014 strok. Det må byggast tilstrekkeleg med studentbustadar slik at resten av utleigemarknaden
1015 kan fungere godt.

1016

1017 Senterpartiet vil leggje til rette for at kommunane kan utvikle ein variert bustadmarknad
1018 tilpassa innbyggjarar i ulike livsfasar, skiftande økonomisk situasjon og ulikt funksjonsnivå,
1019 blant anna gjennom ei vidare styrking av Husbanken. Bustadar med livsløpsstandard bør
1020 fremjast for at eldre og personar med funksjonsnedsettingar kan leve fullverdige liv i eigen
1021 heim så lenge som mogeleg.

1022

1023 Det ligg eit stort potensial i å ta betre vare på det vi har av eksisterande bygg. Senterpartiet
1024 vil leggje ytterlegare til rette for rehabilitering og at nye bygg tilretteleggast for seinare
1025 ombruk og resirkulering. Vi vil gjere det lettare å nytte eksisterande bygningsmasse til
1026 bustadformål og gjere det lettare for kommunane å tillate omregulering til bolig der det er
1027 hensiktsmessig.

1028

1029 Kor det leggast til rette for å byggje bustadar har mykje å sei for utviklinga av gode
1030 lokalsamfunn. Det er viktig å fylgje opp dei nasjonale forventningane til regional og
1031 kommunal planlegging, som Senterpartiet i regjering la fram i 2023. Det skal førast ein
1032 politikk tilpassa regionale og lokale forhold, som gjev ny vekst og sterkare utvikling i område
1033 med svak eller negativ utvikling i folketalet. Senterpartiet vil leggje til rette for spreidd
1034 bustadbygging i distrikta i område avsatt til landbruk-, natur- og friluftsmål.

1035

1036 **Senterpartiet vil:**

1037 – Innføre ei ordning for nedskrivning av bustadlån i sentralitetsklasse 5 og 6.

Andreutkast

- 1038 – Gje tilskot til utskifting av vindauge og etterisolering av tak, veggjar og golv i
- 1039 sentralitetsklasse 5 og 6.
- 1040 – Redusere kravet til Husbanken si tryggleiksvurdering for bustadar i område med låge
- 1041 salsverdiar for bustad, blant anna for bustadar i sentralitetsklasse 5 og 6.
- 1042 – Gje bankane høve til å utvise meir skjønn for å tilpasse eigenkapitalkravet i område med
- 1043 låg marknadsverdi på bustadar.
- 1044 – Styrke dei bustadpolitiske verkemidla i Husbanken, slik at kommunane verte best mogeleg
- 1045 i stand til å gjennomføre ein aktiv bustadpolitikk tilpassa lokale behov.
- 1046 – Leggje til rette for ordningar i Husbanken som stimulerar til rehabilitering av kommunale
- 1047 bustadar og privatbustadar i distrikta.
- 1048 – Styrke startlånsordninga for å hjelpe fleire til å eige eigen bustad.
- 1049 – Sikre kommunane høve til å gje startlån på toppen av ordinært banklån.
- 1050 – Styrke dei bustadsosiale verkemidla og sikre kommunane sine økonomiske rammer til å
- 1051 gje oppfølging til personar som har vanskar med å ha ein stabil busituasjon.
- 1052 – Vidareføre styrkinga av bustøtteordninga for personar med låg inntekt og høge buutgifter,
- 1053 og vurdere inntektsgrensene.
- 1054 – Auke delen bustadar med universell utforming.
- 1055 – Støtte bruk av leige-til-eige-modellar i bustadmarknaden.
- 1056 – Prøve ut skattefritak for privatpersonar for langtidsutleige av bustadar i distrikta for å skape
- 1057 auka bustadtilgang i leigemarknadane.
- 1058 – Gje tilskot til sanering av ubebuelege hus for å frigje tomter til nyetablerarar i distrikta.
- 1059 – Auke maksgrensa for BSU til 30 000 kroner i årleg sparing, og 400 000 kroner som
- 1060 totalbeløp med eit skattefritak på 20 prosent.
- 1061 – Innføre ei GSU-ordning (Gardssparing for unge) med 50 000 kroner i årleg sparing med
- 1062 500 000 kroner som totalbeløp og eit skattefritak på 20 prosent.
- 1063 – Sikre rask framdrift på arbeidet med digitalisering og forenkling av plan- og
- 1064 byggesaksprosessar.
- 1065

1066 Barn, familie og mangfold: Ulike liv - like 1067 muligheter

1068 Å sørge for gode oppvekstvilkår for barn er av samfunnets viktigste oppgaver. Senterpartiet
1069 har høye ambisjoner for familiepolitikken, i tråd med FNs barnekonvensjon. Familiepolitikk
1070 skal bidra til å utjevne sosiale forskjeller, skape god livskvalitet og gi alle barn en trygg og
1071 god oppvekst.

1072 Senterpartiet vil prioritere tiltak for å snu utviklingen med fallende fødselstall i Norge og
1073 legge til rette for at folk kan få så mange barn som de ønsker seg. Økonomi, tjenestetilbud
1074 og bo- og arbeidssituasjon påvirker dette. Familiepolitikken skal legge til rette for god
1075 livskvalitet og gi et godt grunnlag for å være foreldre.

1076 Over tid er fødselstallene i Norge redusert til et nivå som gjør at vi ikke selv lenger
1077 opprettholder befolkningstallet, noe som utfordrer produksjonsevnen vår. Det er derfor i
1078 samfunnets interesse å snu utviklingen med lav fruktbarhet. Senterpartiet mener at en
1079 moderne foreldrepermisjon, rimelige barnehage- og SFO-plasser og sterke rettigheter for
1080 foreldre i arbeidslivet er viktig for å øke fødselstallene. Familier skal ha rom for å kunne
1081 organisere familielivet på ulike måter.

1082
1083 Omsorg for og oppdragelse av barn er foreldrenes ansvar. I tilfeller der foreldrene ikke kan
1084 ha dette ansvaret skal samfunnet sikre barna god, stabil og forutsigbar omsorg. De første
1085 1000 dagene etter unnfangelse er avgjørende for barns utvikling. Senterpartiet vil forebygge
1086 at barn opplever en hverdag med omsorgssvikt, mobbing, rus eller fattigdom. For å følge
1087 opp de barna og familiene som på ulike måter har utfordringer må det være et godt
1088 tverrfaglig samarbeid.

1089
1090 Barn har rett til samvær med begge foreldrene, selv om foreldrene bor hver for seg.
1091 Foreldrene har et gjensidig ansvar for at samværsretten blir oppfylt.

1092 Kommunene må ha økonomi til å kunne ha kvalifisert bemanning i skoler og barnehager,
1093 tilbud om fritidsaktiviteter og å kunne sørge for trygge møteplasser for barn og unge.
1094 Senterpartiet vil iverksette målrettede tiltak for å redusere fattigdom og hjelpe barn i utsatte
1095 familier. Slik skal vi sikre god inkludering i samfunnet og forebygge utenforskap.

1096 Barnetrygd, kontantstøtte og foreldrepermisjon

1097 Barnetrygden er et effektivt tiltak for sosial utjamning. Senterpartiet i regjering har økt
1098 barnetrygden for barn både under og over 6 år. Senterpartiet mener det må legges bedre til
1099 rette for flerbarnsfamilier, at flere velger å få barn tidligere og at studenter og andre som ikke
1100 er i lønnet arbeid får gode økonomiske ordninger ved barnefødsel.

1101
1102 Småbarnsforeldre bør ha valgfrihet til å bestemme om de ønsker å være hjemme med sine
1103 små barn. Senterpartiet vil videreføre den målrettede kontantstøtteordningen for barn i
1104 alderen 13 til 19 måneder.

1105

Andreutkast

- 1106 Betalt foreldrepermisjon er viktig for å sikre en god start på barnas liv, og for å bidra til
1107 likestilling mellom foreldrene. Ordninger tilpasset ulike livssituasjoner er viktig for å bidra til
1108 sosial og økonomisk utjamning. Senterpartiet støtter en tredeling av
1109 foreldrepengeordningen. I familier med tvillinger og trillinger må begge foreldrene få mer
1110 foreldrepermisjon.
1111
- 1112 Fedre-/medmødrekvoten er viktig for at fedre/medmødre skal utvikle en god og nær relasjon
1113 til sine barn fra fødselen av og i småbarnsårene, samt ta del i barnas oppvekst.
1114 Fødselspermisjonen må også ivareta mors behov for hvile, rekonvalesens, tilpasning til nye
1115 rutiner og legge til rette for amming så lenge som anbefalt. Permisjonsregelverket må bedre
1116 ta hensyn til selvstendig næringsdrivende, arbeidstakere og studenter som rent praktisk ikke
1117 kan ta permisjon sammenhengende over lengre tid.
1118
- 1119 **Senterpartiet vil:**
- 1120 – Øke barnetrygden og beholde denne støtten til barnefamiliene som en universell ordning
1121 uten behovsprøving eller beskatning.
1122 – Innføre en særskilt støtte ved fødsel av tredje barn grunnet økte utgifter til større bil og
1123 lignende.
1124 – Gi skattelette til folk som får barn før de er 30 år.
1125 – At barnetrygd fortsatt skal holdes utenfor ved beregning av sosialhjelp.
1126 – Videreføre kontantstøtten for barn i alderen 13 til og med 19 måneder.
1127 – Øke engangsstøtten ved fødsel til 1,5 ganger grunnbeløpet i folketrygden.
1128 – Legge til rette for arbeidstidsreformer for kvinner og menn som gir rom for omsorgsarbeid.
1129 – Minst opprettholde mødre-/fedrekvote på 15 uker og ha 16 uker til felles fordeling ved full
1130 sats, og det må være bedre mulighet for overføring mellom foreldre.
1131 – Arbeide for at helsestasjonen blir styrket slik at tilbudet om oppfølging og sosiale
1132 møtepunkt blir enda bedre både for mødre og fedre.
1133 – At foreldrepengeordningen tar utgangspunkt i fødedato, ikke termin. Unntak for tilfeller der
1134 gravide føder før termin og dermed mister retten til foreldrepenger på grunn av 6
1135 månedersregelen.
1136 – Gi bonusinnskudd i Folketrygdordninga til den av foreldrene som tar ut mest
1137 foreldrepermisjon.
1138 – Øke fedres selvstendige rett til uttak av foreldrepenger.
1139 – Fjerne aktivitetskravet ved uttak av fellesperiode for foreldrepenger.
1140 – At inntekt før svangerskap skal kunne danne grunnlag for foreldrepenger.
1141 – Arbeide for at permisjonsregelverket i større grad tar hensyn til selvstendig
1142 næringsdrivende, arbeidstakere og studenter som ikke har mulighet til å ta ut permisjon
1143 sammenhengende.
1144

1145 Barnehage

- 1146 Barnehagene skal bygge på en grunnleggende respekt for barndommens egenverdi og bidra
1147 til en meningsfull oppvekst. Dette må gjelde uavhengig av barnets funksjonsnivå, bosted og
1148 den bakgrunnen barnet har sosialt, kulturelt og etnisk. Senterpartiet mener at barnehagens
1149 viktigste oppgave er å fremme lek og sosialisering, noe som naturlig bidrar til utvikling, vekst,

Andreutkast

1150 språk og trygge relasjoner. Barnehagen må ha fokus på foreldreveiledning i samarbeid med
1151 andre yrkesgrupper.

1152

1153 Kvaliteten sikres gjennom pedagogiske ledere som gis tillit og tar ansvar for barnehagens
1154 innhold innenfor den nasjonalt fastsatte rammeplanen. De ansatte skal kjenne barna og se
1155 deres behov. Barna skal møtes av et pedagogisk læringsmiljø. Barnehagelærerne må ha
1156 handlingsrom til å velge metoder og arbeidsmåter. Barnehagene skal være en arena for
1157 tidlig innsats. Barn med særskilte behov må få rask oppfølging som sikrer god utvikling.

1158

1159 Barnehagene skal være en attraktiv arbeidsplass. God kommuneøkonomi er en forutsetning
1160 for å styrke rekrutteringen av barnehagelærere og ansatte. Bemanningen i barnehagene må
1161 være god nok til at hvert enkelt barn blir sett og at belastningen ikke blir for stor for de
1162 ansatte. Det trengs større rekruttering til barnehagelærerutdanningene for å sikre kvalifisert
1163 bemanning i alle barnehager. Gode rekrutteringstiltak for å beholde og skaffe flere
1164 barnehagelærere og barne- og ungdomsarbeidere må videreutvikles og prioriteres.

1165

1166 Senterpartiet vil opprettholde et mangfold av barnehager, samtidig som vi må sikre at
1167 offentlig finansiering går til barnas beste. Offentlige penger skal ikke være gjenstand for
1168 økonomisk spekulasjon. Foreldre og folkevalgte skal ha mulighet til å kunne kjenne
1169 barnehagens ledelse, styre og drift. Senterpartiet ønsker derfor ikke en utvikling der en
1170 stadig større andel av barnehagesektoren eies av kommersielle konsern, på bekostning av
1171 enkeltstående barnehager.

1172

1173 Samiske barnehager er viktige for å lykkes med revitalisering av de samiske språkene og
1174 samisk kultur, spesielt i områder som har vært sterkt rammet av forforskning. De samiske
1175 barnehagene må styrkes med språkopplæringsressurser.

1176

1177 **Senterpartiet vil:**

1178 – Ha som målsetting at kommunene kan legge til rette for løpende barnehageopptak.

1179 – Innføre rett til barnehageplass for barn født i desember fra måneden de fyller ett år.

1180 – Fullfinansiere bemannings- og pedagognormen.

1181 – Støtte samiske barnehager.

1182 – Sikre at private barnehager har lønns-, arbeids- og pensjonsvilkår på linje med det ansatte
1183 i offentlige barnehager har.

1184 – Styrke bemanningen i barnehagene gjennom å bedre rekrutteringen, tilby etter- og
1185 videreutdanning, støtte faste vikarer og redusere sykefraværet.

1186 – Vurdere innføring av meldeplikt for private barnehager ved salg av både eiendomsselskap
1187 og driftsselskap, samt vurdere å innføre forkjøpsrett for kommunen.

1188

1189 Skolefritidsordning

1190 Skolefritidsordningen (SFO) skal være et sted for fri lek og samvær og for kulturelle og
1191 fysiske aktiviteter. Deltagelse på SFO gir språktrening og sosialt samvær som særlig
1192 minoritetsspråklige barn har nytte av. Senterpartiet i regjering har innført 12 timers gratis

Andreutkast

1193 kjernetid per uke på SFO for bedre å legge til rette for at alle familier som ønsker det skal få
1194 mulighet til å benytte seg av tilbudet. Vi ønsker ikke å gjøre SFO til en obligatorisk del av
1195 skoledagen, men tilbudet må sikres god kvalitet gjennom hensiktsmessig organisering, godt
1196 aktivitetstilbud og pedagogisk innhold og kompetanse.

1197

1198 **Senterpartiet vil:**

1199 – At SFO fortsatt skal være et frivillig tilbud som utformes lokalt. Skoleeier skal ha ansvar for
1200 forsvarlig bemanning, kvalifisert personale og tilfredsstillende arealer.

1201 – Innføre gratis heldagsplass på SFO for lavinntektsfamilier og barn på 1-4. trinn i kommuner
1202 i sentralitetsklasse 5 og 6.

1203 – Opprettholde gratis SFO i Nord-Troms og Finnmark.

1204 – Innføre gratis barnehage for tredje barn man har i barnehage og SFO samtidig, der staten
1205 kompenserer kommunene for kostnaden ved dette.

1206 – Legge til rette for at andre aktivitetstilbud i kommunen, som kultur- og idrettsskole, kan
1207 integreres i SFO-tiden og at det legges til rette for et økt samarbeid med frivillige

1208 organisasjoner, for eksempel frivillighetssentraler og idrettslag, uten at dette går på

1209 bekostning av aktiviteten i frivillige organisasjoner.

1210

1211 Barnevernet

1212 Barnevernet skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse
1213 og utvikling får nødvendig hjelp, omsorg, vern og utviklingsstøtte. For Senterpartiet er det

1214 viktig at barnevernet har høy legitimitet i befolkningen gjennom at kravene i

1215 Barnevernsloven, som eksplisitt sier at barn og unge skal møtes med trygghet, kjærlighet og

1216 forståelse, oppfylles på en god måte.

1217 Barnas medbestemmelse må styrkes. Barn og familier skal oppleve at barnevernet er
1218 tilgjengelig og har tilstrekkelig med tid og bemanning til å ivareta deres behov. Tiltakene

1219 skal, så langt det er mulig, bidra til at barnet kan fortsette å bo hjemme. Dersom

1220 omsorgsovertakelse er nødvendig, skal løsninger innenfor barnets familie, slekt eller

1221 nettverk alltid vurderes som første alternativ. Løsninger hvor søsken får bo sammen må

1222 prioriteres. Målet er uansett at barn og unge skal oppleve ro, trygghet, stabilitet og

1223 forutsigbarhet, og barnets språk- og kulturbakgrunn må så langt som mulig ivaretas ved

1224 fosterhjems plassering og omsorgsovertakelse.

1225

1226 Fosterhjem er av de viktigste bærebjelkene i det norske barnevernet. Senterpartiet jobber for
1227 å bedre rekruttering av fosterhjem og beholde eksisterende ved å styrke oppfølgingen, gi

1228 mer forutsigbare rammer, bedre pensjonsvilkår og gi fosterforeldre større

1229 beslutningsmyndighet over praktiske avgjørelser på vegne av barnet i det daglige. Barn og

1230 unge i fosterhjem må også sikres en god overgang til voksenlivet.

1231

1232 For mange barn i institusjonsbarnevernet flytter for mye, får dårlig helsehjelp, har psykiske

1233 lidelser og gjennomfører ikke skole. Tilbudet på institusjon skal være trygt og helhetlig og

1234 tilpasse seg barnas behov og ressurser. Disse barna skal, som andre barn, motta den

1235 helsehjelpen de har behov for og rett til, fra helse- og omsorgstjenesten der de bor.

Andreutkast

- 1236 Senterpartiet er opptatt av at barn og unge som bor på institusjon har rett til vern og
1237 beskyttelse slik at de ikke utsettes for fare eller skade. De ansatte må få tydeliggjort sitt
1238 omsorgsansvar slik at de skal kunne sette grenser for barna på samme måte som foreldrene
1239 kan gjøre.
- 1240 Familier med minoritetsbakgrunn er overrepresentert i barnevernssaker. Enslige mindreårige
1241 asylsøkere har samme rett til barnevernstjenester som andre barn. Senterpartiet vil styrke
1242 barnevernets flerkulturelle kompetanse og rekruttere flere fosterhjem fra minoritetsgruppene.
1243 Barnevernet må ta hensyn til barnets språklige, kulturelle og religiøse bakgrunn for å sikre
1244 helhetlig og tilpasset omsorg.
- 1245 Ved akuttvedtak og omsorgsovertakelser skal hensynet til barnets beste alltid ha prioritet.
1246 Både barnets og foreldrenes rettssikkerhet skal ivaretas, men de barnefaglige vurderingene
1247 skal veie tyngst. Senterpartiet mener enetiltak bare må gjennomføres i helt særskilte tilfeller
1248 der dette er til barnets beste.
- 1249 Senterpartiet støtter opp under ideell sektor, og mener ikke-kommersielle og ideelle drivere
1250 av barnevernstilbud er gode supplementter til det offentlige barnevernstilbudet. For å styrke
1251 disse aktørene jobber Senterpartiet for å sikre gode rammevilkår for private ideelle tiltak og
1252 institusjoner. Vi ønsker å avvikle anbudssystemet og konkurranseutsettingen i
1253 barnevernssektoren. Det offentlige skal ha ansvaret for å utføre saksbehandlings- og
1254 utredningsoppgaver. Kompetansekravene til kommunalt og statlig barnevern må kunne
1255 oppfylles på flere måter, og Senterpartiet mener at praktisk erfaring og kompetanse må
1256 anerkjennes mer enn i dag. Slik vil en få større bredde og fleksibilitet til å kunne benytte
1257 personell med ulik bakgrunn og kvalifikasjoner.
- 1258
- 1259 **Senterpartiet vil:**
- 1260 – Sikre fullfinansiering av barnevernsreformen
- 1261 – Styrke rammene til forebyggende arbeid i helsestasjoner, barnehager og skoler for å sikre
1262 bedre samarbeid og begrense behovet for barnevernstjenesten.
- 1263 – At barn skal få mer å si i barnevernssaker og styrke barnas medvirkning.
- 1264 – Innføre et nasjonalt program for foreldrestøttende tiltak i hele barnevernet for å forebygge
1265 omsorgsovertakelse, ved å gi praktisk og annen hjelp til rett tid til foreldre som sliter.
- 1266 – Legge til rette for bruk av barnepanel og pårørendepanel i utvikling av tjenester og styrke
1267 oppfølgingen av pårørende.
- 1268 – Øke grunnkapasiteten i det statlige barnevernet og sikre at akuttberedskapen drives i
1269 offentlig og ideell regi. Avvikle den store bruken av enkeltkjøp fra kommersielle tilbydere.
- 1270 – Styrke rettssikkerheten i alle ledd av barneverntjenesten.
- 1271 – Gi kommunene nok ressurser til å sørge for et godt ettervern til barnevernsbarn frem til
1272 fylte 25 år.
- 1273 – Styrke samarbeidet mellom NAV og barnevernet og føre det inn i faste rammer.
- 1274 – Styrke søskens rett til å vokse opp sammen etter omsorgsovertakelse og legge bedre til
1275 rette for fosterfamilier som tar imot søsken.
- 1276 – Styrke rekrutteringen av fosterhjem, inkludert fosterhjem med minoritetsbakgrunn, og sikre
1277 at fosterhjem har likeverdige økonomiske betingelser, god oppfølging, veiledning og
1278 opplæring.

Andreutkast

- 1279 – Sikre ivaretagelse av helseundersøkelse av barns somatiske og psykiske helse i
1280 forbindelse med alle omsorgsovertakelser.
- 1281 – Styrke barne- og ungdomspsykiatrien (BUP) og systematisere samarbeidet mellom
1282 barnevernet og BUP.
- 1283 – Gi ansatte i institusjonsbarnevernet tydeligere omsorgsansvar og tydeliggjøre regler for
1284 grensesetting og tiltak som hindrer at barnet utsettes for fare eller skade.
- 1285 – Flytte ansvaret for drift av barneverninstitusjoner ut av direktoratet (Bufdir) og rendyrke
1286 Bufdir som fagdirektorat for både kommunalt og statlig barnevern som ikke har direkte
1287 ansvar for institusjonsdrift.
- 1288 – Innføre tydeligere retningslinjer for å sørge for at barnevernet kan gjennomføre tiltak for å
1289 ivareta barn som på grunn av gjentatt alvorlig kriminalitet og rusmisbruk trenger å være på
1290 institusjonen og ikke kan reise tilbake til et utsatt miljø.
- 1291 – Styrke ruskompetansen i barnevernet og flytte ansvaret for rusbehandling av barn til
1292 helsetjenesten.
- 1293 – At personer kan oppfylle kompetanseskrav til stillinger i det statlige og kommunale
1294 barnevernet på flere måter og å anerkjenne praktisk erfaring og kompetanse mer enn i dag.
- 1295 – Styrke minoritetskompetansen i barnevernet, gi alle nyrekrutterte tilbud om ett års
1296 veiledning og økt tilbud om etter- og videreutdanning.
- 1297

1298 Mangfold

- 1299 Senterpartiet mener likestilling og likeverd er en viktig forutsetning for at alle skal ha verdige
1300 liv, uavhengig av funksjonsnivå, kjønn, kjønnsidentitet, livssyn, seksuell orientering og
1301 kulturell og språklig bakgrunn. Alle skal ha mulighet til å delta i arbeids- og næringsliv og ha
1302 innflytelse på samfunnsutviklingen.
- 1303
- 1304 Ingen personer eller grupper skal behøve å tåle hets, trakassering, usynliggjøring eller
1305 diskriminering. Dette skal bekjempes med økt bevissthet om selvbestemmelse, medvirkning,
1306 likeverd og holdningsskapende arbeid. Alle typer rasisme skal slås hardt ned på.
- 1307
- 1308 Samfunnet skal legge til rette for at den enkelte får utnyttet sitt potensial. Arbeidsmarkedet i
1309 Norge er for kjønnsdelt. Senterpartiet vil legge til rette for ordninger som bidrar til å rekruttere
1310 kvinner inn i mannsdominerte yrker og menn inn i kvinnedominerte yrker. Lik lønn for arbeid
1311 av lik verdi er et grunnleggende prinsipp som må gjennomføres snarest.
- 1312
- 1313 **Senterpartiet vil:**
- 1314 – Styrke Likestillings- og diskrimineringsombudets rolle.
- 1315 – Arbeide for at ledergrupper i direktorater, statlige etater og selskaper der staten har
1316 eierandel, består av minst 40 prosent av hvert kjønn. Kvotering kan tas i bruk for å nå dette
1317 målet.
- 1318 – Arbeide for at begge kjønn skal være representert med minst 40 prosent av lederne på de
1319 øverste nivåene i staten, fylkeskommunene og kommunene.
- 1320 – Styrke innsatsen for å rekruttere flere menn til de praktiske oppgavene innen helse- og
1321 omsorgsfagene.

- 1322 – Styrke arbeidet mot hatkriminalitet.
1323 – Styrke innsatsen for å motvirke dårlig psykisk helse i minoritetsgrupper.
1324

1325 Urfolk og nasjonale minoriteter

- 1326 Vårt urfolk, samene, og våre nasjonale minoriteter, kvenene/norskfinnene, jødene,
1327 skogfinnene, romer og romanifolk skal kunne ta vare på og utvikle sine språk, sin kultur og
1328 sitt nærings- og samfunnsliv.
1329
- 1330 Sannhets- og forsoningskommisjonen gransket fornorskingspolitikk og urett begått overfor
1331 kvener/norskfinner, skogfinner og samer. Kommisjonen avleverte sin rapport til Stortinget 1.
1332 juni 2023. Kommisjonens rapport danner grunnlaget for et nødvendig offentlig ordskifte om
1333 minoritetene. Senterpartiet vil være en pådriver for konstruktiv dialog og konkrete tiltak som
1334 kan bidra til å styrke kvener/norskfinner, skogfinner og samer sin rolle og status i samfunnet.
1335
- 1336 Kvensk/finnsk må styrkes i skolen, både gjennom allmenn kunnskap om
1337 kvenene/norskfinnene og ved språkopplæring. I likhet med at det bør fortsette å være krav
1338 om samiske perspektiv i skolen og i relevante helse- og sosialfaglige utdanninger, bør dette
1339 også inkludere kunnskap om kvener og de øvrige nasjonale minoritetene.
1340
- 1341 Senterpartiet vil at Sametinget skal ha et hovedansvar for å utvikle samisk språk, kultur,
1342 næringer og rettigheter på samenes eget grunnlag, sammen med kommuner og
1343 fylkeskommuner.
1344
- 1345 De nasjonale minoritetene må gis gode muligheter for kulturutøvelse, formidling og
1346 kulturopplevelser. Vilkårene for film-/tv-produksjon, litteratur, teater, kunst og musikk av og
1347 for disse gruppene må styrkes.
1348
- 1349 **Senterpartiet vil:**
- 1350 – Aktivt støtte opp om de samiske og de nasjonale minoritetenes organisasjoner.
1351 – Styrke arbeidet for de samiske språkene og de nasjonale minoritetsspråkene i samarbeid
1352 med kommunene og språkgruppene.
1353 – Samisk og kvensk språkopplæring i barnehager og skoler må styrkes, og det må aktivt
1354 jobbes med å øke rekruttering til, og redusere frafall fra, samisk, kvensk og finsk
1355 språkopplæring.
1356 – Utdanne flere fagarbeidere med flerkulturell språk- og kulturkompetanse, særlig innenfor
1357 eldre- og demensomsorg.
1358 – Følge opp tiltak i handlingsplan mot antisemittisme og styrke det forebyggende arbeidet.
1359 – Følge opp tiltak i handlingsplan mot samehets.
1360 – Etablere et nasjonalt ambulerende samisk fagteam, spisset faglig om vold i nære
1361 relasjoner, seksuelle overgrep og negativ sosial kontroll.
1362 – Støtte teknologi og språkverktøy som anvender samiske språk og kvensk, og
1363 oversettelsesverktøy som gjør at datastyrt kommunikasjon kan foregå også på samisk og
1364 kvensk.

Andreutkast

- 1365 – Bygge opp gode fjernundervisningstilbud for samisk, kvensk og finsk i tråd med
1366 kompetansemål i læreplanen.
1367 **Mindretallsdissens** (ett medlem for å opprettholde følgende punkt): – *Igangsette en*
1368 *utredning om urfolksstatus for kvenene i Norge, på lik linje med tornedalinger, kväner og*
1369 *lantalaiset i Sverige.*
1370

1371 Personer med funksjonsnedsettelse

- 1372 Personer med funksjonsnedsettelse har i dag for liten tilgang til arbeidslivet og heller ikke
1373 god nok tilgang til helsetjenester på linje med resten av befolkningen. Det er dessuten stor
1374 mangel på egnede boliger og lange ventetider på å få tildelt kommunale boliger. I et
1375 samfunn med behov for mer arbeidskraft, må det legges bedre til rette for at alle med
1376 arbeidsevne kan få bruke den.
1377
1378 Senterpartiet mener personer med funksjonsnedsettelse må få et likestillingsløft for å sikre
1379 en aktiv samfunnsdeltakelse, også når det gjelder fritidsaktiviteter og friluftsliv. For barn med
1380 funksjonsnedsettelse er det viktig at skoler er tilrettelagte, og at undervisningstilbudet er
1381 godt og blir kvalitetssikret. Ordningen med brukerstyrt personlig assistanse (BPA) for
1382 personer med langvarig og stort behov må bli et reelt verktøy for likestilling og
1383 samfunnsdeltakelse.
1384
1385 **Senterpartiet vil:**
1386 – Arbeide for at det norske samfunnet skal være universelt utformet innen 2035. Fullføre
1387 Vegkart Skole for universell utforming av skoler.
1388 – Revidere vergemålsloven og innføre en beslutningsstøtteordning i tråd med FN-
1389 konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD).
1390 – Utrede støtteordninger for virksomheter som tilrettelegger for at personer med
1391 funksjonsnedsettelse får brukt sin arbeidsevne.
1392 – Tilby BPA-ordninger med god brukermedvirkning som bidrar til likeverd, selvbestemmelse
1393 og samfunnsdeltakelse.
1394 – Utvide ordningen med funksjonsassistanse til flere funksjonsnedsettelse. Dette kan
1395 samordnes med BPA.
1396 – Gi BPA-ordningen et lavere innslagspunkt for statlig finansiering. Kommunal utgift per
1397 bruker skal ikke overstige 1,5 millioner kroner.
1398 – Sørge for at døve og hørselshemmede får tolketjenester når de trenger det, også utenfor
1399 kontortid og på offentlige fridager. Bruk av KI vil bli viktig for å oppnå dette.
1400 – Sørge for at blinde og synshemmede får synstolkning og opplæring i bruk av punktskrift.
1401 – Øke og utvide den nasjonale TT-ordningen til en permanent ordning i alle fylker.
1402 – Sikre personer med funksjonsnedsettelse tilgang til hjelpemidler, inkludert retten til
1403 selvbestemmelse ved valg av hjelpemidler.
1404 – Styrke ordninga med aktivitetshjelpemiddel for personer over 26 år.
1405 – Sikre universelt utformet læremateriell til elever med behov, som skal være klare til
1406 skolestart.
1407

1408 **LHBTQ+**

1409 LHBTQ+-befolkningen har vunnet viktige rettighetskamper de siste tiårene. Likevel opplever
1410 mange fortsatt at de blir diskriminert og usynliggjort i dagliglivet og i samfunnet.

1411

1412 LHBTQ+-personer er utsatt for hatkriminalitet og vold og rapporterer også om diskriminering
1413 i møte med offentlige tjenester. Det er et samfunnsansvar å bidra til å skape et mer tolerant
1414 og inkluderende samfunn.

1415

1416 **Senterpartiet vil:**

1417 – Støtte tiltak og planer rettet mot å øke aksepten for LHBTQ+-personer i alle lokalsamfunn
1418 og styrke arbeidet mot hatkriminalitet.

1419 – Tilrettelegge for at LHBTQ+-personer kan være seg selv i alle aldersfaser, også i møtet
1420 med offentlige tjenester i forbindelse med sykdom, hjemmetjeneste og institusjonsopphold,
1421 samt innen oppvekst og utdanning.

1422 – Tilpasse verktøy for konflikthåndtering, dialog og trygghetsprogram for oppfølging av ofre
1423 for hatkriminalitet.

1424 – Styrke innsatsen for å motvirke dårlig psykisk helse i LHBTQ+-befolkningen.

1425 – Støtte arbeidet for flere møteplasser for LHBTQ+-personer som også tilhører andre
1426 minoriteter, ettersom dette representerer en ekstra utfordring.

1427 – Endre retningslinjene for blodgivning slik at kriteriene baseres på risikoatferd og ikke
1428 legning.

1429

1430 Energi: Nasjonal kontroll over krafta vår

1431 Rikeleg tilgang på rein, regulerbar og rimeleg fornybar kraft har vore ein føresetnad for
1432 utviklinga av industrien og det norske velferdssamfunnet. I åra framover forventast det eit
1433 stort behov for ny kraft. På same tid heng utbygginga av ny kraft og nettinfrastruktur etter.
1434 Senterpartiet vil at heile Noreg skal oppleve vekst, utvikling og omstilling. Då må det framleis
1435 sikrast kraftoverskot, prissmitta frå Europa må reduserast mest mogeleg og den nasjonale
1436 kontrollen over energipolitikken må styrkast.

1437
1438 EU sine reglar for energimarknaden og forbodet mot eksportrestriksjonar på straum for å
1439 redusere straumprisen resulterer i for høg etterspurnad samanlikna med tilbodet av kraft.
1440 Energipolitikken skal styrast av norske folkevalde. Senterpartiet skal vere ein garantist for
1441 suverenitet og nasjonal kontroll i energipolitikken.

1442 Kraftutbygging og energieffektivisering

1443 Utan auka produksjon av rein kraft vil ikkje vi nå klimamåla. Tilgang på rimeleg fornybar kraft
1444 må òg i framtida vere eit konkurransefortrinn for norsk næringsliv, og eit gode for norske
1445 hushald.

1446
1447 Fyrste skritt på vegen mot lågutsleppssamfunnet er auka energieffektivisering, at straumen
1448 brukast smartare og at vi legg godt til rette for auka produksjon av lokal energi. Solceller,
1449 termisk energi og bioenergi er dømer på lokale energikjelder som kan realiserast raskt, vil
1450 avlaste straumnettet og redusere presset på sårbar natur.

1451
1452 Energipolitikk er òg tryggleiks- og næringspolitikk. Russland sin bruk av energi som våpen
1453 etter invasjonen av Ukraina demonstrerer at energiforsyninga må vere under nasjonal
1454 kontroll. Det innebere at sjølvforsyninga må vere god nok òg når uforutsette hendingar skjer.

1455
1456 Vi må legge til rette for betre utnytting av straumnettet og forenkle konsesjonsprosessane for
1457 å få raskare nettutbyggingar, utan at det går utover den lokale medverknaden. Senterpartiet
1458 vil styrke nettselskapa sine mogelegheiter for tidleg samhandling med lokale interesser og
1459 styresmakter for å nytte noverande nett på ein betre måte. Slik kan nettkundane sikrast
1460 tilgang til fornybar energi til ein lågast mogeleg pris.

1461
1462 Inntektsrammemodellen til kraftnettselskapa må endrast. I dag bidreg modellen til å presse
1463 små og mellomstore nettselskap til å slå seg saman. Modellen hindrar òg selskapa frå å vere
1464 frampå med lokal nettutbygging. Modellen klarar ikkje i tilstrekkeleg grad å ta høgde for
1465 lokale variasjonar som påverkar kostnadane ved å drifte og vedlikehalde kraftnettet, og den
1466 straffar selskap som forskutterar investeringar. Nettleiga må haldast på eit akseptabelt nivå.

1467
1468 Norsk olje- og gass produserast med betydeleg lågare CO₂-utslepp enn mange andre
1469 stadar i verda. Likevel må utsleppa frå sjølve produksjonen reduserast kraftig. Dette vil vere
1470 eit viktig konkurransefortrinn for norsk olje- og gassproduksjon.

1471

Andreutkast

1472 For å nå klimamåla og sikre industri og innbyggjarar nok straum til ein konkurransedyktig
1473 pris, må det byggast ut betydelege mengder rein energi. Då må vi satse på ulike
1474 energikilder, som kan gje ny kraft til ein akseptabel kostnad raskt nok. Omsynet til natur og
1475 miljø og sameksistens med andre næringar må verte ivareteke. Vi må oppgradere eldre
1476 vasskraftanlegg og bygge nye, samt skånsamt bygge ut andre former for energiproduksjon
1477 der det er tilslutnad lokalt. Senterpartiet meiner det bør vurderast skånsam utbygging i
1478 utvalde verna vassdrag der dette kan bidra til flaumdemping der bebyggelse og infrastruktur
1479 er trua. Dette forutset at utbygginga tek omsyn til natur- og verneverdiane i vassdraget.

1480 Nye energiformer og lokal sjølvråderett

1481 Fornybar energi og teknologiutvikling gjev grunnlag for næringsutvikling og verdiskaping i
1482 heile landet. Vi må halde fram med å produsere ny fornybar energi med eit klart føremål om
1483 å skape vekst og utvikling lokalt. Det er avgjerande at lokalsamfunna verte involvert i
1484 planlegginga og utbygginga av fornybar kraft. Senterpartiet vil spele på lag med
1485 lokalsamfunna og sikre at lokalsamfunn som stiller sine naturressursar til disposisjon for
1486 utbygging, får meir igjen for det og sikrast ein rettmessig del av verdiskapinga. Lokal aksept
1487 må vere ein føresetnad for nye arealinngrep til kraftproduksjon. Omsynet til reindriftsnæringa
1488 må òg verte ivareteke.

1489
1490 Fleire europeiske land satsar igjen på kjernekraft. Området har hatt ei stor utvikling av nye
1491 teknologiske løysingar og konsept som kan verte relevante for det norske kraftsystemet.
1492 Vi vil satse på ytterlegare forskning og kompetansebygging innanfor kjernekraft for å få meir
1493 kunnskap om kjernekrafta si framtidige rolle i den norske energimiksen. Utfordringer og
1494 konsekvenser ved avfallet knytt til kjernekraft må koma tydeleg fram i den nasjonale
1495 utgreiinga.

1496 Nei til EU si fjerde energimarknadspakke

1497 EU sine reglar, forsterka gjennom tredje energimarknadspakke, gjere det forbode for Noreg
1498 å regulere og avgrense eksporten av straum gjennom utanlandskablane ut ifrå prisomsyn.
1499 Dette gjev ustabile straumprisar. Noreg har lang erfaring med kraftutveksling med nabolanda
1500 våre. Det har bidrege til forsyningstryggleik og relativt stabile og føreseielege straumprisar,
1501 men dei siste utanlandskablane auka eksportkapasiteten kraftig. Denne eksportkapasiteten
1502 har i kombinasjon med regelverket og avtalane knytt til kablane som vart underteikna av
1503 Solberg-regjeringa, inkludert tredje energimarknadspakke, skapt auka og ustabile
1504 straumprisar. Senterpartiet meiner vi må ha ei regulert utveksling av straum gjennom
1505 likestraumskablane. Slik kan vi ivareta våre nasjonale interesser og redusere prissmitta frå
1506 Europa.

1507
1508 For å hindre ytterlegare avgjeving av norsk suverenitet over norsk energipolitikk, seier
1509 Senterpartiet nei til EU si fjerde energimarknadspakke. Senterpartiet vil ha nasjonal kontroll
1510 over norsk energipolitikk og energiproduksjon.

1511

1512 **Senterpartiet vil:**

1513 – Seie nei til å innføre EU si fjerde energimarknadspakke i Noreg.

Andreutkast

- 1514 – Reforhandle avtalene om Tysklandskabelen Nordlink og Englandskabelen North Sea Link
1515 for å sikre ei regulert utveksling av straum som ivaretek våre nasjonale interesser, og hindrar
1516 at kablane fungerer som tilnærma reine eksportkablar.
- 1517 – Seie nei til å fornye Skagerak 1&2 kablane til Danmark.
- 1518 – Gjennomgå og vurdere reforhandling av avtalene som regulerer likestraumskablane til
1519 Danmark og Nederland.
- 1520 – Opprette eit eige prisområde for utanlandskablane i NO2 som må innrettast slik at
1521 forsyningstryggleiken aukast og at prissmitta frå Europa reduserast.
- 1522 – Oppretthalde straumkompensasjonsordninga for hushald, frivillig sektor, gardsbruk og
1523 gartneri.
- 1524 – Sørge for nasjonal forsyningstryggleik gjennom ei betre forvaltning av fleirårsmagasina
1525 innan vasskraft.
- 1526 – Sei nei til bygging av nye utanlandskablar.
- 1527 – Verne om ordninga med konsesjonskraft og -avgifter slik at kommunar og fylker som stiller
1528 areal til disposisjon for energiproduksjon verte kompensert for dette. Ved
1529 effektoppgraderinger av vasskraftverk må vertskommunane sine inntekter sikrast.
- 1530 – Legge til rette for auka energieffektivisering hos hushald og næringsliv, blant anna ved å
1531 endre ENOVA sitt mandat til òg å kunne støtte tiltak basert på moden teknologi.
- 1532 – Forenkle konsesjonsprosessar og auke saksbehandlingskapasiteten ytterlegare for å korte
1533 ned saksbehandlingstida.
- 1534 – Flytte konsesjonsbehandling av småkraftverk til eit av NVE sine regionkontor.
- 1535 – Redusere normandelen i inntektsrammemodellen til nettselskapa frå 70 prosent, som det
1536 er i dag, for å sikre at nettselskapa får dekka meir av sine reelle kostnader.
- 1537 – Redusere ulempene i inntektsrammemodellen som gjere at nettselskap manglar insentiv
1538 for å forskuttere lokal kraftnettutbygging.
- 1539 – Korte ned tilknytingskøene til nett. Ved knappleik i straumnett må det kunne gjerast ei
1540 politisk prioritering av kva verksemdar som bør få forrang til tilknytning.
- 1541 – Vurdere å innføre ei prising for ubrukt og reservert nettkapasitet.
- 1542 – Vidareføre den kommunale vetoretten i behandlinga av vindkraftkonsesjonar.
- 1543 – Sikre god sameksistens med andre næringar og natur og miljø ved utbygging av havvind
1544 og anna ny energi.
- 1545 – Legge til rette for skånsam utbygging av ny vasskraft i verna vassdrag som tiltak for
1546 flaumdemping, gitt at verneverdiane verte ivareteke.
- 1547 – Legge til rette for auka produksjon og bruk av bioenergi og biogass.
- 1548 – Innføre ei varig og rettferdig utjamningsordning av nettleiga i Noreg.
- 1549 – Gå mot å bruke kraft frå land for å dekke kraftbehov ved elektrifisering av olje- og
1550 gassinstallasjonar framover. Der kor olje- og gassinstallasjonar elektrifiserast, skal det
1551 krevast bruk av energi produsert på sokkelen og at det sendast minst like mykje straum
1552 tilbake til land som det hentast ut frå land i det enkelte prosjekt. Alternativt til elektrifisering
1553 skal fangst og lagring av CO2 på sokkelen nyttast.
- 1554 – Endre Energilova slik at søknadar om kraft til næringsliv i lokalsamfunn som har bygd ut
1555 kraft verte prioritert.
- 1556 – Sette strengare krav til påkobling til fjernvarme i nybygg. Etablert kraftkrevjande industri
1557 som har spillvarme skal i større grad påleggast å gje tilbod om fjernvarme, og det skal
1558 leggest ein plan for fjernvarmesystem ved etablering av ny kraftkrevjande industri.

Andreutkast

- 1559 – Vurdere kjernekraft som energikilde og følgje opp den offentlege utgreiinga om kjernekraft
- 1560 som mogeleg kraftkjelde i Noreg.
- 1561 – Auke produksjonen av vind- og solenergi på allereie utbygde næringsområde.
- 1562 – Prioritere støtte til ENØK- tiltak til husholdninger og næringsliv.
- 1563 – At overføring mellom eigedomar som grensar til kvarandre, og har same eigar, må vere
- 1564 friteke for nettleige på eigenprodusert straum.
- 1565 – Stimulere til lokale energiklynger, der bustadeigarar, gardbrukarar og andre går i lag om
- 1566 produksjon av solenergi, bioenergi, mikrokraftverk og liknande, som distribuerast og
- 1567 forbrukast i nærområdet.
- 1568 – Bruke flaskehalsinntektene for å redusere nettleiga.
- 1569 – Gjere det meir lønnsamt å ruste opp og forbetre eksisterande vasskraftverk.
- 1570

1571 Forsvar: Norsk suverenitet og trygghet

1572 Målet for forsvars- og sikkerhetspolitikken er å hevde norsk suverenitet og sikre nasjonale
1573 interesser. Den viktigste og mest grunnleggende oppgaven for enhver nasjonalstat er å sikre
1574 egne borgeres trygghet og nasjonens frihet. Senterpartiet er tilhenger av et folkeforsvar som
1575 er til stede i hele landet. En forutsetning for det er bosetting i hele landet. Hovedoppgaven til
1576 Forsvaret er å trygge norsk territorium, norske suverene rettigheter og det norske folkestyret.
1577 En kritisk forutsetning er tilgangen på mat i fred, krise og krig.

1578
1579 Senterpartiet mener at Norge må ta et større ansvar for egen og alliert sikkerhet. Dette
1580 realiseres gjennom å styrke vårt nasjonale forsvar og å oppfylle våre forpliktelser overfor
1581 NATO.

1582
1583 Skillet mellom fred, konflikt og krig har blitt mer uklart. Forsvaret av Norge handler stadig
1584 mer om hvordan Forsvaret innrettes hver dag for å beskytte verdier, fremme interesser og
1585 bidra til kollektiv avskrekking og beroligelse. Norsk tilstedeværelse og kontroll er viktig i en
1586 tid med mer stormaktsrivalisering.

1587
1588 Senterpartiet mener den strategiske innretningen av Forsvaret må baseres på to
1589 grunnleggende målsetninger: For det første at Norge må innrette forsvarsinnsatsen mot å
1590 forebygge konflikt sammen med våre allierte. For det andre at Forsvaret må være rustet for
1591 at konflikt likevel kan inntreffe.

1592
1593 Forsvaret må ha tilstrekkelig bemanning og materiell til å håndtere et bredt spekter av
1594 trusler. Dette kan gjelde press mot suverenitet over norske naturressurser, omfattende og
1595 koordinert terror, eller andre situasjoner der militær bistand til sivilsamfunnet må iverksettes
1596 gjennom bistandsinstruksen.

1597
1598 NATO er sikkerhetsgarantien vår og utgjør rammeverket for forsvaret av Norge. Å styrke det
1599 bilaterale forsvarssamarbeidet med våre nærmeste allierte blir stadig viktigere. Det samme
1600 gjelder Norges evne til å kunne ta imot allierte i fred, krise og krig. Samhandling og tett
1601 integrering med våre allierte er en forutsetning. Senterpartiet vil jobbe for å forvalte og utvikle
1602 mulighetene som ligger i et samlet Norden i NATO.

1603
1604 Det er viktig for Senterpartiet å anerkjenne innsatsen veteranene våre har gjort for Norge i
1605 internasjonal tjeneste, og sørge for god oppfølging før, under og etter tjeneste.

1606 Forsvarsløft

1607 Med Senterpartiet i regjering har vi lagt frem et betydelig forsvarsløft som styrker Forsvaret
1608 med over 600 milliarder kroner de neste 12 årene. Senterpartiet vil jobbe for at hele
1609 Forsvaret skal styrkes og bygges opp i tråd med satsingene i Langtidsplanen. Å styrke
1610 grunnmuren og tette gap og mangler i dagens forsvar er en forutsetning for videre vekst.

1611
1612 Hæren må utvikles til å bli en moderne landstyrke som kan fylle sin viktigste funksjon – å
1613 hevde norsk suverenitet på norsk jord. Hæren skal styrkes og utvikles fra en til tre brigader

Andreutkast

1614 med flere soldater samt mer og bedre utstyr. Det er strategisk viktig å sikre tilstedeværelsen
1615 og kampkraften i Troms og Finnmark. Hæren skal igjen få dedikert en egen
1616 helikopterskvadron til transport og øvrig luftstøtte lokalisert på Bardufoss.

1617
1618 I tillegg til de tre brigadene i Finnmark, Troms og i Sør-Norge vil Senterpartiet også øke
1619 Forsvarets tilstedeværelse i Midt-Norge gjennom styrkingen av landmakten. Ansvaret for
1620 mottak av allierte, øst-vest-aksen til Sverige og Finland og amerikanske forhåndslagre i Midt-
1621 Norge gjør dette til en viktig styrking.

1622
1623 Norge har en av verdens lengste kystlinjer. Sjø- og luftforsvaret spiller en viktig rolle i å
1624 overvåke og hevde suverenitet av de store kyst- og havområdene våre, samt norsk sokkel.
1625 På dette området er Norge NATOs forlengede arm i nord. Sammen med etterretning,
1626 cyberforsvar og landforsvar setter dette oss i stand til å ivareta viktige oppgaver for NATO.
1627 Det meste av flåtestrukturen skal fornyes, og Sjøforsvaret skal være kontinuerlig tilstede i
1628 våre nærområder. Kystvakten og fregattene skal igjen få en fungerende helikopterstøtte
1629 gjennom dedikerte helikopterskvadroner ved henholdsvis Bardufoss og Håkonsvern.

1630
1631 Luftforsvaret skal sikre bedre situasjonsforståelse gjennom tilstedeværelse med
1632 overvåkingsfly, kampfly og droner. Luftvern miljøet skal styrkes betraktelig med en dobling av
1633 NASAMS-luftvernet og nytt langtrekkende luftvern. Forsvarets spesialstyrker og hæren får
1634 nye helikoptre bedre tilpasset sitt oppdrag. Gjennom NATO-samarbeid skal Forsvaret
1635 utvikles og rustes til å møte nye utfordringer som dronekrigføring.

1636
1637 Det er avgjørende at de ulike forsvarsgrenene har et tett samarbeid og at de regelmessig
1638 øver sammen for å oppnå størst mulig samlet kampkraft og en reell avskrekkende effekt.
1639 Den teknologiske utviklingen går i rekordfart, og sammensatt virkemiddelbruk er stadig mer
1640 utbredt. Senterpartiet er opptatt av at Forsvarets evner i romdomenet og i det digitale rom
1641 skal styrkes. Senterpartiet vil prioritere en kraftig satsing på FOU, innovasjon, teknologisk
1642 fornyelse og miljø og klima i forsvarssektoren.

1643 Heimevern og reservister

1644 Et velfungerende Heimevern er særlig egnet til å møte endringene i et uoversiktlig
1645 trusselbilde. Dette krever at Heimevernet må være landsdekkende og desentralisert.
1646 Heimevernet skal være territorielt ansvarlig i hele Norge, og må moderniseres videre. Det
1647 gjelder både med tanke på materiell, kompetanse og oppgaver for å styrke den ressursen
1648 som Heimevernet representerer. Heimevernet skal styrkes med tre nye innsatsstyrker,
1649 hvorav to er dedikert til å beskytte objekter i kystsonen. Heimevernet skal økes fra elleve til
1650 tolv distrikt, samt økes til 45 000 soldater. Senterpartiet støtter «geografisk utskrivning» slik
1651 at Heimevernet styrkes i hele landet.

1652
1653 Utstrakt bruk av reservister har lange tradisjoner i Norden. Med vår begrensede befolkning
1654 og langstrakte land framstår økt bruk av reservister som en kostnadseffektiv måte for å sikre
1655 forsvaret tilstrekkelig volum av personell samt personell med relevant sivil kompetanse i
1656 tilfelle en tilspisset situasjon. I dagens sikkerhetspolitiske klima framstår det enda tydeligere

1657 at vi må være forberedt på det utenkelige. Senterpartiet ønsker å bruke reservister som en
1658 sentral del av beredskapstankegangen og totalforsvaret under Heimevernets ledelse.

1659 Folkene i Forsvaret

1660 Norge innførte allmenn verneplikt 1. januar 2015 som det første NATO-landet hvor kvinner
1661 og menn har lik plikt til å verne om sitt land. I samfunnskontrakten mellom borgere og staten
1662 er verneplikten et bærende prinsipp.

1663
1664 Rekruttering styrkes gjennom at flere kalles inn til førstegangstjeneste i Forsvaret. Alle
1665 norske ungdommer skal gjennomføre grunnleggende trening i beredskap og livredning.

1666
1667 For å lykkes med forsvarsløftet mener Senterpartiet at det er avgjørende at det satses mer
1668 på folkene i Forsvaret, på soldatene. Utdanningskapasiteten må bygges ut, familieordninger,
1669 lønn- og insentivordninger må styrkes. Forsvaret må tilby konkurransedyktige
1670 pensjonsordninger. Kvaliteten og kapasiteten på kaserner, kvarter og boliger skal bedres.

1671 Totalforsvar

1672 Forsvaret er avhengig av det sivile samfunn for å lykkes med sine oppgaver. Totalforsvaret
1673 handler om at det militære forsvaret og den brede sivile beredskapen bidrar til å håndtere
1674 hendelser når det trengs. Gjennom langtidsplanen skal forsvaret tilføres store ressurser.

1675
1676 Utstyr og personell må komme det sivile samfunnet til gode i hele krisespekteret. Det
1677 forutsetter en mer utstrakt tilstedeværelse og et større bidrag fra forsvarets ansatte i de
1678 lokalsamfunnene de tjenestegjør. Forsvaret skal være forutsigbare i sine forventninger til
1679 lokalsamfunnene, som behovet for helsekapasiteter. Forsvarets behov for helsekapasiteter
1680 må sikres gjennom forutsigbar finansiering av funksjoner som spesialisthelsetjeneste nær
1681 Forsvarets største baser. Styrket samarbeid med kommunene blir også vesentlig fremover
1682 av hensyn til boligutvikling, familiepolitikk og annet.

1683
1684 Senterpartiet mener at en sterk norsk forsvarsindustri er viktig for vår nasjonale beredskap.
1685 Med store materiellinvesteringer som følge av forsvarsløftet må vi sikre norsk industri gode
1686 muligheter. Senterpartiet er opptatt av at Norge gjør vår del for å styrke
1687 produksjonskapasiteten for materiell og forsyninger som det er stort behov for hos oss og
1688 våre allierte.

1689
1690 Norsk næringsliv for øvrig er en fundamental del av landets beredskap. Senterpartiet ønsker
1691 som utgangspunkt at Forsvaret inngår rammeavtaler med næringsliv i Norge som fungerer i
1692 fred, krise og krig.

1693
1694 **Senterpartiet vil:**

1695 – Sikre et sterkt forsvar som er rustet for sin hovedoppgave; forsvar av norsk territorium.

1696 – Øke bevilgningene til Forsvaret i tråd med Langtidsplanen for Forsvaret 2025-2036.

1697 – Sikre bevilgningene til Forsvaret til minimum 2 prosent av BNP i tråd med våre NATO-
1698 forpliktelser.

Andreutkast

- 1699 – At Norge skal etablere kapasitet innen langtrekkende droner i samarbeid med nære
1700 allierte.
- 1701 – Ha et forsvar basert på en allmenn verneplikt, øke antallet ungdommer som årlig kalles inn
1702 til å avtjene førstegangstjenesten og differensiere lengden på tjenesten etter Forsvarets
1703 behov.
- 1704 – Forsvaret må ha styrkede familie og boordninger samt økonomiske incentiver som i størst
1705 mulig grad sikrer kontinuerlig tilstedeværelse nær basene og langsiktige arbeidsforhold i
1706 Forsvaret. Det er et mål at flest mulig av forsvarrets ansatte skal være bosatt nær basene de
1707 jobber ved.
- 1708 – Økningen i bevilgningen til Forsvaret skal prioriteres til operativ virksomhet.
- 1709 – Organisere Forsvarets eiendommer og logistikkforvaltning mer effektivt og målrettet.
- 1710 – Sørge for at cyberforsvaret er konkurransedyktig med tanke på rekruttering av digital
1711 spisskompetanse.
- 1712 – Desentralisere utdanningen i Forsvaret for å sikre nødvendig kompetanse i hele landet,
1713 gjennom å opprette militær utdanning i Nord-Norge.
- 1714 – Styrke Sjøforsvarets og Kystvaktas aktivitet og evne til kontroll i norske territorialfarvann.
- 1715 – Styrke etterretnings- og overvåkingsressurser for å sikre oppdatert situasjonsforståelse i
1716 Nordområdet til nasjonale myndigheter og NATO.
- 1717 – At Kystvakten og fregattene skal igjen få en fungerende helikopterstøtte gjennom dedikerte
1718 helikopterskvadroner ved henholdsvis Bardufoss og Håkonsvern.
- 1719 – At Norge skal videreføre vår historiske basestrategi i Nord for å sikre avskrekkelse og
1720 beroligelse i våre nærområder.
- 1721 – Sikre at NATO-soldater i Norge forblir rotasjonsbasert og ikke har permanent
1722 tilstedeværelse.
- 1723 – At det ved en eventuell opprettelse av et nytt NATO luftoperasjonssenter i Norge, må
1724 bygge på eksisterende fagmiljø i Bodø og Sørreisa.
- 1725 – Videreutvikle det bilaterale forsvars- og sikkerhetssamarbeidet med Norges viktigste
1726 allierte, samt styrke forsvars- og sikkerhetspolitisk samarbeid i Norden.
- 1727 – Styrke arbeidet med objektsikring i Forsvaret.
- 1728 – Fortsette moderniseringen av Heimevernet og ta høyde for teknologisk utvikling, materiell,
1729 oppgaver og kompetansebehov.
- 1730 – Opprette maritime ressurser ved HV-distriktene.
- 1731 – Etablere Heimevernsungdom i alle Heimevernsdistrikt.
- 1732 – Gi Heimevernet, med støtte fra Norges Lotteforbund og Norsk Reservistforbund, ansvar for
1733 desentraliserte mottak og kontaktpunkt for frivillige rulleførte og ikke-rulleførte reservister
1734 som ønsker å bidra i en krise- eller krigssituasjon.
- 1735 – Definere skytebaner som kritisk infrastruktur.
- 1736 – Styrke ettervernet for veteraner og deres familier, og vurdere om fylkeskommunen kan ha
1737 en rolle i dette.
- 1738 – Øke støtten til Det frivillige skyttervesen.
- 1739 – Fronte at Forsvaret ved utstyrsanskaffelser i større grad kjøper allerede utviklet og utprøvd
1740 utstyr. Innkjøp bør gjøres gjennom allierte, og norske myndigheter må sikre forpliktende
1741 gjenkjøpsavtaler som bidrar til nasjonal verdiskaping og teknologioverføring.
- 1742 – Sørge for at strategisk viktig infrastruktur har nasjonalt eierskap, og at Forsvaret er en
1743 langsiktig og forutsigbar kontraktspart for private eiere av infrastruktur som Forsvaret er
1744 avhengig av.

Andreutkast

- 1745 – Sørge for at det gis midler for å sikre at strategisk viktig og offentlig infrastruktur, som
1746 veier, vann, jernbane og kaier, ivaretar Forsvarets behov i fred, krise og krig.
1747 – Sørge for at små og mellomstore bedrifter også kan levere på innkjøpsavtaler med
1748 Forsvaret.
1749

1750 Helse og omsorg: Forebygging, behandling og 1751 rehabilitering

1752 Gode, offentlige helse- og omsorgstjenester er en avgjørende del av velferdssamfunnet vi
1753 har bygd opp i Norge. Senterpartiet sitt mål er at den offentlige helsetjenesten skal sørge for
1754 et godt og likeverdig helsetilbud i hele landet. Flere eldre i befolkningen fører til økt behov for
1755 disse tjenestene i primær- og spesialisthelsetjenesten. Veksten må møtes med styrking av
1756 den offentlige helsetjenesten. Alternativet er et stort marked for private helsetjenester som vil
1757 forsterke todelingen av helse- og omsorgstjenestene, og bidra til å øke forskjellene i
1758 samfunnet.

1759
1760 Senterpartiet vil arbeide for et helsefremmende samfunn, forebygge sykdom og sikre en
1761 desentralisert helsetjeneste som yter gode og likeverdige helsetjenester nært der folk bor. Vi
1762 vil øke bevilgningene og ha et sterkt offentlig helsevesen med lave egenandeler.

1763
1764 Frivillige og ideelle tilbydere innen helse- og omsorgsfeltet må sikres gode rammevilkår og
1765 forutsigbar drift. Senterpartiet vil øke innslaget av frivillige og ideelle aktører som er bundet
1766 av tariffavtaler i helse- og omsorgssektoren. Dette på bekostning av privat, kommersiell
1767 sektor. Dagens anbudssystem bør erstattes med langsiktige avtaler basert på kvalitet.

1768
1769 Samarbeidet mellom spesialisthelsetjenesten og kommunesektoren må videreutvikles og ha
1770 en klar ansvarsdeling i en helhetlig pasienttjeneste. Senterpartiet vil arbeide for en ny
1771 ledelsesmodell i helsesektoren der fagfolkene som arbeider nærmest pasientene får mer
1772 ansvar og tillit. Ledelsen må være lokal og stedlig. Rapportering og byråkratiske
1773 arbeidsoppgaver må automatiseres og reduseres.

1774
1775 Senterpartiet vil satse på modeller med økt grunnbemanning, hele stillinger, mer fleksible
1776 turnuser og bedre lederoppfølging for å styrke rekrutteringen og redusere sykefraværet.
1777 Dette, sammen med fornuftig bruk av velferdsteknologi, vil være viktige tiltak for å løse
1778 bemanningsutfordringene i helsesektoren.

1779 Folkehelse

1780 God helse er viktig for den enkelte sitt liv og har stor verdi for samfunnet. Det må leggjast til
1781 rette for at alle skal kunne ta vare på si eiga helse, samstundes som ein får hjelp når ein
1782 treng det. Senterpartiet vil vektlegge folkehelse sterkere i samfunnsplanlegginga og
1783 prioritera helsefremjande tiltak.

1784
1785 Skilnadar i utdanning, inntekt og nærleik til helsetenestene bidreg til ulikskap i forventa
1786 levealder, sjukdom og helse. Senterpartiet vil redusere desse skilnadane gjennom å satse
1787 på folkehelse. Vi vil arbeide for å redusere omfanget av livsstilssjukdomar, bekjempe
1788 smittsame sjukdomar og hindre antibiotikaresistens. Dette krev i sin tur auka kompetanse på
1789 desse områda hos tilsette i helsetenestene og i befolkninga.

1790
1791 Usunt kosthald er ei helseutfordring. Skulen har ei sentral rolle i tidleg opplæring om sunt

Andreutkast

1792 kosthald, og innføring av skulemåltid kan bidra til sosial utjamning. Senterpartiet vil arbeida
1793 for auka bruk av godkjent sunnheitsmerking av matvarer, og tiltak som bidreg til redusert
1794 salt- og sukkerinntak i befolkninga, og økt bruk av norske råvarer og økt råvarekunnskap.

1795

1796 Aukande antibiotikaresistens er ein alvorleg trussel mot god helse og beredskap. Forflytting
1797 av varer og folk på tvers av landegrenser, aukar risikoen for antibiotikaresistente bakteriar i
1798 Noreg og Norden. Senterpartiet vil ivareta eit restriktivt regelverk knytt til antibiotikabruk.

1799

1800 **Senterpartiet vil:**

1801 – Forsterke innsatsen for utjamning av levekår, med eit særskilt fokus på å betre vilkåra for
1802 barn i låginntektsfamiliar og styrka områdesatsingar.

1803 – Ha ei nasjonal satsing på auka fysisk aktivitet for alle aldersgrupper.

1804 – Gje frivillig sektor og idretten ei viktigare rolle i gjennomføringa av folkehelseiltak.

1805 – Legge til rette for fleire frisklivssentraler i kommunane.

1806 – Legge til rette for fleire helsestasjonar for eldre i kommunane.

1807 – Legge til rette for fleksible tilbod i kommunane for eldre og personar med demenssjukdom.

1808 – Innhente meir kunnskap om kva ultraprosessert mat gjer med helsa til folk.

1809 – Styrke samarbeidet mellom helsestyresmaktene og daglegvarebransjen for å leggje til
1810 rette for eit sunnare kosthald.

1811 – Styrke det samiske perspektivet i arbeidet med folkehelse og levekår, blant anna ved
1812 revisjon av folkehelsemeldinga og i folkehelsepolitisk råd.

1813 – Støtte tiltak for å få ned talet på uønska graviditetar, som betre seksualitetsundervisning,
1814 auka kunnskap om fertilitet og kropp og om å setje grenser.

1815 – Auke forsking på kva som fremjar god helse, førebygging, rehabilitering, mestringslæring,
1816 sjukepleie og omsorg.

1817 – Støtte og styrke arbeidet mot ulike former for støy og lysforureining i bu- og bymiljø.

1818

1819 **Kvinnehelse**

1820 Pasientens biologiske kjønn har betydning for hvordan kroppen fungerer. Kjønnsperspektivet
1821 må legges til grunn for hvordan og hvilke politiske prioriteringer som gjøres i helse- og
1822 folkehelsepolitikken.

1823

1824 For å sikre god helse og likeverdige helsetjenester for alle, må kvinnehelse integreres i
1825 helsetjenesten, forskning og helseutdanningene. Senterpartiet vil følge opp
1826 kvinnehelseutvalgets forslag om en kvinnehelsemilliard, blant annet gjennom å styrke
1827 forskning og kunnskap om kjønnsperspektiver og kvinners helse. Dette vil bedre den
1828 enkeltes liv og spare samfunnet for kostnader.

1829

1830 **Senterpartiet vil:**

1831 – Øke forskning på sykdommer og helsetilstander som rammer kvinner.

1832 – Styrke finansieringen av organisasjoner som jobber med kvinnehelse.

1833 – Øke forskning på helsekonsekvenser av vold mot kvinner.

1834 – Oppdatere de nasjonale retningslinjene ved sykdommer og helsetilstander som rammer
1835 kvinner, og endre finansieringssystemet slik at forebygging og behandling av slike

Andreutkast

- 1836 sykdommer og helsetilstander i større grad prioriteres.
1837 – Korte ned vente- og behandlingstid for sykdommer og helsetilstander som rammer kvinner.
1838 – Sikre at samiske kvinners helse ivaretas, blant annet gjennom systematikk i arbeidet med
1839 samisk språk- og kulturkompetanse i helse- og omsorgstjenestene.
1840 – Utvide tilgangen på blå resept på hormoner for kvinner i overgangsalderen, og sikre at
1841 kvinner i overgangsalderen får god tilgang til informasjon.
1842

1843 **Kommunehelsetenesta**

- 1844 Dyktige og profesjonelle tilsette er den viktigaste ressursen for å sikre gode helsetenester.
1845 Senterpartiet vil ta vare på og rekruttere fleire dyktige leiarar og tilsette generelt i
1846 helsetenesta. Gode arbeidsvilkår tilpassa den einskilde og gode ordningar for oppfølging av
1847 tilsette er viktig for å sikre rekrutteringa og at tilsette vert verande i jobben over tid. I tillegg
1848 må det sikrast fleksible og desentraliserte utdanningstilbod i heile landet. Helsepersonell skal
1849 kunne vidareutvikle eigen kompetanse på arbeidsplassen og få høve til vidareutdanning.
1850
1851 Det trengst fleire yrkesgrupper og variert kompetanse i helsetenestene for å løyse
1852 oppgåvene på ein berekraftig måte. Samstundes er ein nøydd til å satse på førebyggjande
1853 tiltak og metodar for å redusere veksten i behovet for helse- og omsorgstenester.
1854 Senterpartiet vil legge til rette for eit kompetanseløft og omstilling av helsetenesta.
1855
1856 Senterpartiet vil legge til rette for oppretting av fleire distriktsmedisinske senter og
1857 intermediære avdelingar som eit viktig supplement til dei lokalsjukehusa vi har. Pasientar
1858 som treng planlagt behandling på sjukehus skal sleppe å reise langt. I større grad skal det
1859 verte tilrettelagt for at spesialist/lege ambulerar, medan pasientar kan ta i mot behandling på
1860 nærsjukehus.
1861
1862 Gjennom dei siste åra har det vorte gjort viktige forbetringar i fastlegeordninga. Dette
1863 arbeidet må vidareførast. Senterpartiet vil arbeide for betre rekruttering av fastlegar i
1864 distrikta, at det skal vera mogleg med næringsdrivande fastlegar og sikre ei god
1865 legevaktteneste over heile landet.
1866
1867 Primærhelse- og oppfølgingsteam i kommunane kan bidra til meir koordinerte tenester, gjere
1868 det mogeleg med større breidde i tenestetilbodet og bidra til riktigare arbeidsdeling mellom
1869 personellgrupper og betre bruk av samla ressursar.
1870
1871 Alle som treng det, må få tilbod om rehabilitering etter sjukdom. Rehabilitering aukar
1872 livskvaliteten og bidreg til at pasientar raskare verte sjølvhjelpne. Menneske med nedsett
1873 funksjonsevne må få eit godt habiliteringstilbod slik at dei kan leve mest mogleg sjølvstendig.
1874 Det må tilretteleggast for at dei skal kunne delta i fritidsaktivitetar, arbeidslivet og slik kunne
1875 leve gode liv. Samhandlingsreforma har gjeve kommunane eit tydelegare ansvar for
1876 førebygging, rehabilitering og opptrening av pasientar som er utskrivne frå sjukehus.
1877 Senterpartiet meiner kommunane må verte kompensert for dei økonomiske meirkostnadene
1878 ved dette.
1879

Andreutkast

- 1880 Det er dei medisinske behova for tannbehandling, og ikkje økonomi, som må styre kven som
1881 har rett til og tilgang til naudsynte tannhelsetenester. Senterpartiet har utvida rettane til dei
1882 unge og vil vidare følgja opp tilrådingane i tannhelseutvalet. Vi ynskjer å greie ut korleis
1883 dagens frikortordning kan utvidast for å dekke naudsynte tannhelsetenester.
1884 Fylkeskommunane skal framleis ha ansvar for ei desentralisert tannhelseteneste.

1885

1886 **Senterpartiet vil:**

- 1887 – Arbeide for tilstrekkeleg dekning av helsefagarbeidarar, sjukepleiarar, vernepleiarar,
1888 spesialsjukepleiarar og jordmødre i kommunane.
1889 – Styrke personretta tiltak som legg til rette for å ta vare på og rekruttere tilsette til
1890 kommunehelsetenesta i distriktskommunar, til dømes gjennom styrking av ordninga med
1891 nedskrivning av studielån.
1892 – Legge til rette for meir fleksible arbeidstidsordningar for helsepersonell i offentleg sektor.
1893 – Arbeide for ein meir aktiv seniorpolitikk i samråd med partane i arbeidslivet, for å legge til
1894 rette for at helsepersonell kan stå lengre i jobb.
1895 – Forbetre samhandlingsreforma for å sikra pasientar god helsehjelp.
1896 – Vidareutvikle kompetanseforum i fylka, samt vurdere å etablere eit nasjonalt
1897 samhandlingsforum etter dansk modell for å drøfte korleis ein kan løyse
1898 helsepersonellmangelen og sikre ei offentleg helseteneste av god kvalitet i heile Noreg.
1899 – Fokusere på førebygging og tidleg innsats når det gjeld fysisk og psykisk helse.
1900 – Styrke helsestasjons- og skulehelsetenesta, særskilt med fokus på psykisk helse.
1901 – At den kommunale helsetenesta skal samhandle med idrettslag, frisklivssentraler og
1902 liknande helsefremjande organisasjonar.
1903 – Auke tverrfaglegheita i helse- og omsorgstenesta for å styrke innhaldet i tenesta og bidra
1904 til betre utnytting av ressursar.
1905 – Vidareføre og styrke tilskotsordninga for legevakt i distriktskommunar, for å bidra til betre
1906 rekruttering og redusert vaktbelastning.
1907 – Legge til rette for fagleg utvikling og grunn- og vidareutdanning for helsepersonell med til
1908 dømes desentraliserte utdanningstilbod.
1909 – Legge til rette for at fleire kommunar kan delta i endringsprogram som TØRN-prosjektet.
1910 – Innføre ein eigen opptrappingsplan som sikrar utvikling og finansiering av eit godt
1911 kommunalt arbeidsretta rehabiliterings- og habiliteringstilbod for alle pasientgrupper.
1912 – Legge til rette for at kommunane kan styrke tilbodet til personar med psykisk uhelse,
1913 skadelig rusbruk og avhengighetsproblematikk, mellom anna gjennom pårørendegrupper og
1914 organisasjonar.
1915 – Styrke omsorgstilbodet ved livet sin ende og betre tilbodet om palliativ pleie.
1916 – Arbeide for mammografitilbod, til dømes gjennom mammografibuss, i alle
1917 distriktskommunar med lang reiseveg til slike tilbod.
1918

1919 **Velferdsteknologi og e-helse**

- 1920 Velferdsteknologi kan bidra til at fleire meistarar kvardagen, kjenner tryggleik og kan bu lengre
1921 heime. Den enkelte kan få større grad av fridom i eige liv. Pårørande kan få avlastning og
1922 kjenne større tryggleik. Kommunane kan bruke ressursane meir effektivt til å hjelpe flest
1923 mogleg. Senterpartiet er opptatt av at velferdsteknologi må vere eit verktøy for å gjere

Andreutkast

- 1924 tenestene betre, og ikkje verte ei erstatning for menneskeleg omsorg.
- 1925
- 1926 Nye digitale tenester er nødvendige for å sikre innbyggerane betre informasjon og
- 1927 desentraliserte tenester. Ved innføring må god informasjonsflyt på tvers av einingar og
- 1928 sektorar sikrast. Senterpartiet vil samarbeide med kommunesektoren om å etablere eit
- 1929 systemkart, der det vert kartlagt tekniske, juridiske, strukturelle, kulturelle og økonomiske
- 1930 barrierer for implementering av velferdsteknologi. Systemkartet skal bidra til å finne raske
- 1931 løysingar på enkle problem, og gode løysingar på komplekse problem.
- 1932
- 1933 **Senterpartiet vil:**
- 1934 – Gjennomføre eit kompetanseløft for velferdsteknologi i alle kommunar og vidareføre
- 1935 Nasjonalt velferdsteknologiprogram.
- 1936 – Basere velferdsteknologi på opne standardar.
- 1937 – Sikre tilgang på helsedata på tvers av offentlig og privat sektor som gjer det mogeleg å
- 1938 utvikle best mogelege løysingar, samstundes som personvernet vert ivareteke.
- 1939 – Sikre at tilsette får naudsynt opplæring og støtte for å kunne bruke teknologien på ein
- 1940 forsvarleg og effektiv måte, herunder også kompetanse på algoritmane som ligg til grunn for
- 1941 avgjerder gjort av kunstig intelligens (KI)..
- 1942 – Sikre at KI-løysingar for helsetenesta vert utvikla og implementert på ein etisk forsvarleg
- 1943 måte, der personvernet og datatryggleiken til pasientane vert ivareteke.
- 1944 – Stimulere til bruk av innovative innkjøp for at kommunar kan samarbeide med lokale og
- 1945 regionale leverandørar ved innkjøp av velferdsteknologi.
- 1946 – Sikra at dei som ikkje bruker e-post eller internett har moglegheit til å sende og motta
- 1947 helseinformasjon på ein effektiv måte.
- 1948

1949 Eldreomsorg

- 1950 Eldreomsorgen skal gi trygghet, bistand og omsorg. Den må organiseres slik at eldre har
- 1951 trygghet for god hjelp uavhengig av egen situasjon eller om de har ressurssterke pårørende.
- 1952 Alle skal behandles med utgangspunkt i egne forutsetninger, inkludert språk og kultur.
- 1953 Eldreomsorgen må være behovsstyrt og et kommunalt ansvar. Oppgavene må løses i
- 1954 samarbeid med den enkelte, pårørende, frivillige og ideelle aktører.
- 1955
- 1956 Det blir flere eldre i Norge. Mange har god helse lenge og kan være aktive deltagere i
- 1957 samfunnslivet. Eldre skal ha mulighet til selv å forme sine liv, bruke sine evner, følge opp
- 1958 sine interesser og ha innflytelse på samfunnet. Samtidig er det viktig at det legges til rette for
- 1959 at den restarbeidsevnen den enkelte har, kan tas i bruk. De eldres bidrag inn i frivillig sektor
- 1960 vil også være avgjørende viktig i årene som kommer. Senterpartiet vil legge til rette for at
- 1961 kommunene har nødvendig kapasitet og systemer for å bruke dette potensialet.
- 1962
- 1963 Det er et mål at mennesker skal få bo i egen bolig så lenge de kan og vil. Mange har behov
- 1964 for mer tilrettelagte boliger når de blir eldre. Senterpartiet vil legge til rette for at det offentlige
- 1965 i større grad tilbyr varierte boligløsninger, der sosiale møteplasser og velferdsteknologi
- 1966 integreres i kommunenes eldreomsorg.
- 1967

Andreutkast

- 1968 Senterpartiet vil ha mer fysisk, kulturell og sosial aktivitet og innhold i eldreomsorgen. Vi vil
1969 satse mer på hverdagsrehabilitering. Rett og fullverdig ernæring er grunnleggende for god
1970 livskvalitet gjennom hele livet. Eldre på institusjon og omsorgssentre må garanteres gode
1971 måltider hver dag, og ernæringsoppfølging tilpasset den enkeltes behov.
1972
1973 Senterpartiet vil styrke demensomsorgen i kommunene gjennom å sikre et tilstrekkelig
1974 kommunalt tilbud gjennom sykdomsforløpet. Vi vil legge til rette for økt kompetanse om
1975 demens hos helsepersonell, pårørende og i befolkningen generelt.
1976
1977 **Senterpartiet vil:**
1978 – Utvikle en behovsstyrt eldreomsorg med tillitsbasert og lokal ledelse.
1979 – Videreføre eldreomsorgen som et kommunalt ansvar finansiert over kommunale
1980 budsjetter.
1981 – Øke støtten hjemmeboende eldre kan få til tilrettelegging av egen bolig eller kjøp av
1982 tilrettelagt bolig.
1983 – Fortsette å bygge ut sykehjemsplasser, omsorgsboliger og trygghetsboliger for eldre med
1984 statlige investerings- og rehabiliteringstilskudd.
1985 – Avvikle boteleggingssystemet mellom helseforetakene og kommunene for eldre
1986 utskrivningsklare pasienter, og i stedet bruke disse midlene til å bygge opp den kommunale
1987 helsetjenesten.
1988 – Sikre et aktivitetstilbud for alle med behov for det og stimulere til et mangfold i tilbudet,
1989 gjerne i samarbeid med frivillige lag og foreninger eller private tilbydere og
1990 frivillighetssentraler.
1991 – Ikke innføre ordning med fritt brukervalg i eldreomsorgen.
1992 – Bidra til at beboere på sykehjem/omsorgssentre og hjemmeboende eldre får god og
1993 tilstrekkelig ernæring. Maten bør være laget lokalt og gjerne basert på lokale ressurser.
1994 – Kompensere kommunene for utgifter til ressurskrevende tjenester, også for brukere over
1995 67 år.
1996 – Skape et mer demensvennlig samfunn ved at kommunale helse- og omsorgstjenester i
1997 større grad blir bygd og tilrettelagt for personer med demens og deres pårørende.
1998

1999 Pårørende

- 2000 De pårørende er avgjørende for at vi skal lykkes med å yte gode helse- og omsorgstjenester
2001 i Norge. Uten den frivillige og familiebaserte omsorgen ville ikke tilbudet gått rundt. De
2002 pårørendes innsats bidrar til økt livskvalitet for pasienten og reduserer offentlige kostnader.
2003 Det må derfor tilrettelegges med nye tiltak for at det skal være praktisk gjennomførbart å
2004 være pårørende over tid.
2005
2006 Mange pårørende er ressurssterke og kan yte stor innsats. På samme tid kan mange
2007 pårørende ha behov for støtte, profesjonell hjelp og omsorg selv. Senterpartiet vil særlig
2008 ivareta barn og unge som er pårørende.
2009
2010 De som har et særlig belastende omsorgsansvar kan få kommunal omsorgsstønning.
2011 Pårørende må få mer forutsigbare rammer for å kunne ta på seg omsorgsoppgaver som

Andreutkast

- 2012 ellers ville tilfalt det offentlige. Ved å inngå en pårørendeavtale med kommunen, vil
- 2013 pårørende med særlig tyngende omsorgsoppgaver få større forutsigbarhet og få avklart
- 2014 behov som avlastning, opplæring og tiltak for å ivareta egen helse.
- 2015
- 2016 Å få innflytelse i beslutningsprosesser og utforming av eget tjenestetilbud er en del av
- 2017 menneskeverdet. En reell mulighet til medvirkning krever at brukerne og deres pårørende får
- 2018 tilstrekkelig informasjon, veiledning og opplæring.
- 2019
- 2020 **Senterpartiet vil:**
- 2021 – Fastsette en opptrappingsplan for utbygging av dagaktivitetsplasser og korttidsopphold og
- 2022 slik sikre avlastning og trygghet for pårørende.
- 2023 – Forbedre pårørendes permisjonsmuligheter i arbeidslivet, og mulige økonomiske
- 2024 kompensasjonsordninger, for å sikre likestilling og bedre muligheter til å kombinere arbeid
- 2025 og omsorg.
- 2026 – Utrede hvordan omsorgsarbeid kan gi pensjonsopptjening.
- 2027 – Sørge for økonomiske rammer som sikrer en reell styrking av omsorgsstøttsordningen.
- 2028 – Styrke oppfølgingstilbudet for pårørende til pasienter med demens.
- 2029 – Styrke ordningene for reise og opphold for nære pårørende som må reise langt i
- 2030 forbindelse med sykehusopphold og annen behandling.
- 2031

2032 Fødetilbud og barselsomsorg

- 2033 Trygghet ved fødsel og et desentralisert fødetilbud er viktige mål i helsepolitikken.
- 2034 Lokalsykehus med akuttfunksjoner og fødetilbud er avgjørende for å nå disse målene.
- 2035 Finansieringen av føde- og barselstilbudet må tilpasses behovet. Innsatsstyrt finansiering er
- 2036 ikke egnet. Forskning viser at dagene fra unnfangelse til et barns toårsdag er spesielt viktige
- 2037 for barnets utvikling. Jordmortalbudet i kommunene er derfor viktig under graviditet og fødsel.
- 2038 Alle kvinner som trenger det må derfor tilbys følgetjeneste av jordmor. Jordmorkapasiteten i
- 2039 kommunen må være tilstrekkelig for å fylle de behov som følger av kortere liggetid ved
- 2040 sykehus etter fødsel. Kvinner i barsel skal få god oppfølging og tilstrekkelig tid på sykehus i
- 2041 forbindelse med fødsel. Kortere liggetid enn anbefalt må være kvinnens eget valg.
- 2042
- 2043 **Senterpartiet vil:**
- 2044 – Styrke den kommunale jordmorhelsetjenesten.
- 2045 – Styrke følgetjenesten til sykehus for fødende med mer enn én times reisevei.
- 2046 – Styrke bemanningen ved kvinneklinikkene og sørge for at alle fødende sikres en-til-en-
- 2047 oppfølging av jordmor i aktiv fase av fødselen.
- 2048 – Styrke tilbudet om flerkulturell doula for gravide med minoritetsbakgrunn.
- 2049 – Sikre papirløse gravide rett til helsetjenester i forbindelse med svangerskap, fødsel og
- 2050 barsel.
- 2051 – At hjemmebesøk av helsesykepleier innen ti dager etter hjemkomst gjennomføres over
- 2052 hele landet og at besøk av jordmor skal tilbys alle fødende innen 1-3 dager etter hjemkomst.
- 2053 – Sikre økt rekruttering av jordmødre i kommunene.
- 2054

2055 Psykisk helse

2056 Senterpartiet vil at flere skal oppleve god psykisk helse og livskvalitet. De som har behov for
2057 psykisk helsehjelp skal få tilgang på hjelp. Satsing på folkehelse, styrket forebygging og flere
2058 lavterskeltilbud i hele landet vil være bra for folk og for samfunnet.

2059

2060 Senterpartiet vil satse videre på modellen for rask psykisk helsehjelp med kapasitet i
2061 tjenestene for oppfølging av personer uten henvisning.

2062

2063 Gode tjenester nær folk er viktig innen psykisk helsevern. Senterpartiet vil prioritere tilbudet
2064 til pasienter med rusproblemer og psykiske lidelser, og øke antall sengeplasser innen
2065 psykisk helsevern og distriktpspsykiatriske senter (DPS). Det er viktig å sikre god
2066 samhandling og ansvarsavklaring mellom spesialist- og kommunehelsetjenesten, særlig i
2067 oppfølging av de mest alvorlig psykisk syke.

2068

2069 Senterpartiet har fått gjennomslag for en opptrappingsplan for psykisk helse. Det trengs en
2070 sterkere innsats for å forebygge psykiske plager og lidelser, samtidig som terskelen for å få
2071 hjelp må bli lavere. Personer med alvorlige psykiske lidelser må få mer helhetlig behandling
2072 og oppfølging.

2073

2074 **Senterpartiet vil:**

2075 – Styrke tilbudet om psykisk helsehjelp i spesialisthelsetjenesten og korte ned ventetider,
2076 gjennom satsing på desentraliserte polikliniske tilbud.

2077 – Rammefinansiere psykisk helsevern og avslutte bruk av innsatsstyrt finansiering.

2078 – Øke døgnkapasiteten og antall sengeplasser i psykisk helsevern og øke senge- og
2079 behandlingsskapasiteten i BUP. Barn skal ikke kunne avvises for spesialisert helsehjelp i
2080 BUP uten at det er vurdert av legespesialist.

2081 – Videreutvikle og styrke distriktpspsykiatriske sentre (DPS) og barne- og
2082 ungdomspsykiatrien (BUP). Antall sengeplasser ved DPS-ene må økes.

2083 – Styrke PP-tjenesten, den psykososiale tjenesten og skolehelsetjenesten.

2084 – Styrke kommunale helsetjenester som gjelder rus og psykisk helse, herunder
2085 helsestasjoner, skolehelsetjeneste og andre kommunale tiltak for bedre psykisk helsehjelp.

2086 – Arbeide for at alle kommuner tilbyr lavterskeltiltak til sine innbyggere for å forebygge
2087 alvorlig psykisk uhelse.

2088 – Etablere flere fleksible, aktivt oppsøkende behandlingsteam (FACT-team) for å gi
2089 samtidige og helhetlige tjenester til mennesker med alvorlige psykiske lidelser.

2090 – Sørge for bedre ivaretagelse av somatisk helse hos pasienter med rusproblemer og
2091 psykiske lidelser. Pasienter innen psykisk helse bør få tilbud om medisinfritt
2092 behandlingstilbud.

2093 – Sikre samarbeidet mellom barne- og ungdomspsykiatrien (BUP) og skolehelsetjenesten.

2094 – Sørge for at nasjonal handlingsplan for forebygging av selvmord og selvskading blir fulgt
2095 opp og finansiert. Senterpartiet støtter nullvisjonen i arbeidet med selvmordsforebygging.

2096 – Styrke innsatsen med forebygging og behandling av spiseforstyrrelser.

2097 – Styrke kapasiteten i Samisk nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helsevern og rus
2098 (SANKS).

2099 – Styrke tilbudet til etterlatte etter selvmord.

Andreutkast

- 2100 – Intensivere det selvmordsforebyggende arbeidet i kjente risikosituasjoner og styrke lokale
2101 krisetilbud.
2102 – Styrke ordningen med individuell jobbstøtte gjennom NAV (IPS) for personer med psykiske
2103 utfordringer eller rusproblemer.
2104

2105 Behandling og forebygging av rus

- 2106 Skadelig bruk av rusmidler fører til dårlig helse, og er årsaken til mange innleggelses på
2107 sykehus og behandlingsinstitusjoner. Senterpartiet vil føre en ruspolitikk med tydelige
2108 rammer, med mål om at færre skal bli rusavhengige.
2109
2110 Senterpartiet vil opprettholde forbudet mot bruk, besittelse og kjøp av narkotika. De som er
2111 rusavhengige og har sykdomsproblemer knyttet til dette, skal ikke straffeforfølges, men
2112 følges tett opp av helsevesenet. Narkotika er et stort samfunnsproblem som rammer
2113 brukere, pårørende og lokalsamfunn hardt.
2114
2115 Ruslidelser er avhengighetssykdommer som trenger et mer helhetlig og effektivt
2116 behandlingstilbud enn i dag. Legemiddelassistert rehabilitering (LAR) kan være nyttig for
2117 noen pasienter, men må støttes opp av god helsehjelp og annen god behandling. All
2118 behandlingsinnsats innenfor spesialisthelsetjenesten må følges opp av et sterkere ettervern
2119 og tilbud om bolig, sysselsetting, skolegang og nettverksbyggende tiltak. Rusomsorgen må
2120 styrkes og tiltak mot overdoser må intensiveres.
2121
2122 Senterpartiet vil føre en ansvarlig alkoholpolitikk og opprettholde Vinmonopolordningen.
2123 Mindre forbruk av alkohol og tobakk vil bidra til at flere lever et lengre og sunnere liv.
2124 Redusert forbruk vil igjen redusere store statlige utgifter knyttet til sykdom. Kommunene må
2125 styrke sin stilling som alkoholpolitisk myndighet. Det skal være strenge reaksjoner ved
2126 alvorlige brudd på alkoholloven. Vi vil øke oppslutningen om alkoholfrie soner og sikre økt
2127 informasjon om skadevirkningene av alkohol- og tobakksbruk under svangerskapet.
2128
2129 **Senterpartiet vil:**
2130 – Tilby gratis legemidler til røykeslutt.
2131 – Styrke det rusforebyggende arbeidet for alle grupper, også barn.
2132 – Jobbe for tiltak som forebygger at ungdom begynner å bruke ulike tobakksprodukter.
2133 – Innføre krav til innholdsmerking av alkoholholdige drikkevarer.
2134 – Styrke behandlingstilbudet for personer med rus og/eller avhengighetsdiagnose, og sikre
2135 kjønnsspesifikke behandlingstilbud for kvinner og menn.
2136 – Gjennomføre en forebyggings- og behandlingsreform for å hindre økt bruk av narkotika i
2137 Norge og forbedre behandlingstilbudet og oppfølgingsarbeidet overfor rusavhengige.
2138 – Bygge opp ettervernet etter behandling av ruslidelser, og sette inn tiltak for å unngå lange
2139 ventetider i behandlingsskjeden.
2140 – Legge til rette for flere pårørendegrupper for unge med rusutfordringer.
2141 – Støtte lavterskeltilbud til unge som har rusproblemer, og innføre tverrfaglig spesialisert
2142 rusbehandling for ungdommer med alvorlig rusavhengighet eller skadelig forbruk av
2143 rusmidler (TSB Ung).

- 2144 – Opprettholde Vinmonopolets viktige samfunnsrolle og sørge for at det er tilstrekkelig antall
2145 utsalgssteder for at denne funksjonen ivaretas.
2146

2147 Bioteknologi

- 2148 Bioteknologi og genteknologi åpner for viktige spørsmål som må sees i en etisk og
2149 verdimelessig sammenheng. Senterpartiet mener at bioteknologi og genteknologi må møtes
2150 med en holdning om at alle mennesker har rett til liv, uavhengig av utviklingsmuligheter og
2151 evner.

- 2152
2153 Lovverket må ivareta de positive mulighetene som ligger innenfor feltet, samtidig som det
2154 settes klare grenser for hva som er etisk, medisinsk og ressursmessig akseptabelt.
2155 Senterpartiet mener at det ikke må være den tekniske utviklingen alene som skal være
2156 bestemmende.

- 2157
2158 I saker om bioteknologi som omhandler barn, skal barnets beste komme først. Det må
2159 legges vekt på at barn, så sant det er mulig, bør få kjennskap til sine biologiske foreldre.
2160 Med den hurtige utviklingen som skjer innen bioteknologisk forskning, er det viktig at nye
2161 problemstillinger og kunnskap blir gjort tilgjengelig og lagt fram for åpen debatt.

2162 **Senterpartiet vil:**

- 2163 – Ha en restriktiv politikk når det gjelder bruk av genteknologi, men åpne for unntak når det
2164 gjelder diagnostikk og behandling av alvorlige sykdommer, herunder bruk av egne
2165 stamceller.
2166 – Gå imot bruk av befruktete egg, fostervev og aborterte fostre i forskning.
2167 – Lovregulere markedet for genetisk selvtesting for å ivareta personvern, retten til egne
2168 helsedata og helsekonsekvenser ved villedende testresultater. Genetisk testing av barn
2169 utenfor helsetjenesten tillates ikke.
2170 – Ikke åpne for aktiv dødshjelp i Norge.
2171 – Forebygge et sorteringssamfunn og legge bedre til rette for familier som ønsker å bære
2172 fram barn med funksjonsnedsettelse.
2173
2174

2175 Spesialisthelsetjenesten

- 2176 Nærhet til helsetilbud på alle nivå gir trygghet. Senterpartiet vil styrke lokalsykehusenes rolle
2177 i spesialisthelsetjenesten og slik sikre kvalitet i akuttberedskap og trygghet i
2178 lokalsamfunnene. Godt samarbeid og tydelig oppgavefordeling mellom store og små
2179 sykehus i regionene vil sikre gode tjenester og effektiv utnyttelse av knappe, menneskelige
2180 ressurser.

- 2181
2182 Senterpartiet er for en helhetlig, samlet og sømløs spesialisthelsetjeneste. Senterpartiet vil
2183 bygge opp og styrke det offentlige helsetilbudet. Bruk av private, ideelle aktører skal basere
2184 seg på langsiktige avtaler, styrt og prioritert av det offentlige.

Andreutkast

- 2185
- 2186 Spesialisthelsetjenesten skal være offentlig og desentralisert for å sikre trygghet og
- 2187 beredskap. Alle skal få forsvarlig, trygg og moderne sykehusbehandling når de trenger det.
- 2188 Et velfungerende og desentralisert ambulansetilbud er en forutsetning for innbyggernes
- 2189 trygghet når liv og helse trues. Senterpartiet mener at ambulanseberedskapen særlig må
- 2190 styrkes der det er lange avstander til sykehus. Forskriftsfestet responstid må iverksettes som
- 2191 vedtatt og responstid må beregnes også på kommunenivå. Ambulansene er en viktig del av
- 2192 kommunenes beredskap. Kommunene skal involveres før stasjonerte ambulanser eventuelt
- 2193 tas ut av drift i deres nærområde.
- 2194
- 2195 Innføring av ny teknologi skal heve kvaliteten, pasientsikkerheten og få spesialisthelsetilbud
- 2196 nærmere folk og bidra til økt samhandling i helsetjenesten.
- 2197
- 2198 En del diagnoser og traumer krever spisskompetanse og erfaring. Senterpartiet vil
- 2199 understøtte at disse psykiatriske, medisinske og kirurgiske fagmiljøene får gode betingelser
- 2200 for videre utvikling, og at innbyggere fra hele landet får nyte godt av denne ekspertisen.
- 2201
- 2202 De store investeringene i sektoren står i fare for å knekke økonomien til helseforetakene.
- 2203 Dette medfører at gode tilbud over hele landet står i fare for å bli lagt ned for å sikre
- 2204 investeringskapital, noe som vil gå ut over drifta og pasientene.
- 2205
- 2206 Senterpartiet vil avvikle helseforetaksmodellen og ta sykehusene tilbake til folkevalgt styring
- 2207 og offentlig forvaltning. Vi vil videreføre statlig eierskap med direkte finansiering, men
- 2208 overføre dagens regionale ansvar til folkevalgte sykehusstyrer, valgt av fylkestingets
- 2209 medlemmer. Disse skal styre innenfor rammene nedfelt av Stortinget i nasjonal helse- og
- 2210 samhandlingsplan.
- 2211
- 2212 **Senterpartiet vil:**
- 2213 – Sikre at lokalsykehusene som et minimum skal ha døgnberedskap innen kirurgi,
- 2214 indremedisin, anestesi, røntgen og laboratorietjenester, samt fødetilbud.
- 2215 – Styrke og utvikle distriktslokalmedisinske senter (DMS) i samarbeid mellom
- 2216 spesialisthelsetjenesten og kommuner der dette er en hensiktsmessig løsning.
- 2217 – Sikre utdanning av generelle kirurger for å støtte opp under behovet for
- 2218 breddekompetanse på lokalsykehus.
- 2219 – At alle sykehus skal ha stedlig ledelse og eget styre for å sikre lokal og regional kunnskap
- 2220 og sikre god samhandling med kommunehelsetjenesten rundt.
- 2221 – Styrke finansieringen av sykehusene for å sikre økt pasientbehandling, reduserte
- 2222 ventetider og økt evne til å håndtere oppgavevekst og geografiske forskjeller.
- 2223 – Forkaste regnskapsmodellen som stiller krav til overskudd, og underlegge sykehusene
- 2224 ordinært forvaltningsregnskap.
- 2225 – Sikre at innsatsstyrt finansiering går ned og rammefinansiering av sykehusene blir den
- 2226 dominerende finansieringsmåten for spesialisthelsetjenesten.
- 2227 – Skille mellom drift og investering og at store investeringer skal sikres finansiering og
- 2228 demokratisk forankring gjennom en nasjonal sykehusplan vedtatt av Stortinget.
- 2229 – Beholde dagens sykehusstruktur og ha en sykehusstruktur som sikrer beredskap,
- 2230 bosetting og trygghet.

Andreutkast

- 2231 – Videreutvikle lokalsykehusene og spesialisthelsetjenestetilbudet knyttet til rus og psykiatri
- 2232 og sikre flere spesialisthelsetjenester der folk bor, spesielt med fokus på de som trenger
- 2233 langtidsbehandling, gjennom å bruke teknologi og økt samhandling mellom primær- og
- 2234 spesialisthelsetjenesten.
- 2235 – Styrke ambulanseberedskapen, og spesielt sikre kort responstid der det er særlig lang vei
- 2236 til sykehus.
- 2237 – Sikre at det blir utdannet nok helsepersonell og annet personell som er nødvendig i
- 2238 spesialisthelsetjenesten, og bruke rett type personell på rett plass.
- 2239 – Ha et løft for teknologi og kunstig intelligens i spesialisthelsetjenesten for å frigjøre
- 2240 ressurser til pasientbehandling og sikre teknologi tilpasset norsk helsevesen.
- 2241 – Sikre at spesialisthelsetjenesten har faglige oppdaterte planer og tiltak for å redusere
- 2242 unødvendig bruk av bredspektret antibiotika.
- 2243 – Styrke forsknings- og utredningssarbeid for å stoppe spredning av antibiotikaresistente
- 2244 bakterier.
- 2245 – Utvikle ambulerende helsetilbud ved distriktsmedisinske senter.
- 2246 – Arbeide for at Norge blir mer selvforsynt med medisiner og smittevernutstyr, gjennom
- 2247 oppbygging av egen produksjon.
- 2248 – Ha en opptrappingsplan for flere turnusstillinger (LIS1-stillinger).
- 2249

2250 Innvandring og integrering: Kontrollert, rettferdig 2251 og inkluderende

2252 For at vi skal kunne bevare vårt tillitsbaserte velferdssamfunn, er det avgjørende at
2253 innvandringen ikke er høyere enn at vi klarer å integrere alle innvandrere i det norske
2254 fellesskapet. Innvandringen til Norge skal være kontrollert og rettferdig.

2255

2256 Innvandring kan gi vekst og utvikling i et land. Norge ville ikke vært det landet vi er i dag uten
2257 kunnskap, arbeidskraft og ideer som er brakt til landet gjennom innvandring. Samtidig kan
2258 for høy innvandring skape utfordringer, utenforskap og uro. I andre land ser vi hvilke
2259 problemer som følger med høy innvandring og dårlig integrering over tid.

2260

2261 EØS-avtalen forhindrer Norge fra å regulere arbeidsinnvandringen fra EU- og EØS-landene.
2262 Det skaper utfordringer for balansen på arbeidsmarkedet, et negativt lønnspress og sosial
2263 dumping innen flere bransjer. Det er viktig å dokumentere konsekvensene av sosial dumping
2264 og hele tiden søke mest mulig effektive tiltak for å forhindre dette. Språkopplæring av
2265 arbeidsinnvandrere og et organisert arbeidsliv er avgjørende for å forhindre sosial dumping
2266 og for å sikre trygge jobber i Norge.

2267

2268 Innvandringen til Norge kan ikke være høyere enn hva vårt arbeidsmarked og
2269 velferdssystem er i stand til å ta imot. Norge skal bidra med det vi kan for å forbedre
2270 situasjonen for mennesker på flukt. På samme tid må vi ha kontroll over egne grenser og
2271 hvem som kommer til landet. Det er en forutsetning for god integrering. Dagens asylsystem
2272 er ikke rettferdig for dem som trenger det mest. Norge må derfor prioritere kvoteflyktninger
2273 og økt humanitær hjelp i nærområdene for å hjelpe så mange som mulig på en mest mulig
2274 effektiv måte.

2275

2276 Vi har alle et ansvar for at de som kommer til Norge blir tatt vel imot og for å utvise
2277 nulltoleranse for rasisme. Vi må bruke tid og ressurser på å gi dem mulighet til å bli en del av
2278 det norske samfunnet. Integrering er en toveisprosess der forholdene må legges til rette for
2279 at nyankomne innvandrere skal bli godt integrert i det norske samfunnet. Mennesker som
2280 kommer til Norge må gis mulighet til å ta i bruk egne ressurser – i arbeidslivet og i
2281 lokalsamfunnet. Samtidig skal vi ha en politikk der samfunnet stiller krav. Alle har en plikt til å
2282 lære seg norsk og å bidra i jobb- og samfunnsliv. Utfordringene knyttet til bolig, utdanning og
2283 jobb må løses. Det er gjennom fast bosted og arbeid vi skaper den beste integreringen.

2284

2285 De som innvilges opphold i Norge skal integreres raskt. Rask og god norskopplæring, samt
2286 innføring i norsk historie og demokratisk tradisjon, er viktig for at de som kommer skal kunne
2287 delta i samfunnet på lik linje med alle andre. Gode norskkunnskaper er nødvendig for å bevare
2288 tillit til hverandre og for å unngå utviklingen av parallellsamfunn og ekstremisme. En nøkkel
2289 for å lykkes med integreringen er å øke arbeidsdeltakelsen blant innvandrergrupper der
2290 sysselsettingsgraden i dag er lav.

2291 Flyktning- og asylpolitikk

2292 Senterpartiet vil føre en ansvarlig og anstendig flyktning- og asylpolitikk som bygger på våre
2293 internasjonale forpliktelser, humane tradisjoner og vår nasjonale kapasitet. Asylpolitikken er
2294 tjent med bred tverrpolitisk enighet.

2295
2296 Norge kan over tid ikke ha en praksis på asyl- og innvandringsfeltet som skiller seg vesentlig
2297 fra våre naboland. Det er viktig at Norge har en klar praksis i asylsaker. Dette vil bidra til å
2298 begrense antallet asylsøkere uten beskyttelsesbehov og forkorte behandlingstiden i
2299 asylforvaltningen.

2300
2301 Alle som søker asyl i Norge skal ha trygghet for at deres rettssikkerhet blir ivaretatt.
2302 Utlendingsmyndighetene må organiseres på en måte som sikrer rask og forsvarlig
2303 saksbehandling. De som ikke innvilges opphold må returnere så snart som mulig etter
2304 endelig avslag. Rask retur er til det beste for asylsøkeren selv og Norge, og essensielt for å
2305 bevare tilliten til asylsystemet. Det er avgjørende for tilliten til asylsystemet at avgjørelser og
2306 regler for håndheving av retur overholdes konsekvent. Uklare signaler og omgåelse av
2307 regelverket må unngås. Senterpartiet mener ventetida på asylmottak må gjøres kortest
2308 mulig. De som får oppholdstillatelse i Norge må bosettes og integreres raskt. Kommunene
2309 må få ressurser som gjenspeiler den store innsatsen som kreves for å skape god og trygg
2310 integrering.

2311
2312 Senterpartiet mener at opprettelse av asylmottak i privat eller ideell regi må varsles
2313 vertskommunene i god tid for å sikre at tjenestene det offentlige plikter å tilby kan etableres
2314 tidsnok og på en god og tilstrekkelig måte. Mottakene må i langt større grad innrettes slik at
2315 de forenkler bosettings- og integreringsarbeidet for dem som får varig opphold. Det bør
2316 etableres en minstenorm for hvilke tilbud som gis til personer i asylmottak, der helse- og
2317 sosialfaglig oppfølging på mottakene styrkes.

2318
2319 Blant de områdene som bør løftes fram, er aktivitet i ventetiden, språkopplæring, skolegang
2320 for barn og unge, styrket kompetanse og innsats knyttet til avklaring og tidlig behandling av
2321 psykiske og fysiske helseutfordringer. Enslige mindreårige asylsøkere er spesielt sårbare.
2322 De trenger trygge og gode oppvekstvilkår. Bosetting av enslige mindreårige krever et
2323 spesialtilpasset apparat i kommunene. Barns beste må tillegges spesiell vekt i saker om
2324 opphold.

2325
2326 **Senterpartiet vil:**

2327 – At asylsøkere får en rask og rettssikker avklaring av søknaden. Etter at oppholdstillatelse
2328 er gitt, skal bosettingsintervjuet skje umiddelbart og bosetting skje så raskt som mulig.

2329 – Vektlegge barns beste i saker om retur.

2330 – Ha rask retur av de som har fått endelig avslag på sin asylsøknad i Norge, ikke minst for å
2331 opprettholde tilliten til asylsystemet.

2332 – Gjennomgå situasjonen for ureturnerbare asylsøkere, særlig med hensyn til statsløse.

2333 – Benytte handlingsrommet i dagens lovverk til å henvise asylsøkere til trygge land utenfor
2334 Europa, altså land som ivaretar flyktingenes rettigheter i tråd med Flyktningkonvensjonen,
2335 dersom de har kommet til Norge via dette landet.

Andreutkast

- 2336 – Styrke ordningen med retur støtte betydelig og legge bedre til rette for frivillig retur.
- 2337 – Gi kommunene 100 prosent statlig kostnadsdekning ved bosetting av flyktninger, og når de
- 2338 er vertskommuner for mottak.
- 2339 – Intensivere innsatsen mot at enslige mindreårige asylsøkere forsvinner fra mottak, og
- 2340 forsterke arbeidet for å finne og hjelpe dem som har blitt borte.
- 2341 – Heve kvaliteten på norsk- og samfunnskunnskapsundervisningen for flyktninger. Den må
- 2342 bli mer praktisk og tilpasset det livet flyktningene skal ut i.
- 2343 – Styrke frivillige organisasjoner som har gode prosjekter og aktiviteter rettet mot enslige
- 2344 mindreårige.
- 2345 – Støtte arbeidet med å bygge ut tilbud i Norge til enslige mindreårige asylsøkere,
- 2346 fortrinnsvis i regi av det offentlige.
- 2347 – Ikke tillate en praksis der personer som har mottatt oppholdstillatelse i Norge på grunn av
- 2348 beskyttelsesbehov likevel oppholder seg jevnlig i eget opprinnelsesland.
- 2349 – At det ikke skal kunne opprettes asylmottak i en kommune mot kommunens egen vilje.
- 2350 – At asylmottak som hovedregel skal plasseres utenfor de store byene.
- 2351 – Støtte opp om bosetting av flyktninger i hele landet.
- 2352 – Prioritere sårbare grupper som kvinner og barn blant overføringsflyktninger
- 2353 (kvoteflyktninger) fra FNs høykommissær for flyktninger.
- 2354 – Styrke rettssikkerheten til barn født i Norge og som står uten statsborgerskap.
- 2355 – Stramme inn vilkårene for familieinnvandring.
- 2356 – Harmonisere utbetalinger og rettigheter til nivå med våre naboland.
- 2357 – Opprette flere returavtaler med flere mottakerland.
- 2358 – Heve den øvre aldersgrensen for målgruppa for introduksjonsprogrammet.
- 2359 – Innføre et eget betalingskort for asylsøkere der pengene bare kan brukes i Norge, etter
- 2360 modell fra Tyskland.
- 2361 – Gjennomgå regelverk og praksis knyttet til tilbakekalling av oppholdstillatelser med mål om
- 2362 at flere straffbare handlinger skal føre til utvisning.
- 2363

2364 Integrering

- 2365 Den norske bosettingsmodellen basert på frivillighet for kommunene er det beste
- 2366 utgangspunktet for godt bosettings- og integreringsarbeid. Innvandrere som har relevant
- 2367 utdanning må få godkjent utdanningen i Norge så raskt som mulig. Det må gjøres enklest
- 2368 mulig å fullføre påbegynte utdanningsløp i Norge. Det må legges bedre til rette for videre
- 2369 oppfølging av mennesker som ikke når kvalifiseringsmål i løpet av introduksjonsprogrammet.
- 2370 Vilkårene for tildeling av økonomisk sosialhjelp må fremme integrering.

- 2371 Norge skiller seg fra andre land rundt oss med at vi har styrt bosetning av flyktninger. Vi skal
- 2372 fortsette å fordele flyktninger ut til lokalsamfunn over hele landet, slik at vi unngår gettoer og
- 2373 parallellsamfunn.

- 2374 Frivillige organisasjoner og sivilsamfunnet spiller en nøkkelrolle i integreringsarbeidet.
- 2375 Frivilligheten skaper de gode møteplassene hvor man, på tvers av våre ulikheter, møtes og
- 2376 deltar i meningsfulle aktiviteter. Dette er arenaer for meningsutveksling, dialog og samhold.

Andreutkast

- 2377 Senterpartiet vil styrke disse aktørene slik at de kan fortsette med inkluderende tiltak som
2378 favner bredt.
2379
- 2380 **Senterpartiet vil:**
- 2381 – Styrke språkopplæringstilbudet for arbeidsinnvandrere.
- 2382 – Etablere enklere overgangsordninger for innvandrere med utdanning, slik at de raskt kan
2383 komme inn i yrker de er utdannet for.
- 2384 – Styrke fylkeskommunenes økonomiske handlingsrom i arbeidet med å oppfylle sine
2385 forpliktelser etter integreringsloven, som karriereveiledning og utforming av regionale
2386 kompetanseplaner.
- 2387 – Styrke statlig støtte til integreringstiltak i regi av frivilligheten.
- 2388 – Praktisere mer fleksible utdanningsløp for å kvalifisere flere til relevant arbeid, og sikre
2389 dem som har utdanning fra hjemlandet mulighet for nødvendig påbygging, slik at de blir
2390 kvalifisert til å jobbe i Norge.
- 2391 – Arbeide videre med å redusere satsene på foreldrebetaling i barnehage og SFO, også av
2392 hensyn til integrering.
- 2393 – Styrke samarbeidet mellom frivillige og kommunene for å hjelpe barn og unge med
2394 innvandrerbakgrunn inn i fritidsaktiviteter.
- 2395 – Innføre tiltak for å motvirke at bosatte flytter fra bostedskommunen ved endt
2396 introduksjonsprogram. Bosatte skal etter endt introduksjonsprogram i utgangspunktet ikke
2397 flytte til en annen kommune med mindre de har fått arbeid der.
- 2398 – Sørge for at introduksjonsprogrammet blir mer arbeidsrettet og tilpasset det lokale
2399 arbeidsmarkedet, og at NAV kommer tidlig inn i løpet.
- 2400 – Bruke introduksjonsprogrammet til å sikre integrering også av neste generasjon ved å
2401 fremme forståelsen av det store ansvaret som ligger i foreldrerollen i Norge.
- 2402 – Styrke innsatsen for å forebygge æresrelatert vold og styrke barnevernets innsats opp mot
2403 innvandrerfamilier.
- 2404 – Stille krav om at mottakere av trostilskudd skal bidra til integrering, toleranse,
2405 demokratiforståelse og likestilling.
- 2406 – Støtte restriksjoner når det gjelder finansiering av trossamfunn fra utlandet.
- 2407 – Ikke utbetale barnetrygd til foreldre som sender barna på lange utenlandsopphold uten
2408 norsk eller godkjent skolegang og som nekter å samarbeide med skole, barnevern eller
2409 politi.
- 2410 – Vurdere om det å sende barna på lange utenlandsopphold uten norsk eller godkjent
2411 skolegang kan være selvstendig grunn til omsorgsovertakelse.
- 2412 – Ha tidlig kompetansekartlegging over personer som skal bosettes og få på plass en
2413 kunnskapsbase over kompetansebehov i kommunene. Samsvar mellom kompetanse og
2414 kompetansebehov i lokale virksomheter vektlegges ved valg av bosettingskommune.
2415

2416 Jordbruk, fiskeri og havbruk: Norsk mat gir 2417 trygghet

2418 Matprodusenter over hele Norge utfører et samfunnsoppdrag som er en viktig del av vår
2419 nasjonale beredskap. Med økende internasjonalt konfliktnivå, trusselen fra klimaendringer
2420 og behov for bedre global fordeling, må Norge styrke selvforsyningsgraden. Da må vi ta i
2421 bruk de ressursene vi har for å produsere mat. Totalberedskapen norske matprodusenter
2422 står for også utover matproduksjon har blitt vist gjentatte ganger ved hendelser som brann,
2423 ekstremvær og ulykker.

2424
2425 Norske matprodusenters kunnskap og erfaringer, råvarene, nordisk klima og topografi og
2426 store sesongvariasjoner er utgangspunktet for den norske matkulturen og produksjonen av
2427 trygg mat. Maten er utgangspunktet for de største komplette verdikjedene i Norge. Norge har
2428 en unik plante- og dyrehelse med lite bruk av antibiotika og plantevernmidler som danner
2429 grunnlaget for produksjon av trygg og ren mat. Det er viktig at det tas nødvendige
2430 forholdsregler for å sikre lavt smittepress og minimal bruk av antibiotika også i fremtiden.

2431
2432 Å velge norsk mat er et trygt valg. Senterpartiet vil jobbe for bedre opprinnelsesmerking og
2433 produktinformasjon på matvarer. Offentlige virksomheter må kjøpe inn norsk mat når det er
2434 et alternativ. Senterpartiet vil gjøre det enklere for produsenter å selge råvarer og foredlede
2435 varer direkte til forbruker.

2436
2437 Senterpartiet vil at flere av våre mattradisjoner skal benytte merkeordninga Beskytta
2438 Betegnelse, for slik å øke bruken av våre mattradisjoner i opplevelsesbasert næring, og
2439 styrke verdiskapingen for lokale produsenter.

2440
2441 Norge er en verdensledende aktør innen fiskeri og havbruk. Senterpartiet vil føre en offensiv
2442 politikk for å styrke og videreutvikle disse næringene. De gir viktige arbeidsplasser og
2443 verdiskaping i mange lokalsamfunn. Fiskeri og havbruk bidrar til norsk og internasjonal
2444 matforsyning, og gir eksportinntekter. Ressursene i havet og langs kysten er fellesskapets
2445 eiendom. Ressursene skal sikres for framtidige generasjoner gjennom bærekraftig
2446 forvaltning og nasjonal selvråderett.

2447
2448 Senterpartiet vil styrke det nasjonale matvaremarkedet samtidig som vår
2449 konkurranselovgivning skjerpes, slik at kjedemakten i dagligvarebransjen reduseres.
2450 Dagligvarekjedenes vertikale kontroll over verdikjeden og deres egne merkevarer (EMV)
2451 svekker uavhengige merkevarers posisjon og lønnsomheten i industrien. Dette flytter
2452 marginer og effektiviseringsgevinster bort fra primærprodusent og matvareindustri, og over til
2453 dagligvarekjedene.

2454
2455 Senterpartiet vil arbeide for regler som sikrer fordeling av makt mellom leddene i verdikjeden
2456 og en rettferdig handelspraksis. Forbrukere og myndigheter må gis innsyn i prisfastsettelse
2457 og konkurranse i dagligvaremarkedet.

2458
2459 Kasting av mat er sløsing med en dyrebar ressurs. Senterpartiet vil motvirke matsvinnet

Andreutkast

2460 gjennom tett samarbeid med produsent- og salgssleddet, slik at matsvinn reduseres og
2461 overskuddsmat gis bort.

2462 Jordbruk

2463 Jordbruket legger grunnlaget for bosetting, verdiskaping og beredskap over hele Norge. For
2464 å utvikle jordbruket over hele landet vil Senterpartiet øke lønnsomheten i bruk av
2465 jordbruksarealene gjennom et sterkt importvern, årlige forhandlinger mellom staten og
2466 faglagene i jordbruket og ved å sikre gårdbrukerne en sterkere markedsrett. Denne
2467 markedsretten sikres gjennom gode ordninger for gårdbrukerne, et sterkt tollvern og
2468 landbrukssamvirkene som markedsregulator.

2469
2470 Kanaliseringspolitikken sørger for at jordbruksarealer over hele landet utnyttes på best mulig
2471 måte. Senterpartiet vil ha en bærekraftig bruk av landets jordbruksressurser og øke
2472 matproduksjonen basert på norske ressurser i hele Norge. Da må jordbruket over hele
2473 Norge ha god og likeverdig tilgang på tjenester, infrastruktur og investeringskapital.
2474 Matproduksjon må være lønnsomt. Slik sikres rekruttering, dyrevelferd og investeringer i
2475 fornyet driftsapparat. Teknologitvilling og fornyelse av driftsapparatet er nødvendig for å
2476 sikre lønnsomhet og gode familieliv. Inntektsmulighetene skal økes og inntektsgapet tettes.
2477 Samtidig som inntektsgapet skal tettes innen 2027, skal sjølforsyningsgraden av norske
2478 jordbruksvarer økes til 50 prosent innen 2030. Det skal skje gjennom økt planteproduksjon,
2479 produksjon av de varene som forbrukeren etterspør og tiltak for å øke etterspørselen.

2480
2481 Senterpartiet vil ha mer norsk matproduksjon, og at flere unge skal velge å bli bønder. Gode
2482 velferdsordninger er grunnleggende for rekruttering, livskvalitet, velferd for bonden og
2483 dyrevelferd. Avløsertilskuddet må følge lønnsutviklingen i samfunnet. Velferdsordningene
2484 må utvikles, slik at bønder med arbeid utenom gården får et godt sikkerhetsnett.

2485
2486 En variert bruksstruktur over hele landet sikrer et bredt fagmiljø som er viktig for faglig
2487 utvikling, arbeidsfellesskap og psykisk helse for den enkelte bonde. Slik sikrer vi gode
2488 fagmiljøer, produktive og bærekraftige jordbruksarealer, samt levende bygder.

2489
2490 Eierskapet av jord og skog skal i størst mulig grad være personlig. Dette skaper livskraftige
2491 lokalsamfunn, sikrer at landbruksressursene holdes i hevd, et mangfold av små og store
2492 bruk og at verdiskaping skjer i hele landet. Senterpartiet vil videreføre odelsloven og dens
2493 grunnlovsværn, opprettholde konsesjonsloven med personlig boplikt, videreføre priskontroll
2494 av landbrukseiendommer med jord og skog, samt sikre driveplikt for all dyrka jord.

2495
2496 Bruk av utmarka er en viktig ressurs for landbruket og er viktig beredskapsmessig med
2497 hensyn til klimatiske variasjoner. Utmark i bruk er viktig pleie av kulturlandskapet, og en stor
2498 bidragsyter til vår selvforsyning av jordbruksvarer. Næringa må ha gode og
2499 sammenhengende beiteareal for å bruke utmarka på best mulig måte til matproduksjon.
2500 En styrket satsing på jordbruket sikrer at fotosyntesen, naturens egen karbonfangst og -
2501 lagring, er i aktivitet over hele Norge.
2502

Andreutkast

2503 **Senterpartiet vil:**

- 2504 – Styrke importvernet for å utvikle og sikre norsk jordbruksproduksjon ved å utnytte
- 2505 mulighetsrommet i inngåtte handelsavtaler.
- 2506 – Norge må søke samarbeid med andre land for å øke handlingsrommet i inngåtte
- 2507 handelsavtaler.
- 2508 – Styrke tollvernet på produkter som det er naturlige forutsetninger for å produsere i Norge.
- 2509 – Arbeide for at framtidige WTO-avtaler og andre handelsavtaler ivaretar retten og plikten til
- 2510 egen matproduksjon.
- 2511 – Gjennomføre en større kartlegging av økonomien i de ulike produksjonene og delene av
- 2512 landet etter at opptrappingsplanen for landbruket er gjennomført i 2027.
- 2513 – Sikre en velfungerende markeds- og produksjonsregulering og sikre samvirkets rolle som
- 2514 markedsregulator og avtaker av norske råvarer fra hele landet.
- 2515 – Bevare prisutjevningsordningen for melk for å sikre at melkeprodusenter får lik pris
- 2516 uavhengig av hvor melka produseres og hva den skal brukes til.
- 2517 – Avgrense makta til dagligvarekjedene, styrke råvareprodusentenes stilling i varekjeden og
- 2518 begrense matkjedenes adgang til vertikal og horisontal integrering i matmarkedet.
- 2519 – Fjerne de konkurransepolitiske virkemidlene i prisutjevningsordninga for melk, og styrke
- 2520 støtten til mindre meieriaktører og ysterier.
- 2521 – Opprettholde forbudet mot forebyggende bruk av antibiotika og vekstfremmende
- 2522 medikamenter i dyrefôr.
- 2523 – Øke prisen bonden får betalt for produktene sine. Bevilgningen over statsbudsjettet må
- 2524 brukes målretta til de jordbrukspolitiske mål som markedsprisene ikke greier å oppfylle.
- 2525 – Styrke norsk matproduksjon basert på eget ressursgrunnlag og sørge for at
- 2526 selvforsyningsgraden, korrigert for importerte fôrvarer, økes til minst 50 prosent innen
- 2527 2030.
- 2528 – Øke produksjonen av fôrmidler som grunnlag for husdyrproduksjonen med mål om å
- 2529 redusere fôrimporten.
- 2530 – Føre en restriktiv politikk for import av husdyr, kjæledyr og planter for å bevare den gode
- 2531 dyre- og planteheisen i Norge. Vurdere å begrense fri planteimport og øke norsk produksjon
- 2532 med bakgrunn i uønsket smitte og stor transport.
- 2533 – Satse mer på planteproduksjon av grønnsaker, frukt og bær, for å styrke norsk
- 2534 selvforsyning.
- 2535 – Øke norsk kornproduksjon, særlig matkorn, og bedre kornøkonomien.
- 2536 – Øke beredskapslagringen av korn og etablere beredskapslager for såkorn og såfrø.
- 2537 – Øke midlene til landbruksforskning og styrke utdanningstilbudet innenfor høyskole og
- 2538 universitetsutdanning i landbruk, samt arbeide for å øke rekruttering til de samme fagene.
- 2539 – Styrke utdanningstilbudet innen naturbruk på videregående skole.
- 2540 – Øke tilskudd til grøfting.
- 2541 – Øke tilskuddene til omstilling fra båsfjøs til løsdrift kraftig for å sikre melkeproduksjon i hele
- 2542 landet, særlig for små og mellomstore bruk.
- 2543 – I samarbeid med samvirkene forsterke støtteordninger som bidrar til en mer desentralisert
- 2544 meieristruktur og slakteristruktur for kjøtt, og slik bidra til beredskap i hele landet.
- 2545 – Arbeide for bedre støtteordninger ved fødselspermisjon, langvarig sykdom, kriser og
- 2546 ulykker i husstander innenfor jordbruket.

Andreutkast

- 2547 – Sikre at beitemark er i bruk og stimulerer til økt beiting som et virkemiddel for bevaring av
2548 kulturlandskap, setring og biologisk mangfold. Beitetilskudd, setertilskudd, utmarkstilskudd
2549 og husdyrtilskudd må økes.
- 2550 – Staten skal tilstrebe at næringen skal få gjennomført tiltakene i jordbrukets klimaavtale,
2551 gjennom å sikre finansiering av tiltakene i avtalen og uten at det betyr nedskalering i
2552 jordbrukssektoren.
- 2553 – Styrke satsingen på bioøkonomi og klimatiltak for jordbruk og skogbruk gjennom Bionova.
2554 – Ikke innføre CO₂-avgift på biologiske produksjoner.
- 2555 – Gjøre det enklere for produsentene å selge råvarer og foredla varer direkte til forbruker.
2556 – Stimulere til å ta i bruk ny teknologi for å øke beitebruken.
- 2557 – Innføre nasjonalt tilskudd for karbonlagring i jord.
2558 – Øke støtten til implementeringen av landbrukets klimaplan.
- 2559 – Øke støtten og forenkle rapporteringen for transportstøtte til biogassproduksjon.
2560 – Styrke klimarådgivning på enkeltgårdsbruk og sikre dokumentasjon av kutt av
2561 klimagassutslipp.
- 2562 – Øke forskning og fokus på jordhelse og karbonlagring i jord.
2563 – Opprette en fondsordning for klimainvesteringer i jordbruket som gir skattefordel ved
2564 utvalgte klimainvesteringer i gårdsdriften.
- 2565 – Gjøre en vurdering av hvordan landbrukssektorens virkemidler kan brukes for å legge til
2566 rette for klimatilpasning og klimarobuste driftsformer.
- 2567 – Gjennomgå og bedre ordningene for erstatning ved naturskade, tilskudd ved
2568 produksjonssvikt/avlingsskade og forsikringer for landbruket for å sikre matproduksjon ved et
2569 endret klima.
- 2570 – Føre en streng bo- og driveplikt av landbrukseiendommer.
2571 – Prøve ut digitale kart i større omfang for mer differensiert utmåling av tilskudd.
2572 – Fjerne moms på norsk frukt og grønt.
- 2573 – Bruke virkemidler over jordbruksavtalen for å nå nasjonale mål innenfor økologisk
2574 landbruk, og for å legge til rette for forutsigbare rammevilkår for økologisk landbruk.
- 2575 – Innføre et beredskapstilskudd til bearbeiding av jordbruksråvarer i Finnmark, Troms og
2576 nordre del av Nordland.
- 2577 – Revidere lov om god handelsskikk med sikte på å skjerpe reguleringen av hvilke krav
2578 aktørene kan stille til hverandre i forhandlingene. Egne merkevarer (EMV) må merkes med
2579 produsent og opprinnelsesland. Ulik behandling av EMV-produkt og uavhengige merkevarer
2580 må forbys.
2581

2582 Reindrift

2583 Reindriften er en viktig tradisjonell næring for deler av den samiske befolkninga i Norge. Den
2584 bidrar i flere områder til å bevare samisk kultur, samfunnsliv og språk. Reindrifta har
2585 betydelige muligheter for økt verdiskaping. På samme tid er rovdyr og klimaendringer trusler
2586 for næringen. Senterpartiet vil føre en streng rovdyrpolitikk.

2587

2588 **Senterpartiet vil:**

2589 – Fortsatt anerkjenne reindrifta som en viktig kulturnæring som er familiebasert og bygger på
2590 et unikt levesett.

Andreutkast

- 2591 – Sikre et godt samarbeid på tvers av landegrenser for videreføring av tradisjonell reindrift.
- 2592 – Sikre reinbeitedistriktene tilstrekkelige ressurser. Distriktene skal kunne ivareta reindriften
- 2593 interesser, og ha mulighet til å delta aktivt i planprosesser for å skape gode totalløsninger til
- 2594 beste for alle.
- 2595 – At tradisjonell reindrift og bærekraftig forvaltning skal hensyntas ved næringsetableringer.
- 2596 – Tilrettelegge for bedre infrastruktur for slaktning av rein.
- 2597 – Tilrettelegge for økt verdiskapning av kjøtt og biprodukter, samt satsing på kulturformidling
- 2598 og turisme basert på reindrift.
- 2599 – Arbeide for en styrket beredskap for klimaskapte beiteutfordringer.
- 2600 – Ha rovdryrfrie kalvingsområder.
- 2601 – Ha en helhetlig gjennomgang av skatte- og avgiftsregelverket for reindriftnæringa.
- 2602 – At distriktsgrensene for samisk reindrift skal ligge fast.
- 2603

2604 Rovvilt

- 2605 Den todelte målsettingen for norsk rovviltpolitikk innebærer at man skal avveie hensynet til
- 2606 rovvilt opp mot hensynet til beitenæringene og det biologiske mangfoldet som er avhengig
- 2607 av beiting. Senterpartiet ønsker en streng forvaltning av norske rovviltbestander av hensyn til
- 2608 utmarksnæring og lokalbefolkning i store deler av Norge. Senterpartiet vil opprettholde
- 2609 utstrakt beitebruk og annen utmarksbruk i hele landet. En rovviltbestand som går utover
- 2610 beitenæringene vil være negativt for norsk matproduksjon.
- 2611
- 2612 Rovviltpolitikken må bygge på prinsippene om klare bestandsmål, lokal forvaltning, effektive
- 2613 uttak og full erstatning for rovdyrskader.
- 2614
- 2615 Senterpartiet vil at staten tar et større ansvar for å regulere bestandene. Statens
- 2616 naturoppsyn (SNO) må brukes mer aktivt til å ta ut rovvilt i beiteprioriterte områder.
- 2617 Rovviltnemndene må få vedtaksmyndighet. Det skal gis økt mulighet for å utstede
- 2618 forebyggende fellingsløyver når det gjelder lisensfelling og skadefelling. Miljødirektoratet,
- 2619 SNO og kommunale skadefellingslag skal sørge for uttak av restkvoter etter endt
- 2620 lisensfelling. SNO og de kommunale skadefellingslagene skal iverksette uttak så raskt som
- 2621 mulig.
- 2622
- 2623 Om man skal lykkes med den todelte målsetningen i rovviltpolitikken, må forvaltningen
- 2624 bygge på god kartlegging av rovviltbestandene. Bestandsmål for rovvilt må være faktiske
- 2625 bestandsmål, ikke minimumsmål eller intervaller. Bestandsregulerende tiltak skal utføres ved
- 2626 hjelp av lisensfelling og det skal etableres gode rammer og støtteordninger for
- 2627 fellingsmannskapenes arbeid. Skadeforebyggende uttak i belastede områder skal kunne
- 2628 gjennomføres. Mulighetene for bruk av tekniske hjelpemidler og løshunder under jakt og
- 2629 felling må videreutvikles.
- 2630
- 2631 Ørn forvaltes etter estimerte bestander. Det er i altfor liten grad foretatt systematiske
- 2632 registreringer for å fastslå faktisk bestand. I områder med mye ørn må uttak vurderes som
- 2633 skadeforebyggende tiltak.
- 2634

Andreutkast

2635 Den samiske reindrifta opplever et rovviltpress som truer hele denne næringskulturen. Det er
2636 avgjørende at det raskt blir iverksatt tiltak som sikrer reindrifta i hele landet, og spesielt i de
2637 mest utsatte områdene. Forebyggende uttak av rovvilt er særlig viktig forut for
2638 kalvingsperioden.

2639

2640 **Senterpartiet vil:**

2641 – Etablere nye, reduserte bestandsmål for ulv, jerv, gaupe, bjørn og ørn.

2642 – Kontinuerlig arbeide for at folk og næringer ikke blir skadelidende ved norsk rovviltpolitikk.

2643 – Sikre at de regionale rovviltnemdene har rammer og fullmakter som sikrer en effektiv
2644 forvaltning.

2645 – Fullføre arbeidet med ny tellemetode på gaupe.

2646 – Gi full erstatning til dem som lider tap som følge av tap til rovvilt.

2647 – Endre kriteriene for å dokumentere rovvilttap.

2648 – Sørge for å starte et lovarbeid for å styrke nødvergeretten.

2649 – Gå inn for å lage en egen skadefellingforskrift for å effektivisere uttak av skadegjørere.

2650 – Sørge for økt kunnskap om rovdyrpolitikkenes konsekvenser for reindriftsnæringa, berørte
2651 kommuner, beitenæring og øvrige utmarksnæringer, samt iverksette effektive tiltak som
2652 reduserer direkte og indirekte tap. Der tapene ikke kan reduseres, skal de kompenseres.

2653 – Sørge for at beitenæringenes og berørte kommuners fagkompetanse i større grad
2654 inkluderes i kunnskapsgrunnlaget for rovdyrforvaltningen.

2655 – Etablere en forvaltningspraksis med uttak av ørn i områder med tette bestander og der tap
2656 og skader på bufe og tamreinsdyr er sannsynliggjort.

2657 – Effektivisere lisensfelling og prioritere slik felling i nærheten av beiteområder. Fastsatte
2658 kvoter skal tas ut med bistand fra SNO.

2659 – Skille klart mellom lisensfelling og uttak av skadedyr i prioriterte beiteområder.

2660 – At dersom en art ligger over bestandsmål skal det gjøres uttak for å komme ned på
2661 bestandsmål.

2662 – Gi godkjente fellingslag som utfører uttak ytterligere virkemidler til å utføre oppgaven.

2663 – At lisensjegerne og skadefellingsmannskap skal kunne gis samme beskyttelse som

2664 offentlige tjenestemenn i alle faser av oppdragsgjennomføringen når de deltar i lisensfelling.

2665 – Sikre at det er mulig å bruke alle tilgjengelige tekniske hjelpemidler ved skadefelling.

2666 – Tillate bruk av hund ved skade- og lisensfelling og sørge for at slike hunder kan trenes i
2667 Norge.

2668 – Bevilge mer midler til skadeforebyggende tiltak, og ha uttak som forebyggende tiltak.

2669 – Sikre at det i beitesesongen skal være stående fellingstillatelse på rovvilt i beiteprioriterte
2670 områder, innenfor rovdysikre beitegjerd, på innmarksbeite og i kalvingsområder for rein
2671 eller på utsiden av rovviltets forvaltningsområde.

2672 – Kartlegge de kostnader og tap i verdiskapning som rovviltbestandene påfører

2673 lokalsamfunnene i form av tap av beitedyr, tapt beitebruk og annen innskrenkning i bruk av
2674 utmark og utmarksressurser. Jaktrett og viltressurser må inkluderes.

2675 – Flytte styringen av den statlige rovviltforvaltningen til landbruks- og matdepartementet.

2676

2677 Matjord

2678 Matjord er en nasjonal ressurs som må forvaltes nasjonalt. Produksjon av mat og bioenergi
2679 krever bærekraftig arealbruk. I Norge utgjør dyrka mark kun 3 prosent av landarealet. Mer
2680 matjord må derfor dyrkes opp, og mindre matjord må bygges ned.

2681
2682 Matjord er også en knapphetsressurs i verdenssamfunnet. Hensynet til utbygging av industri,
2683 infrastruktur og boliger må balanseres bedre mot det langsiktige hensynet til produksjon av
2684 mat. Den norske metoden med lokalt eierskap til matjord må tas vare på. I tillegg må vi
2685 redusere hindringer for aktiv arealbruk. Aktiv bruk er det beste vernet.

2686
2687 Det er et paradoks at utmark i noen sammenhenger har et sterkere vern enn innmark.
2688 Senterpartiet mener derfor at dyrket mark må få et langt sterkere lovvern enn i dag.

2689
2690 Jordbruksareal som går ut av drift er en stor utfordring. For å hindre tap av matjord må
2691 jordbrukspolitikken styrkes og matproduksjon gi god lønnsomhet, slik at vi opprettholder
2692 jordbruket i hele landet.

2693
2694 Senterpartiet vil at hensynet til jordvernet skal avklares så tidlig som mulig i
2695 samferdselsprosjekter. Ved valg av standard og trasé må det synliggjøres alternativer til
2696 nedbygging av landbruksjord.

2697
2698 **Senterpartiet vil:**

2699 – Sikre at jordvern blir overordnet i all framtidig arealforvaltning.

2700 – I dialog med kommunene tilbakeføre minst halvparten av samlet areal dyrka mark som er
2701 avsatt til utbyggingsformål i kommunale planer, og som ennå ikke er bygd ned til landbruks-,
2702 natur-, friluft- og reindriftsområder (LNF-R).

2703 – Redusere den årlige omdisponeringa av matjord til utbyggingsformål til maks 2000 mål
2704 årlig innen 2030. Den årlige tilbakeføringa av arealer til LNF-R skal hvert år være større enn
2705 årlig omdisponering til utbyggingsformål.

2706 – Lovfeste adgang til varig vern av matjord.

2707 – Innføre forbud mot opsjonsavtaler om kjøp av matjord for framtidig bruksendring til industri-
2708 , handels- eller boligområder.

2709 – At staten skal bidra med virkemidler for å skjerme dyrka areal for klimaskader som
2710 styrtregn, flom og ras.

2711 – At jordvernet skal vektas tyngre i planprosesser og dispensasjoner, og at det skal nydyrkes
2712 like mye jord som det blir omdisponert. Gjennom kommunale matjordplaner skal
2713 reguleringsmyndigheten sikre areal for anvendelse slik at kvaliteten på matjord ivaretas, og
2714 at matproduksjonen kan økes.

2715 – At matjord må få en høyere status og vern i forebygging og tiltak ved jord- og
2716 skredforebygging.

2717 – Endre dagens nasjonale retningslinjer for samordning av arealbruk og mobilitet, slik at
2718 jordvern gis høyeste prioritet ved utbygging i pressområdene. Jordlovens bestemmelser må
2719 gis forrang foran disse retningslinjene. Disse endrede retningslinjene må også legges til
2720 grunn for byvekstavtalene.

2721

2722 Fiskeri

2723 Fiskeressursene eies av det norske folk i fellesskap. De har vært grunnlaget for bosetting og
2724 verdiskaping langs norskekysten i flere tusen år. Det er viktig å legge til rette for at
2725 fiskeressursene fortsatt skal skape aktivitet langs kysten. Deltakerloven, havressursloven og
2726 fiskesalgslagsloven er viktige pilarer for norsk fiskeripolitikk. For Senterpartiet er det viktig at
2727 lovene håndheves og at de distriktspolitiske intensjonene ivaretas.

2728

2729 Fiskeripolitikken skal bidra til arbeidsplasser og bosetting i kystsamfunnene våre.

2730 Senterpartiet vil fortsette satsingen på forskning og bærekraftig fiskeriforvaltning for å utvikle
2731 norsk fiskerinæring.

2732

2733 Norge er en havnasjon. Vi spiller en viktig rolle globalt i forvaltningen av havressursene.

2734 Arbeidet med et bærekraftig liv i havet skal styrkes og videreutvikles.

2735

2736 Fiskeritillatelsene skal forvaltes på en måte som ikke forsterker sentralisering innad i
2737 regioner eller mellom landsdeler. Senterpartiet mener at fiskeripolitikken skal videreutvikles
2738 slik at det sikres tilstrekkelig med råstoff til industrien. Fiskeripolitikken må bidra til
2739 lønnsomme bedrifter på hav og land. Fiskerinæringa skal videreutvikles ved å bygge på
2740 fortrinnet vi har i tilgangen på ferskt råstoff av høy kvalitet. Senterpartiet vil ha økt
2741 videreforedling i Norge.

2742

2743 Havretten og avtaler med andre kyststater gir Norge tilgang til store fiskeressurser i de
2744 økonomiske sonene. Noen av bestandene oppholder seg i perioder av året nær kysten,
2745 mens andre lever lenger fra land. God utnyttelse av fiskeressursene krever en fiskeflåte med
2746 ulik størrelse og teknologi. Tilstedeværelse av norske fiskefartøy i alle våre havområder er
2747 også viktig for å ivareta norsk suverenitet.

2748

2749 Senterpartiet ønsker en differensiert, fiskereid flåte. Å legge til rette for en differensiert
2750 flåtestruktur er en viktig del av norsk fiskeripolitikk. En betydelig nedgang i bestandene av
2751 hyse, torsk og sei, med kraftig reduksjon i kvotene, skaper stor usikkerhet i mange
2752 fiskerisamfunn. Dette krever tiltak og politikk som sikrer framtida for samfunn som er helt
2753 avhengige av fiskerinæringa. For den mindre og kystnære flåtens helårsaktivitet er
2754 bestanden av kysttorsk spesielt viktig. Senterpartiet er opptatt av å sikre et bærekraftig nivå
2755 på bestanden av kysttorsken.

2756

2757 Turistfiske er viktig for reiselivsnæringa langs kysten, men kan også representere en
2758 utfordring knyttet til beskatning av fiskebestander nært kysten. Senterpartiet ønsker derfor å
2759 utrede nærmere konsekvensene turistfiske har for kysttorsk og andre kystnære arter, for å
2760 sikre en samlet bærekraftig forvaltning.

2761

2762 De mindre fartøyene fisker råvarer av høy kvalitet og lander dem langs hele kysten. Det er
2763 strategisk betydningsfull verdiskaping. De havgående fiskefartøyene er viktige for å utnytte
2764 fiskeslag som lever lenger ute i havet. Videre sikrer de leveranser til fiskeindustrien, noe som
2765 er særlig viktig i perioder med lite fisk langs Norskekysten. Den havgående flåten har stor
2766 betydning for aktivitet og sysselsetting langs kysten. Noen av de norske torsketrålerne har

Andreutkast

- 2767 hatt en særskilt rolle gjennom leveringsplikt til kystsamfunn. Senterpartiet ønsker å forbedre
2768 systemet med tilbudsplikt, aktivitetsplikt og bearbeidingsplikt for å øke verdiskapingen,
2769 antallet arbeidsplasser og bosetningen langs kysten.
- 2770
- 2771 Fiskerinæringa er viktig for Norge. Våre kunnskaper, forskningsressurser og
2772 innovasjonsmidler innenfor sjømat bør også benyttes til å utnytte våre ressurser i
2773 ferskvannselver og innsjøer. Senterpartiet vil satse på forskning, ressurskartlegging og
2774 målrettede innovasjonsmidler for å utvikle fiskerinæringa i saltvann og ferskvann.
- 2775
- 2776 **Senterpartiet vil:**
- 2777 – Sikre sterkt lokalt og nasjonalt eierskap i fiskeflåten.
- 2778 – Opprettholde og utvikle en differensiert og fiskereid flåte tilpasset nasjonale målsetninger
2779 om å øke foredling og verdiskaping av fiskeressurser i Norge.
- 2780 – Prioritere kystflåten og ha klare begrensninger i fisket for større båter innenfor fire nautiske
2781 mil fra grunnlinjen.
- 2782 – Sikre at kun registrerte fiskere kan tildeles fiskerettigheter.
- 2783 – Legge til grunn fordelingen av kvoter mellom fartøygruppene i siste kvotemelding, men
2784 vurdere å avsette en viss andel av tillatt fangst av aktuelle fiskeslag til uomsettelige
2785 distriktskvoter, for fordeling i særlig fiskeriavhengige kommuner.
- 2786 – Arbeide for å styrke hele verdikjeden på sjø og land.
- 2787 – Senterpartiet vil forbedre systemet med tilbudsplikt, aktivitetsplikt og bearbeidingsplikt for å
2788 øke verdiskapingen, trygge bosetting og arbeidsplasser i kystdistriktene.
- 2789 – Bidra til at en større andel av fiskeressursene går til produksjon på norske landanlegg, og
2790 sikre en desentralisert mottaksstruktur gjennom å sette av midler til føringsordninger og
2791 mottaksstasjoner.
- 2792 – Legge til rette for mer foredling av fisk i Norge, blant annet gjennom økt støtte til
2793 innovasjon og automatisering.
- 2794 – Styrke virkemidlene for rekruttering av unge til fiskerinæringa, eksempelvis gjennom
2795 rekrutteringskvoter.
- 2796 – Sørge for at fiskeritillatelse som ikke er i aktiv bruk, trekkes tilbake.
- 2797 – Bidra til bedre generasjonsskifter i fiskerinæringa ved å legge til rette for overføring av
2798 kvoter fra eldre til yngre utøvere.
- 2799 – Videreføre og styrke ungdomsfiskeordninga og ungdomskvoter som bidrar til rekruttering,
2800 styrke ordninga med lærlingekvoter for å sikre lærlingeplasser og arbeide for å bedre
2801 rekrutteringen av kvinnelige fiskere.
- 2802 – Etablere en nasjonal veiledningstjeneste gjennom Fiskeridirektoratet.
- 2803 – Tilrettelegge for at ungdomsskoleelever får bedre utplasseringstilbud og informasjon om
2804 fiskeryrket.
- 2805 – Utbedre fiskerihavner og farleder langs kysten.
- 2806 – Legge til rette for god samhandling mellom ulike aktører for økt sikkerhet til sjøs.
- 2807 – Tilføre kontrollorganene nødvendige ressurser, fortrinnsvis lokalt og operativt.
- 2808 – Ytterligere styrke kampen mot arbeidsmiljøkriminalitet og sosial dumping i fiskerinæringa.
- 2809 – Øke fiskerfradraget.
- 2810 – Inngå en forpliktende avtale med fiskerinæringa for å kutte utslipp fra flåten.
- 2811 – Sikre fortsatt kompensasjonstilskudd for CO2-avgift for fiske- og fangstfartøy.

Andreutkast

- 2812 – Legge til rette for elektrifisering og overgang til mer klima- og miljøvennlig drivstoff for
2813 fiskeflåten.
2814 – Stimulere til bærekraftig utnyttelse av fiskeressursene i ferskvann.
2815 – Styrke Havforskningsinstituttets rammer for forskning.
2816

2817 Havbruk

- 2818 Den norske havbruksnæringa er en av verdens ledende produsenter av oppdrettslaks og
2819 annen sjømat. Næringa spiller en viktig rolle i norsk økonomi og sysselsetting, spesielt langs
2820 kysten. Næringa bidrar til økt matsikkerhet i en verden med befolkningsvekst.
2821 Senterpartiet er opptatt av å styrke og videreutvikle næringas internasjonale posisjon. For å
2822 klare dette må vi være i front på områder som bærekraftig ressursbruk, havmiljø, klima,
2823 produktutvikling og marked.
2824
2825 De norske oppdrettsselskapene varierer fra små familiebedrifter til store multinasjonale
2826 selskaper. Noen få store aktører står for en betydelig del av produksjonen, mens mange
2827 mindre selskaper opererer lokalt og regionalt. En fortsatt differensiert næringsstruktur er
2828 viktig for lokal verdiskaping og sysselsetting langs kysten.
2829
2830 Mulighetene for framtidens havbruk er store. Tilgang på gode lokaliteter, forutsigbare
2831 rammebetingelser og høye standarder for å forebygge spredning av sykdommer, er viktig for
2832 videre utvikling og vekst i havbruksnæringa, samt sikre målet om nulltoleranse for rømming.
2833 Gode lokale og regionale kystsoneplaner er viktig for næringa, og for å ivareta miljøet og
2834 livet i havet.
2835
2836 Senterpartiet vil stimulere til videre vekst i havbruksnæringen innenfor bærekraftige rammer.
2837 Det er nødvendig å følge opp Havbruksmeldingen med ytterligere tiltak som sørger for bedre
2838 dyrevelferd og mindre miljøbelastning. Senterpartiet vil videreutvikle trafikklysmodellen, for
2839 blant annet å sikre mindre næringsaktører større forutsigbarhet. For Senterpartiet er det
2840 viktig å gi muligheter til havbruksselskaper som ønsker å prøve ut nye teknologier eller
2841 metoder som kan bidra til å løse utfordringer i næringen, som lukkede og semilukkede
2842 anlegg i sjø.
2843
2844 Senterpartiet er opptatt av at skatter og avgifter fra havbruksnæringa i stor grad skal
2845 tilbakeføres til kommuner som setter av areal til havbruksanlegg.
2846
2847 Marin bioprospektering kan gi grunnlag for ny næring i Norge. Vi har store kystarealer som
2848 kan brukes til oppdrett av nye arter, fangstbasert akvakultur og levendelagring av villfisk,
2849 samt tang og tareproduksjon. Det er viktig at denne næringen stimuleres til videre utvikling,
2850 lønnsomhet og vekst.
2851
2852 Senterpartiet vil legge til rette for at næringen kan ta ut potensialet for eksport av genetikk til
2853 framvoksende global ørret- og lakseproduksjon, land- og havbasert.
2854
2855 **Senterpartiet vil:**

Andreutkast

- 2856 – At det settes av tilstrekkelige arealer langs kysten til sjømatproduksjon, og at dagens
2857 lokaliteter utnyttes bedre i henhold til tåleevne på miljø.
- 2858 – At kommunene skal sikres god kompensasjon for å avsette areal til havbruksnæringa.
- 2859 – At det skal bli enklere å ta i bruk ferskvannsressurser for oppdrett av smolt og postsmolt på
2860 land.
- 2861 – Satse på utvikling og industriell produksjon av fôr til landbruk og havbruk basert på norske
2862 fornybare ressurser.
- 2863 – Innføre eierskapsbegrensninger i oppdrettsnæringa, og stimulere til aktive eiere som ser
2864 seg tjent med å reinvestere mer av overskuddet i havbruk i Norge, med vekt på forutsigbare
2865 rammevilkår og en skattepolitikk som gjør det lønnsomt å investere.
- 2866 – Sikre et skatte- og avgiftsregime som stimulerer til nasjonalt eierskap og lokale
2867 investeringer i havbruksnæringa.
- 2868 – Vurdere om framtidige konsesjoner gradvis skal falle tilbake til staten. Gjennom retildeling
2869 på gitte vilkår kan en sikre kontroll med omsetningen av konsesjoner, videre utvikling innad i
2870 næringa og samtidig sikre norsk eierskap.
- 2871 – Øke FoU-innsatsen fra det offentlige og næringen for å stimulere til en bærekraftig økning
2872 av produksjonen av dagens oppdrettsarter, og styrke arbeidet for annen havbasert
2873 produksjon.
- 2874 – Fremme tiltak som sikrer at oppdrettsvirksomheten bidrar ytterligere til lokal sysselsetting
2875 og verdiskaping, blant annet gjennom lokal bearbeiding av fiskeprodukter.
- 2876 – Legge til rette for satsing på produksjon av innlandsfisk.
- 2877 – Forvalte marine ressurser slik at de ikke overbelastes, og at negative miljøeffekter
2878 minimeres.
- 2879 – Begrense omfanget av marine verneplaner. Også havområder omfattet av verneplaner
2880 skal kunne benyttes til fiske og oppdrett.
- 2881 – Styrke satsingen på bioøkonomi og klimatiltak for havbruk gjennom Bionova.
- 2882 – Styrke havbruksutdanninger på videregående skole, fagskole, høgskole og
2883 universitetsnivå i samarbeid med næringen.
- 2884 – Satse på økt kunnskap og kartlegging av kystnære områder gjennom utarbeidelse av
2885 marine grunnkart.
- 2886 – Vil gi tilgang til stamfiskkonsesjoner som muliggjør moderne avlsarbeid, herunder
2887 genotypisk kartlegging på individnivå, som kan bidra til løsninger for bedre bærekraft,
2888 dyrehelse og økonomi i norsk og internasjonal oppdrettsnæring.
- 2889 – Utrede krav til utnyttelse av fiskeslam og fiskeensilasje, til bruk i biogassproduksjon, og
2890 gjenvinning av nitrogen og fosfor.
- 2891 – Inngå en forpliktende avtale med havbruksnæringen for å kutte utslipp.
- 2892

2893 Dyrevelferd og dyrehelse

- 2894 Den som eier dyr skal sikre gode forhold for dyrene, enten dette er produksjonsdyr eller
2895 kjæledyr. Senterpartiet vil opprettholde og videreutvikle et godt og strengt regelverk for
2896 dyrevelferd, basert på kunnskap om dyras behov. Det skal være en garanti for god
2897 dyrehelse og dyrevelferd at en matvare er produsert i Norge. Det er generell høy standard
2898 på dyrevelferden hos norske bønder og dyreholdere, men dyrevelferden må kontinuerlig
2899 forbedres i tråd med ny kunnskap.

Andreutkast

- 2900
- 2901 Landbrukspolitikken, forvaltningssystemet, dokumentasjonskrav, utveksling av data og
- 2902 driftsrutiner må bidra til forebygging av alvorlige dyrevernsaker.
- 2903
- 2904 Mattilsynet må ha tilstrekkelige ressurser til å drive god rådgivning, kontroll og ha et målrettet
- 2905 samarbeid med produksjonsnæringene. De bransjevise dyrevelferdsprogrammene er viktige
- 2906 for å gjennomføre konkrete dyrevelferdsloft for enkelte besetninger. Myndighetene må
- 2907 samarbeide tett med næringene for å støtte kompetansetiltak.
- 2908
- 2909 Veterinæren er sentral for å ivareta kritiske samfunnsfunksjoner, samt å sørge for
- 2910 dyrevelferd og dyrehelse hos produksjons- og familiedyr. Veterinærdekningen i Norge, og
- 2911 særlig i utsatte distriktskommuner, er kritisk lav. Senterpartiet ser behovet for et
- 2912 veterinærloft.
- 2913
- 2914 Senterpartiet mener «En helse»- tilnærmingen er avgjørende for framtidig folkehelse og for å
- 2915 forebygge for eksempel nye pandemier og antibiotikaresistens. Derfor er det viktig med tett
- 2916 samarbeid mellom Folkehelseinstituttet, Mattilsynet, Veterinærinstituttet og lokale
- 2917 helsetjenester. Antibiotika skal ikke benyttes forebyggende og bruk av antibiotika til kjæledyr
- 2918 må ha tilsvarende streng standard som i produksjonsnæringer.
- 2919
- 2920 Dødeligheten for settefisk og matfisk i norske akvakulturanlegg er for høy, i tillegg til at store
- 2921 mengder fisk utsettes for skader, parasitter og sykdom før slakting. Senterpartiet mener det
- 2922 må settes strenge krav til redusert smittepress fra lakselus og til redusert dødelighet blant
- 2923 settefisk og matfisk.
- 2924
- 2925 **Senterpartiet vil:**
- 2926 – Finne gode løsninger for at veterinærer ansatt i Mattilsynet kan inngå i
- 2927 veterinærvaktordning i distriktene for å styrke tjenesten.
- 2928 – Forskriftsfeste regler om avl av hund for å bekjempe avl på usunne egenskaper.
- 2929 – Stille tydelige krav til dyrevelferd i hele akvakulturregelverket, også når det gjelder
- 2930 belastning på fisken ved håndtering og behandling.
- 2931 – Utarbeide holdningskampanjer for å bevisstgjøre folk om ansvaret ved å skaffe seg
- 2932 kjæledyr.
- 2933 – Gjennomføre en konsekvensutredning om spredning av antibiotikaresistens ved
- 2934 grenseoverskridende virksomhet når det gjelder mat og levende dyr.
- 2935 – Forebygge dyretragedier gjennom å evaluere tidligere hendelser.
- 2936 – Legge til rette for forskning og systematisering av erfaringsbasert kunnskap om hvordan
- 2937 man kan lykkes med å øke dyras trivsel i produksjonsmiljøer.
- 2938 – Utdanne flere veterinærer i Norge, gjennom å utnytte kapasiteten på NMBU
- 2939 Veterinærhøgskolen bedre.
- 2940 – Styrke den kommunale veterinærvakten, og videreføre mentorordningen for veterinærer.
- 2941

2942 Justis: Trygghet over hele landet

2943 Senterpartiet vil føre en justispolitikk som sikrer trygghet, rettssikkerhet og tilgjengelige
2944 tjenester for innbyggerne i hele landet. En velfungerende rettsstat skal sørge for at
2945 samfunnets lover og rammeverk er likt for alle. Senterpartiet ønsker et åpent samfunn
2946 bygget på tillit mellom mennesker.

2947
2948 Senterpartiet vil styrke politiet og påtalemyndigheten, domstolene og kriminalomsorgen.
2949 Disse aktørene må sees i sammenheng. Politiet står overfor nye utfordringer med stadig
2950 større innslag av organisert kriminalitet, gjengkriminalitet og tilreisende kriminelle. Vold,
2951 drap, ran, voldtekt og vold i nære relasjoner er alvorlig kriminalitet som må prioriteres høyt i
2952 hele straffesakskjeden.

2953
2954 De offentlige aktørene innen justissektoren er avhengige av et godt samarbeid med ideelle
2955 organisasjoner, stiftelser og frivillige. De frivillige organisasjonene gjør en stor innsats innen
2956 redningstjenesten, rettshjelp og kriminalitetsforebygging. Jobben de gjør med å bistå dem
2957 som har sonet i fengsel med tilbakeføring til samfunnet er viktig. Senterpartiet mener at de
2958 frivillige aktørene er en stor ressurs på justisområdet og en viktig del av landets
2959 totalberedskap.

2960 Politi

2961 Senterpartiet mener at alle, uansett bosted, skal være trygge på at deres sikkerhet blir
2962 ivaretatt av et tilstedeværende og synlig politi. Vi vil beholde en desentralisert politistruktur
2963 for å sikre beredskap og nødvendig lokalkunnskap hos politiet. Det lokale politiet må ha god
2964 kjennskap til sitt lokalsamfunn og jobbe forebyggende i samarbeid med andre organer, og
2965 ressursene må stå i forhold til dette. Politiets hovedstrategi må være forebygging.

2966
2967 Senterpartiet vil gi større ansvar og innflytelse til lokalt politi når det gjelder å bestemme
2968 bemanning og å disponere ressurser ut fra lokale behov. Dette må skje i samråd med
2969 kommunene og lokalt næringsliv.

2970
2971 Senterpartiet vil ha et reelt nærpoliti. Derfor må politikraften økes. Økningen i antall politifolk
2972 må komme lokalsamfunn i hele landet til gode. I de store byene kan det være for lite
2973 patruljerende politi selv om bemanningsmålet er nådd. Dette må det tas hensyn til, slik at
2974 byene også har tilstrekkelig bemanning til å ha synlig politi i bydelene.

2975
2976 Vi er tilhengere av et politi med et bredt spekter av oppgaver, fra etterforskning og
2977 ordenstjeneste til utstedelse av pass og ulike tillatelser. Politiet består ikke bare av politifolk,
2978 men også påtalejurister, økonomer og andre yrkesgrupper. Politiet må kunne bemanne
2979 tjenestene disse gruppene dekker ut fra behov - ikke måltall.

2980
2981 Effektivisering av politiet må ikke gå på bekostning av kvalitet og tilstedeværelse. Bruk av ny
2982 teknologi vil redusere avstandsulempene og danne grunnlag for å desentralisere flere av
2983 politiets oppgaver og ressurser. Senterpartiet mener politiets ressurser brukes best ute i

Andreutkast

- 2984 lokalsamfunn der folk bor. Politikontakter må ha tid og kapasitet til å sikre god samhandling
2985 mellom kommuner og politi.
2986
2987 Overvåking og kontroll skal være minst mulig inngripende overfor innbyggerne. Overvåking
2988 skal bare skje dersom det kan begrunnes i sterke samfunnsmessige hensyn som
2989 bekjempelse av terror, kontraetterretning eller forebygging av alvorlig kriminalitet.
2990 Senterpartiet holder på prinsippet om at domstolene skal avgjøre om vilkårene for
2991 politiovervåking er til stede.
2992
2993 Vi er motstandere av ny lovgivning som åpner for økt overvåking av lovlydige borgere.
2994 Senterpartiet tar avstand fra alle forsøk på rutinemessig overvåking av innbyggerne uten
2995 kobling til særlig mistanke om alvorlig kriminalitet. Teknologien som gjør masseovervåking
2996 mulig er i dag i høyeste grad til stede. Innbyggernes privatliv og frihet må derfor vernes fra
2997 overvåking.
2998
2999 **Senterpartiet vil:**
3000 – Sikre et reelt nærpoliti ved å styrke bemanningen ved politistasjoner som trenger det i hele
3001 landet.
3002 – Styrke politiets forebyggende virksomhet. Det viktigste politiarbeidet er å sørge for at
3003 kriminalitet ikke skjer.
3004 – Flytte makt fra de sentrale leddene til de lokale leddene i politiet.
3005 – Gi større ansvar og innflytelse til lokalt politi for disponering av ressurser ut fra lokale
3006 behov.
3007 – Forbedre politikontaktordningen slik at reell tilstedeværelse ute i landets kommuner og
3008 lokalsamfunn ivaretas.
3009 – Sikre rekruttering fra hele landet, og styrke desentralisert utdanning.
3010 – Innføre ordninger som oppfordrer politifolk til å være en integrert del av sine lokalmiljø, og
3011 stimulere til at politifolk bosetter seg i eget tjenestedistrikt.
3012 – Etablere flere lokale politistasjoner/-poster i bydelene i større byer.
3013 – Stille krav til hvilke funksjoner og tjenester et politikontor skal ha for å sikre innholdet i
3014 tjenesten.
3015 – Skjerpe kravene til forpliktende responstid samt sikre at disse oppfylles i hvert enkelt
3016 politidistrikt.
3017 – Sørge for økt politikraft i hele landet og legge til rette for at politiet kan rekruttere
3018 nødvendig sivil kompetanse.
3019 – Etablere en nasjonal politireserve som en reell beredskaps- og forsterkningsressurs med
3020 tilstedeværelse i samtlige politidistrikt.
3021 – Sørge for samsvar mellom tilgjengelige stillinger og utdanningskapasitet for politiet.
3022 – Sikre oppdaterte og tilstrekkelig antall tjenestebiler, utstyr og IKT-systemer ved
3023 politistasjonene.
3024 – Styrke politiets kompetanse og kapasitet når det gjelder straffeforfølgning og forebygging
3025 av voldtekts- og overgrepssaker.
3026 – Sørge for at saksbehandlingstiden hos politiet kortes ned og kvaliteten på etterforskningen
3027 bedres.
3028 – Styrke samarbeidet mellom politiet, barnevernet og helsearbeidere i kampen mot overgrep
3029 mot barn ved at taushetsplikten gjelder utad og ikke mellom etatene.

Andreutkast

- 3030 – Gå imot generell bevæpning av politiet, men videreføre ordningen med «framskutt
3031 lagring» av våpen i tjenestebiler og ordningen med «punktbevæpning» på særlig sårbare
3032 steder og i spesielle situasjoner.
- 3033 **Mindretallsdissens** (to medlemmer vil erstatte strekpunktet over med følgende
3034 punkt): – Gå inn for generell bevæpning av politiet.
- 3035 – Sette påtalemyndigheten i stand til å arbeide effektivt og raskt med straffesakene. For
3036 mange saker kommer i dag ikke til rettssalen fordi påtalemyndigheten har for dårlig
3037 kapasitet.
- 3038 – Innføre en landsdekkende politienhet som arbeider med gjengkriminalitet.
- 3039 – Gi politiet mulighet til å bruke nødvendige virkemidler som bruk av hund for å avdekke
3040 narkotikabruk på skoler og andre offentlige steder.
- 3041 – Sikre nødvendig politihelikopterdekning i alle landsdeler, og bygge opp denne kapasiteten i
3042 Nord-Norge, Midt-Norge og på Vestlandet.
- 3043 – Flytte oppgaver fra Politidirektoratet og sentralledet til politidistrikter og
3044 særorganer.
- 3045 – Videreføre mobil passordning.
- 3046 – Evaluere om dagens ordning med åremål for politimestere sikrer tilstrekkelig
3047 uavhengighet.
- 3048 – Styrke konfliktrådene slik at flere saker kan løses ved mekling.
- 3049 – Gi namsmannen begrenset politimyndighet og nødvendig kompetanse for å effektivisere
3050 gjennomføring av sivile saker, slik at ordinært politi kan bli avlastet for rutinemessig bistand.
- 3051 – Forbedre det tverrsektorielle samarbeidet mellom kommuner og politi, særlig
3052 for å fange opp ungdom som står i fare for å bli eller er rekruttert til kriminelle
3053 miljøer.
- 3054 – Styrke politiets arbeid for å forebygge nettrelatert kriminalitet, og sikre at barn og unge skal
3055 være trygge på nett.
- 3056 – Gi politiet mulighet til å inndra kjøretøy ved alvorlige og gjentatte trafikkløvbrydd.
3057

3058 Arbeid mot vold og overgrep

3059 Vold i nære relasjoner og overgrep er alvorlige samfunnsproblemer som i hovedsak rammer
3060 kvinner, og staten må ha et helhetlig system på plass til å forebygge, avverge, etterforske og
3061 straffeforfølge slik kriminalitet. Fysiske og psykiske overgrep skal ikke skje, og er et hinder
3062 på veien mot målene om likestilling, utvikling og fred. Vold mot kvinner og menn både
3063 krenker, svekker og opphever individets mulighet til å bruke sine menneskerettigheter og
3064 fundamentale friheter. Barn og personer som er utsatt for eller vitne til vold er spesielt utsatt
3065 og må få kvalifisert hjelp i akutfase og seinere i livet. Økt bruk av omvendt voldsalarm er et
3066 viktig virkemiddel i forebyggelsen av den alvorligste formen for vold i nære relasjoner, og
3067 Senterpartiet vil sørge for innkjøp av flere alarmer.

3068

3069 De samfunnsøkonomiske kostnadene har mange uttrykk. Fra tap av liv og svekket psykisk
3070 og fysisk helse, til livsvarig ressurs- og produksjonstap når personer blir uføre, velferdstap
3071 for ofrene og fremtidige tap som skyldes at barn som er utsatt for vold selv kan bli utøvere av
3072 vold. I tillegg er det betydelige kostnader knyttet til politi, rettssaker, krisesentre, barnevern
3073 og helsepersonell. Alderstilpasset undervisning om kropp, seksualitet og grenser er viktig.

Andreutkast

3074

3075 Når vold skjer som ledd i en æreskultur hvor volden begås for å håndheve storfamiliens
3076 negative sosiale kontroll, er det ofte flere som medvirker. Dermed er det en form for
3077 organisert kriminalitet. Det er vanskelig for politiet å etterforske slike saker fordi det kan
3078 oppstå trusler, fordi lojaliteten til familien veier tungt for offeret og fordi at det ofte er få som
3079 vitner. Senterpartiet er bekymret for de store mørketallene på feltet, og vil styrke politiets
3080 ressurser og lovgivningen på området.

3081

3082 **Senterpartiet vil:**

3083 – Styrke skolehelsetjeneste, helsestasjoner, legevakt og andre kommunale helsetjenester
3084 for å kunne fange opp tegn på psykisk og fysisk mishandling og vold, og for å sende
3085 personer som er utsatt for mishandling og vold videre til relevante tjenester.

3086 – Sikre et tilstrekkelig desentralisert barnehustilbud for å redusere reisebelastningen og øke
3087 rettssikkerheten for mindreårige, samt utvide barnehusenes mandat til å omfatte barn med
3088 status som mistenkt.

3089 – Sikre en desentralisert struktur for landets overgrepsmottak.

3090 – Sikre et godt desentralisert krisesentertilbud. For å sikre tilstrekkelig kapasitet og
3091 kompetanse må finansieringsmodellen for krisesentrene endres. Det må legges vekt på å
3092 sikre kompetanse om barn som har opplevd vold.

3093 – Sikre et likeverdig og kultursensitivt behandlingstilbud for samiske pasienter som har vært
3094 utsatt for vold og overgrep, herunder en styrking av krisesentertilbudet i det samiske
3095 bosettingsområdet.

3096 – Arbeide for at én tjeneste skal ha det overordnede ansvaret for å kartlegge behov og følge
3097 opp barn og familier som har opplevd vold i nære relasjoner.

3098 – Sikre hjelp og oppfølging av voldsutøvere.

3099 – Styrke den statlige finansieringen av landets overgrepssentre: Senter mot incest og
3100 seksuelle overgrep (Smiso).

3101 – Arbeide for å avdekke og forebygge vold mot eldre og personer med funksjonsnedsettelse.

3102 – Gjøre æresvold straffeskjerpene på samme måte som annen organisert kriminalitet.

3103 – Bygge kunnskap og ressurser i politiet for at de bedre skal kunne forebygge, avdekke og
3104 etterforske æresvold og negativ sosial kontroll.

3105 – Fastslå at arrangerte ekteskap der begge eller én av partene utsettes for utilbørlig psykisk
3106 og sosialt press er å oppfatte som tvangsekteskap og dermed kan straffeforfølges og
3107 oppløses.

3108 – Endre foreldelsesfristen for seksuelle handlinger som rammer barn slik at den tilsvarer
3109 fristen for seksuelle overgrep, slik at straffbare seksuelle handlinger kan rettsforfølges.

3110 – Styrke barns rettssikkerhet og beskyttelse mot overgrep ved at foreldre som er dømt for
3111 overgrep fratras samværsrett.

3112 – Øke støtten til sentre mot seksuelle overgrep og incest.

3113 – Utarbeide og iverksette en kunnskapsbasert handlingsplan mot vold og overgrep i samiske
3114 samfunn på basis av rapportene om dette fra Norges institusjon for menneskerettigheter.

3115 – Opprettholde sexkjøpsloven fordi et slikt forbud gir et viktig signal om hvordan fellesskapet
3116 stiller seg til utnyttelse av sårbare mennesker.

3117 – Sikre god og alderstilpasset seksualundervisning, der fokuset er å forstå og respektere
3118 egne og andre sine grenser.

3119

3120 Toll

3121 En velfungerende tolletat er avgjørende for den nasjonale kontrollen. Tolletaten har over
3122 mange år blitt nedprioritert. Derfor har Senterpartiet startet en satsing på tolletaten.

3123 Satsingen må fortsette med økt kraft, særlig for å stoppe gjengkriminaliteten og flyten av
3124 narkotiske stoffer.

3125

3126 **Senterpartiet vil:**

3127 – Styrke Tollvesenets bemanning ved grensene og ta i bruk nye teknologiske verktøy for å
3128 sikre at grensehåndhevelsen blir smidig og effektiv.

3129 – Styrke bevilgningene til strategisk og operativt samarbeid mellom tollvesen,
3130 grensemyndigheter og lokalt politi i grenseområdene.

3131 – Gi tollerne utvidet adgang til å gi forenklet forelegg, for å oppnå en mer effektiv kontroll
3132 med grensekryssende kriminalitet og avlaste politiet for rutineoppdrag.

3133 – Det innføres streng digital overvåkning for utenlandske vogntog som skal kjøre inn i Norge.
3134 Dette skal sikre at regelverk om kabotasje, lønns- og arbeidsvilkår og bompengavgifter blir
3135 overholdt.

3136 – Vurdere å etablere flere felles grensekontrollenheter.

3137

3138 Narkotika

3139 Senterpartiet vil opprettholde forbudet mot bruk, besittelse og kjøp av narkotika i norsk
3140 lovgivning. Det har foregått en normalisering av narkotika i samfunnet som følge av
3141 Solbergregjeringa sine forslag om å gjøre narkotikabruk straffefritt. Politiet må få virkemiddel
3142 til å avdekke og etterforske narkotikakriminalitet.

3143

3144 Narkotika er helseskadelig og ødelegger liv. Misbruket har store konsekvenser for
3145 enkeltpersoner, familier og samfunnet. Derfor skal narkotika være ulovlig i Norge, samtidig
3146 som rusavhengige skal møtes med helsehjelp. Senterpartiet vil forebygge bedre og komme
3147 tidligere inn med god hjelp og oppfølging, slik at færre begynner med narkotika og at flere
3148 kommer ut av avhengighet. Det er samfunnet sin jobb å beskytte oss, og særlig de som er
3149 mest sårbare blant oss, mot dette.

3150

3151 **Senterpartiet vil:**

3152 – At bruk, salg og oppbevaring av narkotika skal være forbudt. Ingen narkotiske stoffer
3153 skal avkriminaliseres eller legaliseres.

3154 – Styrke det tverrsektorielle rusforebyggende arbeidet.

3155 – Politiet skal ha mulighet til å bruke tvangsmidler mot personer som mistenkes
3156 for bruk og oppbevaring av narkotika, også mindreårige.

3157 – At tollvesenets og politiets innsats i det narkotikaforebyggende arbeidet styrkes.

3158 – At personer som blir straffet for mindre alvorlig narkotikalovbrudd raskt skal
3159 henvises til helsehjelp.

3160 – Bøtelegge bruk og besittelse av narkotika etter inntekt med samme modell
3161 som for promillekjøring, hvor boten er avhengig av inntekt.

3162 – Gi kommunene, i samråd med politikontakt, muligheten til å opprette ruskontrakter.

- 3163 – Tydeliggjøre loven slik at digitale plattformer som fasiliterer narkotikasalg kan
3164 straffes.
3165

3166 Kriminalomsorgen

- 3167 Kriminalomsorgen skal forebygge at innsatte begår ny kriminalitet etter soning.
3168 Straffegjennomføringen må virke allmennpreventiv og samtidig sette de domfelte i stand til å
3169 møte samfunnet når soningen er ferdig. Forebygging er vesentlig for å skape trygge og gode
3170 lokalsamfunn.
3171
3172 Bevilgningene til kriminalomsorgen må økes for å sette etaten i stand til å gjennomføre sitt
3173 samfunnsoppdrag. Organisasjonen må styrkes faglig for å sikre god kvalitet i
3174 straffegjennomføringen. Helsetilbudet i kriminalomsorgen har stadig forbedringspotensial.
3175 Samarbeidet mellom kommunene, spesialisthelsetjenesten og kriminalomsorgen må styrkes
3176 ytterligere. Alle instansene må være i stand til å gi et godt tilbud til psykisk syke og
3177 rusavhengige innsatte.
- 3178 Senterpartiet mener at straffens formål og innhold er viktig for straffens virkning på den
3179 kriminelle og dermed på tilbakefallsstatistikken. Ulike soningsformer og straffenivå må jevnlig
3180 vurderes opp mot kriminalstatistikk og samfunnspåvirkning.
- 3181 Senterpartiet vil ha en desentralisert kriminalomsorg for unge lovbyggere. Målet må være å
3182 forhindre at de etablerer en videre kriminell løpebane. Det er viktig å styrke det lokale
3183 samarbeidet mellom politi, barnevern, skole og andre relevante aktører, for å fange opp og
3184 hjelpe unge som er på vei i gal retning. Senterpartiet vil at vi i tråd med Barnekonvensjonen
3185 bare benytter straff mot barn når alle andre tiltak er utprøvd.
- 3186 **Senterpartiet vil:**
- 3187 – Bygge ut kriminalomsorgen og styrke bemanningen og kvaliteten i tilbudet.
  - 3188 – Utvide ordningen med rusmestringsenheter i fengsel og tverrfaglig spesialisert behandling i
3189 fengsel.
  - 3190 – Sørge for at rusavhengige som soner fengselsdom skal få tilbud om avrusing.
  - 3191 – Redusere soningskøene og øke fengselskapasiteten i hele landet. Dette handler både om
3192 å bygge ut, rehabilitere og oppgradere eksisterende fengsler, gjenopprette nylig nedlagte
3193 fengsler og å bygge nye fengsler i distriktene.
  - 3194 – Fortsette å utvide ordningen med bruk av elektronisk kontroll (fotlenke).
  - 3195 – Forbedre rettssikkerheten for ofre for seksuelle overgrep.
  - 3196 – Øke bruken av samfunnsstraff og promille- og narkotikaprogram.
  - 3197 – Sikre kvinner bedre soningsforhold og flere egnede soningsplasser.
  - 3198 – Opprettholde dagens trenivåmodell i kriminalomsorgen.
  - 3199 – Beholde dagens fengselsstruktur.
  - 3200 – Styrke de mindre fengslene og fengselsavdelingene.
  - 3201 – Styrke ettervernet i kriminalomsorgen, slik at tidligere straffedømte får mulighet til å skaffe
3202 seg bosted, utdanning, arbeid og sosialt nettverk.
  - 3203 – Øke antall overgangsboliger.

Andreutkast

- 3204 – Styrke skole- og utdanningstilbudet under soning. Retten til utdanning under soning må
- 3205 også gjelde høyere utdanning og etterutdanning.
- 3206 – Redusere bruk av isolasjon i fengslene.
- 3207 – Satse sterkere på alternative straffereaksjoner der hvor dette styrker mulighetene for å
- 3208 rehabilitere den dømte.
- 3209 – Intensivere arbeidet med å utvise utenlandske kriminelle til soning i hjemlandet.
- 3210 – Styrke de frivillige og ideelle organisasjonenes arbeid med kriminalitetsforebygging og
- 3211 tilbakeføring til samfunnet for dem som har sonet.
- 3212 – Sørge for bedre tilgang til tolketjenester.
- 3213 – Styrke helsetjenesten i fengsel, sørge for en utbygging av kapasiteten i
- 3214 sikkerhetspsykiatrien og legge opp til at psykisk helsevern får områdefunksjoner i alle
- 3215 fengsler.
- 3216 – Styrke friomsorgen.
- 3217 – Utrede å leie fengselsplasser i tredjeland, der migranter som har mistet oppholdstillatelsen
- 3218 kan sone for kriminalitet begått i Norge, i påvente av retur.
- 3219

3220 Ungdomskriminalitet

- 3221 Kriminalitetsbildet er i forandring, og de siste årene har Norge opplevd en økning i
- 3222 ungdomskriminalitet. Økningen er mer enn et storbyproblem, og fordeler seg over hele
- 3223 landet i alle politidistrikter. Utviklingen må stoppes.

- 3224 Grunnene til økningen av kriminalitet er sammensatte, men vi vet at utenforskap, dårlig
- 3225 økonomi, sosiale medier og dårlig integrering kan være drivere bak ungdomskriminalitet.
- 3226 Senterpartiet vil ha et krafttak for å forebygge ungdomskriminalitet og utenforskap. Et viktig
- 3227 grep for å snu utviklingen, er å satse mer på forebyggende arbeid i kommunene. Det trengs
- 3228 trygge nærmiljø, bedre levekår og styrket familieøkonomi.

- 3229 Rask reaksjon er særlig viktig når barn og unge begår lovbrudd, men reaksjonen må være
- 3230 tilpasset barn og unges behov. Senterpartiet går inn for at unge lovbrutere i større grad skal
- 3231 bli møtt med tverrfaglige tjenester og samfunnsstraff. Samtidig vil det for noen få unge som
- 3232 begår alvorlig kriminalitet og er kommet langt i en kriminell løpebane, være til det beste å få
- 3233 en rask reaksjon som bringer dem ut av det kriminelle miljøet de er en del av.

- 3234 Senterpartiet vil videreføre ungdomsstraffen slik den ble endret i 2024. Kriminalitet skal alltid
- 3235 ha konsekvenser, og det skal ikke være frivillig å motta ungdomsstraff for de som har begått
- 3236 kriminalitet. De som har begått de mest alvorlige lovbruddene skal settes i ungdomsfengsel.
- 3237 Der skal de få tilbud om skole, utdanning og få verktøy for å mestre livet, slik at de ikke faller
- 3238 tilbake til kriminalitet etter endt soning.

- 3239 For de mindre alvorlige lovbruddene skal straffen for ungdom sette krav, sørge for skolegang
- 3240 og sette rammer som forhindrer ny kriminalitet. Senterpartiet ønsker at bruken av elektronisk
- 3241 kontroll (fotlenke) økes, slik at man kan pålegge unge oppholdsforbud på steder der de
- 3242 utfører kriminalitet og oppholdspåbud på for eksempel skole og fritidsaktiviteter.

Andreutkast

3243 For barn under 15 år som begår gjentatt kriminalitet vil Senterpartiet etablere nasjonale
3244 trygghetshus. Ulike aktører og tjenester rundt barnet skal samarbeide om et spesialtilpasset
3245 omsorgs- og oppfølgingstilbud som skal ivareta både barnet, familien og samfunnet, for å
3246 hindre at barn skader seg selv og deltar i videre kriminell virksomhet.

3247

3248 **Senterpartiet vil:**

3249 – Fortsette kapasitetsutbyggingen av flere ungdomsenheter i kriminalomsorgen.

3250 – Etablere et hurtigspor for ungdomskriminelle i alle domstoler.

3251 – Utvide bruken av elektronisk kontroll(fotlenke) for personer under 25 for å kunne ilegge
3252 oppholdsforbud/oppholdspåbud.

3253 – Utvide ordningen med skoleteam for å ta personer ut av kriminelle løpebaner.

3254 – Vurdere økt bruk av pålagte hjelpetiltak uten samtykke, når barn begår alvorlig eller
3255 gjentatt kriminalitet.

3256 – Utvide ordningen med foreldrestøttende tiltak for foreldre som har barn under 18 år som
3257 begår kriminalitet.

3258 – Etablere flere møteplasser og aktiviteter for unge menn som faller utenfor det ordinære
3259 fritidstilbudet.

3260 – Opprettholde grensen for den kriminelle lavalderen på 15 år.

3261 – Opprette nye ungdomsenheter i kriminalomsorgen for å unngå at unge som får ubetinget
3262 straff for grov kriminalitet må sone sammen med voksne med lang kriminell erfaring.

3263 Enhetene må ligge spredt i landet, ha få plasser og gode ressurser, så ungdommene kan få
3264 tett oppfølging.

3265 – Etablere et nasjonalt exit-program som skal hjelpe medlemmer av kriminelle gjenger og
3266 ungdomskriminelle grupper å komme seg ut og starte et lovlydig liv.

3267 – Etablere trygghetshus for barn under 15 år som begår gjentatte kriminelle handlinger.

3268 – Prioritere forebyggende arbeid med vekt på levekår, sosial utjevning, trygge nærmiljø og
3269 tidlig innsats rettet mot barnefamilier.

3270

3271 **Organisert kriminalitet**

3272 Organisert kriminalitet er en utfordring for oss som nasjon. Senterpartiet vil organisert

3273 kriminalitet og kriminelle gjenger til livs. Derfor vil vi styrke etterforskningen og

3274 sanksjoneringen av gjengkriminalitet. På samme tid må den forebyggende innsatsen

3275 styrkes.

3276

3277 Oppvekstvilkår, sosiale nettverk i barne- og ungdomsår, fritidstilbud eller mangel på

3278 relevante fritidstilbud kan spille en rolle for hvilken vei menneskers liv tar. Senterpartiet

3279 mener at gode oppvekstbetingelser for alle er viktig for å forhindre at unge havner utenfor

3280 utdanning og arbeid.

3281

3282 **Senterpartiet vil:**

3283 – Gi politiet hjemmel til å straffeforfølge organiserte kriminelle med kollektivsanksjonering
3284 etter modell fra «Gruppevoldsintervensjon» og «Stopp skjutingen» i Malmö.

3285 – Gjøre lovendringer som øker straffene for kriminalitet som utføres av organiserte kriminelle
3286 miljøer.

Andreutkast

- 3287 – Utvide muligheten til å forby organisasjoner hvor kriminalitet utgjør en del av virksomheten.
3288 – Innføre forbud mot å delta i og rekruttere til kriminelle gjenger.
3289 – Samarbeide med andre lands politi for å bekjempe organisert kriminalitet over
3290 landegrensene. I tillegg skal det arbeides for soningsoverføring av straffedømte som er tatt
3291 for kriminelle handlinger i Norge, men som ikke har norsk statsborgerskap.
3292 – Gjennomføre lovendringer som utvider mulighetene for å benytte forvaring som straff, der
3293 det foreligger en nærliggende fare for at gjerningspersonen på ny vil begå alvorlig
3294 kriminalitet.
3295 – Forsterke det nordiske politisamarbeidet for å stoppe grensekryssende kriminalitet.
3296 – Gi større strafferabatt enn i dag til personer som gir informasjon som bidrar til at bakmenn
3297 blir tatt i saker som berører organisert kriminalitet.
3298 – Innføre en ordning med å utlove dusører til konkrete tips som fører til pågrepelse av
3299 sentrale bakmenn i organiserte nettverk. Tipsere må sikres nødvendig politibeskyttelse.
3300 – Effektivisere rettsprosessene i saker som gjelder organisert kriminalitet, slik at tiden fra
3301 pågrepelse til rettskraftig dom reduseres.
3302 – Videreutvikle egne korrupsjons- og hvitvaskingsenheter for å bekjempe organisert
3303 kriminalitet.
3304 – Innføre nye regler som sikrer at verdier effektivt kan fratas personer som driver organisert
3305 kriminalitet, gjennom sivilrettslig inndragning.
3306 – Egne rehabiliteringsprogram for gjengmedlemmer og personer som har begått alvorlig
3307 kriminalitet.
3308 – Styrke enhetene som jobber med å forebygge radikaliserings og ekstremisme.
3309

3310 Domstolene

- 3311 Senterpartiet vil opprettholde en desentralisert domstolstruktur. Slik skal vi ivareta den lokale
3312 rettspleien og sikre folk god tilgang til konfliktløsning. Med en desentralisert domstolstruktur
3313 legges det til rette for advokatkontorer i distriktene. Krav til kompetanse, fleksibilitet og
3314 kapasitet kan løses på en like god måte i en desentralisert struktur som i en sentralisert.
3315
3316 Domstolene har en økende saksmengde og flere kompliserte saker. Sektoren må sikres
3317 tilstrekkelige ressurser slik at saksavviklingen blir god, uten at krav til effektivitet og
3318 saksavvikling går på bekostning av rettssikkerheten for den enkelte.
3319
3320 Fri rettshjelp er viktig som rettssikkerhetsgaranti og som et ledd i fattigdomsbekjempelsen.
3321 Behovet for rettshjelp er stort. Fri rettshjelp til flere vil utjevne sosiale forskjeller. Det vil også
3322 sikre at man i større grad fanger opp de som har rettshjelpsbehov utenfor de største byene.
3323
3324 Alle domstoler skal ha kunnskap om same- og urfolksrett, samt kjennskap til de samiske
3325 forholdene. Norge har særskilte nasjonale oppgaver når det gjelder utvikling av samisk som
3326 rettspråk. Det er også viktig å sikre kompetansebygging innen samisk språk, kultur- og
3327 rettsforståelse i domstolene. Meddommere i de forskjellige domstolene må sikres en
3328 godtgjørelse som ikke gjør vervet til en økonomisk belastning.
3329
3330 **Senterpartiet vil:**

Andreutkast

- 3331 – Sikre en desentralisert struktur for tingrettene, rettsstedene og jordskiftedomstolene.
- 3332 – Sikre at også de små og mellomstore domstolene skal få digitalisert saksbehandlingen.
- 3333 – Utvide fri rettshjelpordningen til å gjelde flere saksområder og prisjustere inntektsgrensa
- 3334 for ordningen.
- 3335 – Styrke kapasiteten hos Forbrukertilsynet, og ha en gjennomgang av organisering for å
- 3336 sikre at ordningen ivaretar behovet for en billig og rask løsning av tvister.
- 3337 – Sikre tilstrekkelig bemanning og rekruttering ved jordskifterettene.
- 3338 – Foreta en evaluering av domstoladministrasjonen.
- 3339 – Sikre at innbyggere uavhengig av bosted har tilgang til god juridisk kompetanse ved
- 3340 behov.
- 3341 – Videreføre arbeidet med utvikling av samisk som rettspråk.
- 3342 – Oppgradere rettsalene med tekniske løsninger som legger til rette for tolking og
- 3343 flerspråklighet.
- 3344

3345 Kultur, idrett og frivillighet: For fellesskap og 3346 beredskap

3347 Kultur, idrett og frivillighet bidrar til å skape fellesskap som binder oss sammen som folk,
3348 bygger vår identitet og styrker demokratiet vårt. Senterpartiet mener at en styrking av kultur
3349 og frivillighet er en investering i beredskap og i gode liv over hele landet.

3350

3351 Politikken må legge rammer for at kulturen og frivilligheten kan blomstre. Det handler om at
3352 kulturen har en egenverdi, men også at den gjør at fellesskapet og velferdsstaten henger
3353 sammen. Alle, uansett økonomiske forhold, bosted eller sosial bakgrunn, skal kunne delta i
3354 frivillige aktiviteter og ha tilgang på kulturelle opplevelser.

3355

3356 Senterpartiet vil sikre den norske kulturarven, og verne og styrke språkene Norge har et
3357 spesielt ansvar for. Det norske språket er under press fra engelsk på mange områder i
3358 samfunnet. Det må derfor gjøres en sterk innsats for å sikre og styrke norsk språk, både
3359 bokmål og nynorsk.

3360 Frivillighet

3361 Frivillige organisasjoner er bærebjelker i lokalsamfunnet og en viktig bidragsyter i det norske
3362 velferdssamfunnet. Frivillig sektor er i seg selv en viktig del av forebyggingen av problemer
3363 som utenforskap, styrking av fysisk og psykisk helse og inkludering, gjennom å tilby tilgang
3364 til lavterskel fellesskap. Frivilligheten tilbyr møteplasser på tvers av generasjoner, sosial
3365 tilhørighet og bakgrunn. Dette må oppmuntres. Frivillige organisasjoner yter også betydelige
3366 økonomiske bidrag til samfunnet gjennom tjenesteproduksjon og omfattende ulønnet
3367 innsats. Vi kommer til å trenge enda større innslag av frivillighet i framtiden for å
3368 opprettholde det sterke velferdssamfunnet vårt.

3369

3370 Senterpartiet mener at frivillighetspolitikken trenger et løft. Frivilligheten må styrkes for å
3371 kunne bidra til å møte nye samfunnsutfordringer som kampen mot utenforskap, behovet for
3372 styrking av lokalt beredskapsarbeid og styrking av livskvaliteten til mange eldre, ensomme,
3373 barn og unge. Senterpartiet ønsker å styrke samarbeidet mellom sivilsamfunnet og det
3374 offentlige. Forenkling av regelverk, finansiering og bedre samhandling med det offentlige
3375 skal styrke frivilligheten.

3376

3377 Samtidig er det avgjørende at frivilligheten er både fri og villig. Grensene mellom offentlige
3378 tjenester og frivilliges innsats har lett for å utfordres. Samhandlingen må skje med respekt
3379 for hverandres roller og frivillig sektors egenart og egenverdi.

3380

3381 Frivillig sektor må vises tillit. Mange bruker uhensiktsmessig mye tid på å skrive søknader og
3382 å rapportere. Senterpartiet ønsker å forenkle hverdagen til de frivillige ved forenklede krav til
3383 kontroll og oppfølging og større forutsigbarhet ved flerårige rammeavtaler. Man bør i større
3384 grad ta i bruk prekvalifisering av organisasjoner i forbindelse med offentlig støtte, for å lette
3385 søknadsbyråkratiet. Når mulig, bør paraplyorganisasjoner fordele tilskudd til lokale
3386 medlemmer.

Andreutkast

3387 Senterpartiet mener samarbeidet mellom kommuner/fylkeskommuner og frivillig sektor må
3388 bli tettere og mer systematisk. Samhandlingen må inkluderes i den kommunale
3389 planleggingen, og dette må skje på et tidlig tidspunkt slik at frivillig sektor kan påvirke
3390 beslutninger. Offentlig sektor må i større grad bidra til å koordinere frivilligheten lokalt, og
3391 frivilligheten bør ha étt kontaktpunkt å forholde seg til i hver kommune. Økonomisk
3392 handlingsrom i kommunene er en forutsetning for å utløse enda bedre samhandling, og for å
3393 forhindre at frivilligheten opplever press mot å overta offentlige oppgaver.

3394
3395 Frivillighetssentralene er et viktig bindeledd mellom kommunene og frivillig sektor og bør
3396 styrkes.

3397
3398 Alle barn må få delta i fritidsaktiviteter sammen med andre. Derfor vil Senterpartiet
3399 videreføre fritidsløftet sammen med frivillige organisasjoner og kommuner, og styrke statlige
3400 tilskuddsordninger for at kommuner kan gi tilbud til alle barn uavhengig av økonomi.

3401
3402 Senterpartiet mener det bør legges til rette for at frivilligheten får innpass i skolehverdagen,
3403 omsorgsinstitusjoner og andre steder der offentlig sektor tilbyr tjenester. Frivillig sektor skal
3404 ikke overta det offentlige ansvaret for tjenesteleveranser, men være et supplement. Derfor
3405 må man revidere regelen om at aktiviteter som kommer offentlige oppgaver til gode, ikke får
3406 momskompensasjon.

3407
3408 Frivillig sektor bør i større grad inkluderes i introduksjonsprogrammet for innvandrere,
3409 arbeidstreningstiltak og liknende. Frivillig arbeid kan også være et supplement til
3410 arbeidsrettede tiltak. Offentlige anbud på dette feltet må innrettes slik at frivillige
3411 organisasjoner kan kvalifisere.

3412
3413 **Senterpartiet vil:**

3414 – Gjøre momskompensasjon til frivillig sektor forutsigbar og regelstyrt.

3415 – Styrke grunnstøtten til organisasjonene framfor økt prosjektstøtte.

3416 – Øke grunnstøtten til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner.

3417 – Øke skattefritaket for gaver til frivillige organisasjoner.

3418 – Revidere regelen om at «virksomhet som kommer offentlige oppgaver til gode» ikke får
3419 momskompensasjon.

3420 – Legge til rette for et løft på fritidsklubbfeltet.

3421 – Desentralisere flere av de statlige kulturmidlene til fylkekommunene.

3422 – Være garantist for enerettsmodellen for lotteri og pengespill.

3423 – Øke det statlige driftstilskudd til alle landets frivilligsentraler, og sikre at finansieringen av
3424 hver sentral ikke svekkes når antallet sentraler går opp.

3425 – Endre arbeidsmiljølovens §14-9 slik at flere deler av frivilligheten enn idretten har
3426 anledning til midlertidige ansettelser.

3427 – Personer som mottar offentlige stønader skal ikke trekkes for frivillig arbeid som ikke er
3428 godtgjort.

3429 – Gjøre det enklere for frivilligheten å delta i offentlige anbud knyttet til inkludering og
3430 arbeidstrening.

3431 – Legge til rette for deltakelse og involvering av frivilligheten i kommunale planprosesser, for
3432 eksempel ved utforming av offentlige bygg.

Andreutkast

- 3433 – Kommunene skal sørge for at lokaler er tilgjengelige for frivilligheten, og tydeliggjøre
3434 studieforbundenes rett til tilgang på undervisningslokaler.
3435 – Evaluere konsekvenser av delingen av studieforbundsordningen.
3436 – Forskriftsfeste andelen av Norsk Tippings overskudd som går til kulturformål, og
3437 tydeliggjøre kriterier for fordeling til sivilsamfunn, frivilligheten og andre ikke-kommersielle
3438 formål.
3439 – Øke tilskuddet til den desentraliserte ordningen for tilskudd til kulturbygg over spillemidler
3440 til kulturformål.
3441 – Koordinere frivilligheten på kulturarvfeltet bedre. Ansvar er i dag spredt på svært mange
3442 sektordepartementer, med ulike støtteordninger.
3443 – Gi full momskompensasjon ved bygging, ombygging og oppgradering av
3444 organisasjonseide hus og anlegg.
3445

3446 Medier og ytringsfrihet

- 3447 Falske nyheter og desinformasjon brukes bevisst for å skape splittelse blant folk. Da spiller
3448 sterke, uavhengige medier en nøkkelrolle. Samtidig må vi i større grad motarbeide krefter
3449 som ønsker å hindre et godt offentlig ordskifte. Vi kan ikke være naive, men være beredt på
3450 å bruke sterke virkemidler for å imøtegå destruktive aktører.
3451
3452 Redaktørstyrte journalistiske massemedier er en av de viktigste bærebjelkene i et
3453 demokratisk samfunn. Skal de fungere godt, er de avhengige av at befolkningen har tillit til
3454 den journalistikken som produseres. Falske nettsteder og økt spredning av feil- og
3455 desinformasjon kan bli en sikkerhetsutfordring og bidra til polarisering.
3456
3457 Mediestøtte til aviser er avgjørende for å sikre et sterkt mediemangfold over hele landet.
3458 Mediestøtten må styrkes og særlig innrettes mot innovasjon og medienes rolle som
3459 forsvarere av demokratiet. Lokale medier er sentrale forutsetninger for lokaldemokrati og
3460 identitetsbærere i lokalsamfunnet, og må særlig ivaretas i støtteordninger. Senterpartiet
3461 mener det er fornuftig at mediepolitiske virkemidler er plattformnøytrale og knyttet til innhold
3462 og ikke distribusjonsform.
3463
3464 Sosiale mediers rolle utfordrer en opplyst samfunnsdebatt. Senterpartiet vil ha en offentlig
3465 utredning som ser på hvordan vi kan få et bedre offentlig ordskifte.
3466
3467 Senterpartiet vil sikre et fortsatt sterkt allmennkringkastingstilbud med klare
3468 programforpliktelser overfor brede og smale grupper, og med tilstedeværelse over hele
3469 landet. Distriktskontorene i NRK spiller en nøkkelrolle i det regionale medietilbudet og må
3470 styrkes.
3471
3472 **Senterpartiet vil:**
3473 – Innføre et plattformnøytralt momsfritak for redaktørstyrte nyhetsmedier.
3474 – Videreføre modellen med en kommersiell allmennkringkaster med hovedkontor og egen
3475 nyhetsredaksjon utenfor Oslo, men vurdere å utvide den for å få flere produksjonsmiljøer og
3476 mer innhold fra hele landet.

Andreutkast

- 3477 – Sikre NRKs allmennkringkastingsoppdrag gjennom sterke distriktsredaksjoner med
3478 tilstedeværelse i alle fylker.
3479 – Fornye og forsterke NRKs distriktsprogramråd sine mandat.
3480 – Innføre redaksjonell mediestøtte for lokalradio, og likestille lokalradio med øvrige medier i
3481 offentlige tilskuddsordninger.
3482 – Forlenge dagens FM-konsesjoner for lokalradio, blant annet av beredskapshensyn.
3483 – Sikre fortsatt distribusjon av papiraviser i hele landet.
3484 – Opprette en demokratistøtteordning for norske medier til blant annet graveprosjekter,
3485 styrking av journalistikk, verifiseringsverktøy, kunnskapsformidling og tilgang til
3486 redaktørstyrte medier for barn og unge.
3487 – Sikre at ansvarlige myndigheter har tydelig mandat, kompetanse og kapasitet til å avdekke
3488 og motvirke forsøk på å spre desinformasjon og svekke nasjonal beredskap.
3489

3490 Kultur og idrett

- 3491 Kultur og idrett binder nasjonalstaten og lokalsamfunn sammen. Derfor vil Senterpartiet
3492 styrke norsk kulturliv, og norsk bredde- og toppidrett.
3493
3494 Senterpartiet vil ta vare på vår kulturelle identitet og kulturarv. Samtidig har kunst og
3495 kulturelle uttrykk en egenverdi som må få gode vilkår for å utvikle seg fritt. Den nasjonale
3496 kulturpolitikken skal sikre gode vilkår for amatører og aktører innenfor det profesjonelle
3497 kunst- og kulturfeltet. Barn og unge skal ha tilgang på kunst og kultur. Senterpartiet vil styrke
3498 kommunene og fylkeskommunenes rolle i kulturpolitikken.
3499
3500 Senterpartiet ønsker å løfte den kulturelle grunnmuren vår – det lokale kulturlivet. Tilgang til
3501 utstyr og lokaler for alle må prioriteres. De kommunale kulturskolene er viktige. Alle barn
3502 som ønsker det skal få tilbud om plass i kulturskolen til en rimelig pris. Senterpartiet ønsker
3503 å styrke skolebibliotekene, og gi dem en dedikert rolle i å utvikle leselyst.

3504 Idretten står gjennom lokale idrettslag for Norges største fritidsaktivitet. Senterpartiet vil
3505 fortsette en offensiv politikk for å gi idretten gode vilkår, for slik å gi den enkelte idrettsglede
3506 på bredde- eller toppnivå. Norges idrettsforbund og andre sentrale idrettsorganisasjoner skal
3507 sikres gode vilkår for å videreutvikle idretten, basert på gode verdier, og sikre ren idrett fri for
3508 doping og kunstige stimuli. Unge mennesker skal gis gode verdier, slik at de tar gode valg
3509 for sin idrettskarriere og livet videre.

3510 Offentlige bibliotekers rolle i samfunnet skal utvikles som en sosial møtearena som
3511 kombinerer læring, formidling og integrering. Senterpartiet ønsker å utvikle bibliotekene som
3512 nav for frivillighet og kulturformidling. Bibliotekene og BUA sine ordninger for utlån av utstyr
3513 skal styrkes.
3514
3515 Norge har et sterkt film, medie og medietilknyttet produksjonsmiljø. Senterpartiet vil styrke
3516 innsatsen for å utvikle norsk film- og medieproduksjon til å ta større andeler av markedet og
3517 å få flere filminnspillinger til Norge.

Andreutkast

3518 **Senterpartiet vil:**

- 3519 – Fortsette satsingen på regional og lokal kultur i hele landet, herunder den frivillige kulturen.
- 3520 De regionale kulturfondene må trappes opp ytterligere.
- 3521 – Overføre flere av Kulturdirektoratets oppgaver til fylkeskommunene.
- 3522 – Sørge for at det er mulig å oppleve og utøve profesjonell kunst og kultur over hele landet,
- 3523 ved å støtte opp om distriktsinstitusjoner og -orkestrene, kunstsentrene og de regionale
- 3524 kulturhusene, samt styrke ordninger som den kulturelle skolesekken og den kulturelle
- 3525 spaserstokken.
- 3526 – Satse mer på kultur- og kreative næringer og legge til rette for flere kulturarbeidsplasser,
- 3527 herunder opprette flere kulturnæringshager i distriktene.
- 3528 – Løfte norsk film- og medieproduksjon og få flere produksjoner til Norge ved å øke
- 3529 filmfondet, styrke den regionale filmsatsingen og regelstyre filminsentivordningen.
- 3530 – Satse offensivt på leselyst hos barn og unge gjennom skole- og folkebibliotekene.
- 3531 – Forsterke de litteraturpolitiske virkemidlene, slik som innkjøpsordningene,
- 3532 stipendordningene og fastprisordningene.
- 3533 – Opprette en egen støtteordning som målrettes mot inkludering av barn og unge i idretten.
- 3534 – Slå ring om enerettsmodell for å beskytte sårbare grupper mot å bli spilleavhengige og gi
- 3535 mest mulig tilbake til norsk frivillighet, idrett og kultur.
- 3536 – Innføre en statlig mellomfinansieringsordning for spillemidlene for å gi idretten større
- 3537 forutsigbarhet ved anleggsbygging.
- 3538 – Sikre tilpasning av regelverk og nødvendig statlig finansiering som gjør at anlegg drevet i
- 3539 regi av Norges Jeger- og Fiskerforbund, norske idrettsforbund og Det frivillige skyttervesen
- 3540 videreføres.
- 3541 – Sikre finansiering av et nytt nasjonalt toppidrettssenter og styrke finansieringen av
- 3542 Olympiatoppen.
- 3543 – Øke støtten til idrettskretsene.
- 3544 – Øke støtten til breddeidretten i Norge.
- 3545 – Jobbe aktivt for å fjerne familieøkonomi som barriere for å delta i idrett.
- 3546 – Øke bevilgningene til utstyrssentraler som BUA for å sikre at ordningen når ut til flest mulig
- 3547 med et bredt utvalg av tilpasset, trygt og funksjonelt utstyr.
- 3548 – Støtte opp under e-sport og spill som en kulturarena som kan inkludere alle.
- 3549 – Holde fast på målsetningen om å bevilge en prosent av statsbudsjettet til kultur.
- 3550

3551 **Livssyn og kirke**

- 3552 Senterpartiet vil ha en aktiv og støttende politikk for tro- og livssynssamfunnene i Norge.
- 3553 Norge har i dag et mangfold av tro- og livssynssamfunn, samtidig som Den norske kirke er
- 3554 den norske folkekirken som skal være til stede i hele landet. Det er viktig å sikre en
- 3555 likebehandling av ulike tro- og livssynssamfunn; samtidig som man klarer å støtte opp om
- 3556 Den norske kirke sitt spesielle ansvar som folkekirke.
- 3557
- 3558 Den norske kirke og andre tro- og livssynssamfunn er godt organiserte fellesskap som kan
- 3559 bidra fleksibelt i kriser, og den norske kirke har et særlig beredskapsansvar. Tro- og
- 3560 livssynssamfunnene bidrar mye til fellesskapet ved å drive sosialt arbeid, være viktige

Andreutkast

- 3561 fellesskap og ha trygge aktiviteter for barn og unge. De kan også være en
3562 forebyggingsarena mot ekstremisme.
3563
- 3564 Mangfoldet av trosretninger og livssyn i befolkningen må reflekteres i politisk, økonomisk,
3565 juridisk og institusjonell likebehandling av tros- og livssynssamfunn. Samtidig mener
3566 Senterpartiet at storsamfunnet må stille tydelige krav til demokrati og menneskerettigheter
3567 som en forutsetning for å motta offentlig støtte.
3568
- 3569 Kristendommen er nært sammenvevd med vår kulturarv og tradisjoner. Senterpartiet mener
3570 det er viktig at skoleverket legger til rette for at alle som bor i Norge blir kjent med denne
3571 kulturen. Den norske kirke er også en viktig kultur- og tradisjonsbærer med sine 1600 kirker.
3572 Mange av kirkebyggene våre er kulturhistorisk verdifulle bygg, som må tas vare på.
3573 Gjennom deling av Opplysningsvesenets fond og oppretting av et kirkebevaringsfond er det
3574 nå en mulighet til å realisere store statlige midler til kirkebevaring, som kommer i tillegg til
3575 kommunenes ansvar for finansiering av kirkebygg. Senterpartiet har som mål at
3576 middelalderkirker skal få normal vedlikeholdsstandard innen Nasjonaljubileet 2030.
3577 Senterpartiet vil støtte opp under Nasjonaljubileet 2030 med finansiering av årlige tiltak.
3578
- 3579 **Senterpartiet vil:**
- 3580 – Sikre Den norske kirke som folkekirke gjennom forutsigbare økonomiske
3581 rammebetingelser som ivaretar lokal tilstedeværelse over hele landet.
3582 – Fortsatt ha en aktiv politikk for å støtte opp under tro- og livssynssamfunn, også
3583 økonomisk.
- 3584 – Arbeide for et livssynsåpent samfunn der vi har toleranse for hverandres tro- og livssyn og
3585 der alle kan praktisere sin tro og livssyn på en trygg måte.
- 3586 – Videreføre adgangen til å avholde skolegudstjenester. Deltakelse må være frivillig.
3587 – Fortsette et nasjonalt løft for kirkebygg gjennom tilskuddsordningen til kulturhistorisk
3588 verdifulle kirkebygg, og sikre kirkebevaringsfondet som et evigvarende fond for fremtidige
3589 generasjoner.
- 3590 – Sikre at offentlig støtte til tros- og livssynssamfunn skal brukes i Norge og i samsvar med
3591 norsk lov.
- 3592 – Innføre restriksjoner når det gjelder finansiering av trossamfunn fra utlandet.
- 3593 – Styrke veiledningen av trossamfunnene knyttet til demokrati, likestilling og annet regelverk,
3594 og sikre bedre dialog mellom tros- og livssynssamfunnene og myndighetene.
- 3595 – Stille krav til personer som kommer til Norge for å praktisere som religiøse ledere. De skal
3596 ha eller skaffe seg kunnskap om sentrale verdier i det norske samfunnet og den religiøse
3597 rådgivningsrollen.
- 3598 – Videreføre dagens delte finansiering av Den norske kirke, for å bevare kommunene sitt
3599 ansvar lokalt.
- 3600 – Legge til rette for at kirkelige valg kan holdes samtidig med offentlige valg og i umiddelbar
3601 nærhet av de ordinære valglokalene.
- 3602 – Gjennomgå gravferdsloven for å gjøre det enklere for pårørende som ønsker
3603 askespredning som gravferdsform.
3604

3605 Kulturarv

3606 Senterpartiet mener kulturarven best ivaretas gjennom riktig bruk og aktiv forvaltning. Derfor
3607 skal samfunnet som helhet ha ansvar for å ta vare på den felles kulturarven, både den
3608 materielle og immaterielle. Håndverkstradisjoner, folkemusikk og folkedans fra vår historie
3609 må ikke gå tapt. Norge skal ta ansvar for sin del av verdensarven. Samenes kulturarv er et
3610 viktig ansvarsområde for Norge og våre naboland i nord. De nasjonale minoritetenes
3611 kulturarv må også forvaltes og formidles på en god måte.

3612

3613 **Senterpartiet vil:**

- 3614 – Støtte opp om det frivillige kulturvernet og de private eierne av kulturminner som er
- 3615 ryggraden i det norske vernearbeidet. Det er særlig viktig å legge til rette for en satsing på
- 3616 frivilligheten ved våre lokalmuseer.
- 3617 – Styrke bevilgningene til kulturvernet slik at nasjonale målsettinger om vedlikehold og
- 3618 restaurering kan nås. Det er særlig viktig å satse på nasjonale teknisk-industrielle
- 3619 kulturminner og norske verdensarvsteder. Norge må arbeide for at vår enestående kulturarv
- 3620 fra vikingtida blir en del av Verdensarvlista.
- 3621 – Lansere en opptrappingsplan for bevilgningene til Kulturminnefondet, med mål om at
- 3622 fondet innen 2030 får 300 mill. kr til utdeling hvert år.
- 3623 – Øke støtten til kulturvernorganisasjonene.
- 3624 – Sikre at den modellen som er etablert med Kirkebevaringsfondet, garanterer at staten
- 3625 hvert år fram til 2050 bevilger 500 mill. kr til kirkevedlikehold.
- 3626 – Sikre at 1000-årsmarkeringen av slaget på Stiklestad i 2030 blir en viktig nasjonal
- 3627 begivenhet, og støtte opp om den jobben som Stiklestad nasjonale kultursenter og Den
- 3628 norske kirke gjør for 2030-jubiléet.
- 3629 – Sikre at Kirkebevaringsfondet blir et evigvarende fond til beste for kirkelig kulturminnevern
- 3630 etter 2050. Fondet skal ivaretas på en måte som sikrer at fondskapitalen ikke forringes.
- 3631 – Følge opp Bååstede (tilbakeføringsprosjektet for samisk museumsmateriale) blant annet
- 3632 ved magasin- og utstillingslokaler ved samiske museer.
- 3633 – Arbeide for skatte- og avgiftslettelser for private eiere av fredede og bevaringsregulerte
- 3634 eiendommer.
- 3635 - Endre eiendomsskatteloven slik at private eiere av fredede og verneregulerte bygninger er
- 3636 garantert fritak for eiendomsskatt.
- 3637 – At vedlikehold på fredede bygninger i privat eie skal kunne utgiftsføres.
- 3638 – Arbeide for at eiere av fredede bygninger på en rimelig måte skal inngå i statens
- 3639 selvassurandørordning, slik at staten på denne måten letter utgiftene for de private eierne.
- 3640 – At staten fullt ut bærer kostnaden når utvidelser, nydyrking og nybygg på alminnelige
- 3641 gårdsbruk krever utgravninger.
- 3642 – Etablere minst ett bygningsvernssenter i hvert fylke for kursing av huseiere og opplæring av
- 3643 håndverkere.
- 3644 – Sikre museene økonomiske rammer som muliggjør videreutvikling av utstillinger,
- 3645 formidling og utviklingstiltak.
- 3646 – Styrke kulturminne- og museumsarbeidet for samisk kultur og nasjonale minoriteter.
- 3647 – Styrke kystkultur og fartøyvern faglig og økonomisk gjennom langsiktige og forutsigbare
- 3648 rammer.
- 3649 – Styrke støtten til institusjoner, organisasjoner og festivaler som arbeider for å fremme og

Andreutkast

- 3650 bevare folkemusikk og folkedans, og støtte kulturskoler som fremmer og bevarer lokal
3651 immateriell kulturarv.
- 3652 – Satse på kulturminner og kulturmiljøer i sammenheng med friluftsliv.
- 3653 – Utrede hvordan museene kan samarbeide med lokale aktører om hvordan tilbakeføring og
3654 utlån av viktige kulturgjenstander kan bidra til at disse knyttes nærmere til lokalmiljøet de har
3655 kommet fra.
- 3656 – Styrke nordisk samarbeid om utlån, formidling og tilbakeføring av kulturgjenstander.
- 3657 – Samle ansvaret for kulturarvspolitikken i Kulturdepartementet, og styrke
3658 fylkeskommunenes og Sametingets rolle i kulturminnevernet.
- 3659

3660 Næring og industri: Verdiskaping i heile Noreg

3661 Rike naturressursar legg grunnlaget for stor norsk verdiskaping til havs og på land. Nasjonal
3662 kontroll over naturressursane er ein norsk suksessformel, som sikrar ei god forvaltning og
3663 fordeling av verdiane, samt gevinstar til lokalsamfunn over heile landet.

3664 Det er eit offentleg ansvar å sikra nasjonalt eigarskap til naturressursar, kritisk infrastruktur
3665 og selskap som er viktige for norsk tryggleik.

3666
3667 Næringslivet skaper arbeidsplassar og verdier i heile Noreg. Senterpartiet vil føre ein aktiv
3668 næringspolitikk som legg til rette for eit livskraftig og mangfaldig næringsliv med små og
3669 store selskap over heile Noreg, og som stimulerer til å vidareutvikle eksisterande næringar
3670 og å skape nye næringar i overgangen til ein sirkulær økonomi. Næringspolitikken må virke i
3671 lag med klima-, natur- og miljøpolitikken.

3672
3673 Senterpartiet vil ha lange norske verdikjeder frå råvare til produkt. Slik sikrar vi størst mogleg
3674 verdiskaping av ressursane våre. Senterpartiet meiner det er viktig å satsa innanfor dei
3675 næringane der vi har fortrinn og der vi har etablerte næringsklynger. Dei viktige
3676 eksportnæringane våre skal bli støtta, samstundes som vi stimulerer til ny eksport frå nye
3677 produkt og bransjar.

3678
3679 Privat eigarskap og privat initiativ er avgjerande for verdiskapinga i Noreg. Dei små og
3680 mellomstore bedriftene utgjer ein stor del av det totale norske næringslivet, og er
3681 dominerande i tal verksemdar. Dei store verksemdene er viktige arbeidsplassar og
3682 verdiskaparar i samfunnet.

3683
3684 Senterpartiet ynskjer norsk eigarskap i det private næringslivet fordi dette sikrar
3685 verdiskaping, kompetanse, arbeidsplassar og framtidige investeringar i Noreg. Næringslivet
3686 treng gode og føreseielege rammevilkår. Senterpartiet vil stimulere til større investeringar i
3687 små og mellomstore bedrifter, som ofte har lokale eigarar. Difor vil Senterpartiet mellom
3688 anna redusere formuesskatten for eigarar av små og mellomstore bedrifter, samstundes
3689 som at personar med store formuer må bidra til velferdsstaten etter evne. Dette stimulerer til
3690 geografisk spreining av kapitalmakt.

3691
3692 Noreg er, og skal vere, attraktivt for utanlandske selskap å investere og etablere seg i, og
3693 norsk eigarskap skal vere fordelaktig. Det styrkar norsk næringsliv sin tilgang på risikokapital
3694 og dermed innovasjonskrafta til norsk økonomi.

3695
3696 Vi vil behalde statleg eigarskap til dei store børsnoterte norske selskapa. Dette sikrar
3697 hovudkontor og forskings- og utviklingsaktivitet i Noreg. Om det er nødvendig vil
3698 Senterpartiet gå inn for at staten kan kjøpe eigardelar, mellombels eller permanent, i selskap
3699 som er viktige for nasjonal kontroll og tryggleik.

3700
3701 Senterpartiet vil etablere ordningar som hindrar at bedrifter og areal vert kjøpt opp av makter
3702 som kan ha som intensjon å destabilisere Noreg eller våre allierte.

3703

Andreutkast

3704 Investeringsrekord og rekordlåg arbeidsløyse har utløyst eit stort behov for meir arbeidskraft
3705 i norsk næringsliv. Samstundes står ein av fem personar i arbeidsdyktig alder heilt eller
3706 delvis utanfor arbeidslivet. Senterpartiet vil ha eit krafttak for å gje fleire dei verktøya og
3707 kompetansen dei treng for å fylle næringslivet sine behov.

3708
3709 Meir middel til næringsfond i kommunane er ei effektiv og målretta satsing på lokalt
3710 næringsliv. Kommunane må óg vere effektive areal- og planmynde som legg til rette for
3711 næringslivet. Senterpartiet vil gje verktøy til kommunar og næringsliv for å gjenbruke mest
3712 mogleg areal for å sikre berekraftig arealbruk.

3713
3714 Fylkeskommunen er viktig for å spisse regionale fortrinn, og for regional mobilisering.
3715 Senterpartiet vil styrke denne regionalpolitiske utviklingsrolla gjennom å satse på regionale
3716 utviklingsprogram, der fylkeskommunen samarbeider med aktørar som SIVA og Innovasjon
3717 Norge. Frikommuneordninga er ei gunstig ordning for å utvikle lokale fortrinn og skape
3718 dynamiske næringsmiljø. Den må utviklast vidare.

3719
3720 Senterpartiet vil halde fram arbeidet med avbyråkratisering og forenkling. Moglegheitene
3721 knytt til digitalisering må nyttast maksimalt for å forenkle kvardagen til bedriftene. Det
3722 offentlege må avgrensa kontroll og rapporteringsrutinar til eit minimum. Dette er særleg viktig
3723 for sjølvstendig næringsdrivande. Dei tar stor personleg risiko og bidreg til norsk økonomi.
3724 Senterpartiet vil styrke satsinga på sjølvstendig næringsdrivande.

3725
3726 Senterpartiet vil ha sterke norske finansinstitusjonar, og vil arbeide for at desse har gode
3727 rammevilkår i konkurransen med utanlandske finansselskap. Senterpartiet ynskjer aktive
3728 politiske grep som bidrar til å bygge opp sterke kapitalforvaltingsmiljø, og utanfor Oslo.
3729 Næringslivet treng finansinstitusjonar som tek ansvarleg risiko for å utvikle norsk næringsliv.
3730 Dei lokale sparebankane er særskilt viktige for å sikre tilgjengeleg kapital og investeringar i
3731 heile Noreg.

3732
3733 Varehandelen skapar verdiar og sysselset personar over heile landet. Næringa gjev effektive
3734 karrierevegar, kompetanseutvikling og leiarerfaring, ofte som eit alternativ til lang og formell
3735 utdanning. Senterpartiet meiner konkurransevilkåra i varehandelen må vera slik at vi kan ha
3736 både fysiske butikkar og netthandel. Vi vil hindra at utanlandsk netthandel får
3737 konkurransefortrinn gjennom skatte- og avgiftssystemet. Senterpartiet vil avgrense
3738 grensehandelen for å sikre norske arbeidsplassar og verdiskaping.

3739
3740 **Senterpartiet vil:**

3741 – Legga fram ei stortingsmelding om korleis Noreg kan sikra nasjonalt eigarskap til
3742 strategisk viktige bedrifter og teknologiar.

3743 – Effektivisera offentleg sektor og redusera byråkratiet særleg for næringslivet.

3744 – Forenkle systemet for skattlegging av enkeltpersonføretak.

3745 – Forenkle skattefunnordninga slik at den er betre tilpassa bruk og av enkeltpersonføretak,
3746 slik at ho vert reelt nøytral når det gjeld selskapsform.

3747 – Jobbe for ordningar som bidreg til å sikra inntekta til sjølvstendig næringsdrivande under
3748 svangerskaps-, fødsels- og foreldrepermisjon.

Andreutkast

- 3749 – Styrka ordningane som støttar gründerar i den kritiske etableringsfasen, særleg auka
- 3750 tidlegfasemidlar.
- 3751 – Redusere formuesskatten for eigarar av små og mellomstore bedrifter, mellom anna
- 3752 gjennom auka botnfrådrag og verdsetjingsrabattar.
- 3753 – Styrka samarbeidet mellom næringsliv og utdanningssektoren om grunn-, etter- og
- 3754 vidareutdanning for å sikre relevant arbeidskraft.
- 3755 – Bruke trepartssamarbeid for å sikre at flest mogleg som står utanfor arbeidslivet får jobb.
- 3756 – Vurdera avgiftsreduksjon på utsette varer eller etablera andre tiltak for å avgrensa
- 3757 grensehandelen.
- 3758 – Ikkje utvida ordninga med søndagsopne butikkar.
- 3759 – Styrke Merkurprogrammet som sikrar butikkar på små stadar.
- 3760 – Innføra ei norsk aktsemdslov for næringslivet.
- 3761 – Gje handverksbedrifter som produserer alkoholhaldig drikke høve til å merka produkt med
- 3762 anerkjende utmerkingar.
- 3763 – Styrke bedriftsintern opplæring som eit alternativ til permitteringar.
- 3764 – Styrke SIVA for å bygge opp under berekraftig industriell verdiskaping og produksjon i
- 3765 heile Noreg.
- 3766

3767 Industri og energi

- 3768 Industribedriftene er flaggskip for Noreg. Dei er i alle delar av landet og dannar ryggrada i
- 3769 mange lokalsamfunn. Senterpartiet vil leggje til rette for at eksisterande industri utviklar seg,
- 3770 og at vi får nye industrietableringar over heile Noreg.
- 3771
- 3772 Eit stabilt demokrati, kombinert med ny teknologi og automatisering, gjev moglegheiter for å
- 3773 hente heim produksjon til Noreg. Dette gjev moglegheit for auka produktivitet, høgare
- 3774 verdiskaping og auka eksportinntekter. Industriproduksjon basert på rein norsk kraft og med
- 3775 verdsleiande miljøteknologi bidreg til å få ned klimagassutsleppa.
- 3776
- 3777 Næringsmiddelindustrien er ein av våre største og mest komplette verdikjeder. Ei storstilt
- 3778 satsing på robotisering og ny sensorteknologi gjer det mogleg å effektivisere bransjen. For
- 3779 Senterpartiet er det eit mål at moderne produksjonsteknologi skal gje arbeidsplassar over
- 3780 heile landet.
- 3781
- 3782 **Senterpartiet vil:**
- 3783 – Sikre at Investinor AS og andre statlege investeringsfond skal kunne investere direkte i
- 3784 bedrifter og verksemder og kunne ha ein langsiktig strategi for slike investeringar.
- 3785 – Gje skatteinsentiv til investeringar i produksjonsmateriell for industrien.
- 3786 – Ved offentlege anbod, stilla langsiktige og føreseielege krav til mellom anna beredskap,
- 3787 redusert CO₂-avtrykk og levetidskostnad på innkjøp, som legg til rette for konkurransedyktige
- 3788 norske industribedrifter.
- 3789 – Bruke staten sine innkjøp til å utvikla og styrka gjenkjøp i norsk forsvarsindustri.
- 3790 – Justere Enova sitt mandat for å leggje betre til rette for reduserte utslepp og auka
- 3791 produksjon basert på kjende teknologiar.

Andreutkast

- 3792 – Effektivisere statlege saksbehandlings- og reguleringsprosessar for å leggje betre til rette
3793 for industriutvikling.
3794 – Styrke arbeidet med robotisering og automatisering på tvers av ulike industriar. Arbeide
3795 målretta for at bedrifter på tvers av ulike industriar finn det interessant å flytte verksemd til
3796 Noreg.
3797 – Auke støtta til etterutdanning, kompetanseheving og innovasjonsprosjekt.
3798

3799 Skogbruk

- 3800 Senterpartiet vil auke verdiskapinga frå norsk skog- og treindustri. For å få til dette vil vi auke
3801 avverkinga i norske skogar, auke delen tømmer som verte foredla i Noreg og utnytte
3802 restråstoff betre. Industrien har god kompetanse innan avanserte biokjemiske produkt og
3803 moglegheiter for auka verdiskaping gjennom samspel med andre norske industriar, som
3804 metallurgisk industri. Senterpartiet vil støtte opp om den norske verdikjeda, stimulere til bruk
3805 av tre i bygg og styrke finansieringa av industriprosessar som nyttar tømmer.
3806

- 3807 Skogen er ein viktig del av løysinga i klimapolitikken. Den er óg ein viktig del av det grøne
3808 skiftet for å produsere fornybare innsatsfaktorar av grønt karbon. Vi haustar i dag av
3809 tidlegare tiders kloke skogpolitikk med skogreising og satsing på skog. Ein meir aktiv
3810 skogkultur med planting og ungskogpleie vil korte ned omløpstida og auke kvaliteten og
3811 produksjonen med større del sagtømmer. Dette sikrar framtidig karbonopptak, auka
3812 produksjon og fornybare ressursar som kan erstatte fossile innsatsfaktorar. Vern av skog
3813 kan vere nødvendig for å ta vare på livsmiljø for truga artar. Då må strengt vitenskapleg
3814 dokumenterte behov liggje til grunn, for verna skog gjev ingen fornybare råstoff til det grøne
3815 skiftet.
3816

- 3817 Gode skogareal vert bygd ned utan at dette vert erstatta med nye areal, og mange areal er
3818 for lite nytta til karbonopptak og produksjon. Vi må vere meir restriktive med nedbygging av
3819 gode produksjonsområde for tømmer. På same tid må vi bygge opp nye
3820 skogproduksjonsområde der det ligg til rette for det, og det ikkje er i konflikt med økologiske
3821 verdiar. Eit endra klima med villare vér svekkar immunforsvaret i trea og gjev nye
3822 skadegjerarar i skogen, og det er naudsynt med forskning og utvikling for å sikre
3823 skogproduksjon i framtida.
3824

3825 **Senterpartiet vil:**

- 3826 – Auke tilskot til planting og ungskogpleie og andre skogkulturtiltak for å sikre ein robust
3827 framtidsskog med auka CO₂-opptak og sikring av framtidig tømmerproduksjon.
3828 – Etablere eit program for godt klimaskogbruk i samarbeid mellom skognæringa, berørte
3829 utmarksnæringar og staten, der målet er å få opp nye produksjonsareal og å auke kvaliteten
3830 på eksisterande skogareal.
3831 – Gjeninnføre tilskotet for uttak av hogstavfall som stimulans til produksjon av biobrensel.
3832 – Auke støtta til bygging av skogsvegar for traktor og bil.
3833 – Prioritere norsk tre i alle offentlege byggeprosjekt der det er mogleg, ved nybygg og
3834 renovering.

Andreutkast

- 3835 – Auke forskingsinnsatsen for sortsutvikling for å sikre skogproduksjon i eit endra klima og
3836 med nye skadedyr og sjukdomar.
3837 – Utvide Bionova sitt mandat til å ha ansvar for utvikling av verdiskaping knytt til
3838 karbonfangst i skog.
3839 – Få meir trebearbeidande industri i Noreg gjennom støtteordningar, og å prioritere forskning,
3840 innovasjon og utvikling av foredla, fornybare produkt.
3841

3842 Maritime næringer

- 3843 Noreg er ein havnasjon med stolte tradisjonar som skal førast vidare. Vi skal satsa vidare
3844 som leiande innan grøn skipsfart.

3845
3846 Vi har ei verdsleiande maritim klynge med hjørnesteinsbedrifter. Dei spelar ei viktig rolle i
3847 overgangen til det grønne skiftet og for Noreg som sjøfartsnasjon. For å vidareutvikla den
3848 maritime næringa og få meir innanlands transport frå veg til sjø, vil Senterpartiet ha ei
3849 satsing på fornying av nærskipfarten. Dette vil styrke verfts- og leverandørindustrien, gje
3850 lågare klimautslepp og stimulere til teknologiutvikling og eksport.

3851
3852 Norske sjøfolk er ein føresetnad for vidare utvikling av maritim næring i Noreg. Senterpartiet
3853 meiner sjøfolk skal vere sikra norske løns- og arbeidsvilkår for arbeidet sitt til sjøs i norske
3854 farvatn og på norsk sokkel. Senterpartiet skal vere garantisten for tilskotsordninga for sjøfolk
3855 (nettolønsordninga) som sikrar norske sjøfolk si konkurransekraft, og fremjar rekruttering til
3856 den maritime klynga. Senterpartiet vil óg sikre og trygge arbeidskvardagen til sjøfolka
3857 gjennom eit maritimt tilpassa lovverk i skipsarbeidsloven. Dette lovverket, som er
3858 «arbeidsmiljølova» på sjøen, må til ei kvar tid vere oppdatert sett opp mot arbeidsmiljølova
3859 på land.

3860
3861 **Senterpartiet vil:**

- 3862 – Fjerne makstaket i tilskotsordninga for sjøfolk (nettolønsordninga) og gjere ho gjeldande
3863 for alle sjøfolk om bord i alle fartøysegment som ei varig ordning. Innhaldet i ordninga bør óg
3864 i større grad verte lovfesta for å sikre betre føreseielegheit.
3865 – Styrke ordningar for condemnering og ombygging av mellom anna offshorefartøy til
3866 lågutsleppsartøy.
3867 – Fjerne CO₂-avgifta på LNG for gods- og passasjertransport i innanriks sjøfart.
3868 – Føre ein aktiv verftspolitikkk som sikrar at ein større del av nybygg og vedlikehald vert gjort i
3869 Noreg.
3870 – Sikra at mest mogleg av dei store investeringane i Sjøforsvaret skal tilfalla norske aktørar.
3871 – Utvikle forskuddsgarantien til norske skipsverft gjennom Eksportfinansiering Norge
3872 (Eksfin).
3873

3874 Reiseliv

- 3875 Reiselivsnæringa er ein viktig sysselsettar og verdiskapar i store delar av Noreg. Reiseliv
3876 som kombinerer reiser, opplevingar og mat er i vekst. Dette gjev moglegheiter innanfor dei

Andreutkast

3877 næringane som har grunnlaget sitt i forvaltning av naturressursar, og som lykkast med
3878 utvikling av samarbeid med lokale produsentar.

3879

3880 På same tid gjev satsing på kultur i reiselivet moglegheita til å vise fram historia og
3881 tradisjonane våre, og Noreg slik det er i dag. Senterpartiet vil stimulere til meir
3882 heilårlegturisme, fleire heilårlege arbeidsplassar og større lønsemd i reiselivsnæringa, for
3883 slik å bidra til større lokal verdiskaping.

3884

3885 Stadig fleire reisande etterspør meir berekraftige destinasjonar. Merkeordningar som
3886 «Berekraftig reisemål» vil difor verte viktigare for å kunne trekke til seg turistar. Ordningane
3887 må reelt bidra til meir berekraft, og omfanget av rapportering må vere edrueleg.

3888

3889 Utviklinga av reiselivsnæringa skal vere berekraftig og ta omsyn til miljø og lokalsamfunn.
3890 Det er viktig at næringa spelar på lag med grunneigarar og rettighetshavarar i
3891 produktutvikling og tenesteproduksjon, slik at alle i lokalsamfunna får nytte av og bidrar
3892 positivt til å styrke reiselivsnæringa.

3893

3894 **Senterpartiet vil:**

3895 – Utvikle gode ordningar for besøksbidrag i reiselivsnæringa.

3896 – Ikkje auke momsens for reiseliv, persontransport og kultur.

3897 – Sikra at beredskap og tenester som er viktige for liv og helse vert dimensjonert etter tal
3898 besøkande på destinasjonar.

3899 – Forenkla reglar og ha større grad av samordning av statlege tilsyn ved kontroll hos
3900 bedrifter.

3901 – At reiselivsnæringa og offentlege aktørar saman må skape nye og vidareutvikle
3902 eksisterande opplevingar, i dialog med grunneigarar og lokalsamfunna .

3903 – Styrke samarbeidet mellom reiselivsaktørar, kulturliv og matprodusentar gjennom felles
3904 marknadsføring og samarbeid om utvikling av reiselivsprodukt.

3905 – Bidra til auka internasjonal marknadsføring av norske reisemål.

3906 – Leggje til rette for berekraftig opplevingsturisme og naturbasert turisme i tilknytning til
3907 nasjonalparkane.

3908 – Styrke regionalparkar som samarbeidsmodell for distriktsutvikling og for ivaretaking av
3909 natur- og kulturverdiar.

3910 – Styrke norsk matkultur i reiselivsnæringa.

3911

3912 Mineralnæringa

3913 Noreg har lange tradisjonar innan mineralnæringa. Det er ei næring som vert stadig viktigare
3914 i utviklinga av ny teknologi og i det grønne skiftet. Den vestlege verda er i dag i stor grad
3915 avhengig av mineralforekomstar frå andre delar av verda, og frå autoritære regimer. Dette er
3916 ei stor sårbarheit.

3917

3918 Tilgang på mineralressursar gjev Noreg store moglegheiter for verdiskaping og for å bidra
3919 til geopolitisk tryggleik. Senterpartiet er positive til at havbunnsmineralene på norsk sokkel

Andreutkast

3920 vert kartlagt av private og offentlege styresmakter. Utvinning i framtida forutset at verksemda
3921 kan drivast i tråd med strenge miljøkrav.

3922

3923 Ei oppdatert kartlegging av mineralressursane i Noreg, kombinert med krav og eit
3924 føreseielege rammeverk, kan leggje grunnlaget for ei berekraftig og lønsam mineralnæring i
3925 vekst. På same tid må arbeidet med gjenvinning av mineralar styrkast, slik at primæruttaka
3926 ikkje vert større enn nødvendig. Rammeverket for næringa må utformast slik at ein større del
3927 av verdiskapinga frå mineralverksemd kjem dei aktuelle lokalsamfunna til gode. Regelverk
3928 og myndebehandling i mineralutvinningsaker må samhandlast betre.

3929

3930 Kommunane skal vera planmynde, medan løyve etter andre sektorlover bør samordnast av
3931 statsforvaltaren. Målet må vere at tiltakshavarar møter koordinerte styresmakter. Det bør
3932 utviklast miljøstandardar for deponi i land og sjø. Forskingsinnsatsen knytt til deponi må
3933 styrkast.

3934

3935 **Senterpartiet vil:**

3936 – At Noreg legg til rette for utvinning av strategiske mineralar for å bidra til europeiske land si
3937 sjølvstende, utvikle heile nasjonale verdikjedar og sikre nasjonalt eigarskap til desse.

3938 – Sikre nasjonalt eigarskap til mineralressursane, og sørge for at ein del av overskotet kjem
3939 fellesskapet til gode.

3940 – Opprette eit statleg mineralselskap.

3941 – Etablere ein strategi for nasjonal vidareforedling av mineralar.

3942 – Utreie ei kommunal utvinningsavgift for å gje kommunane ein del av verdiskapinga ved
3943 mineralutvinning og ved utvinning av sjeldne jordartar.

3944 – Ha berekraftig mineralutvinning som tek omsyn til fiskeri, havbruk og sårbare
3945 naturressursar.

3946 – Stilla strenge krav til avfallshandtering og kjemikaliebruk og støtte forskning på effektiv og
3947 berekraftig gruvedrift.

3948 – Styrke den grunnleggjande geologiske kartlegginga i regi av Noregs geologiske
3949 undersøking (NGU).

3950 – Etablere støtteordningar for undersøkingar av potensielt lønsame mineralressursar.

3951

3952 Olje og gass

3953 Dei rike olje- og gassførekomstane på norsk kontinentalsokkel har gjennom 50 år skapt
3954 grunnlaget for Noreg si største eksportnæring, og gitt landet vårt unik økonomisk
3955 handlefridom. Samstundes er klimagassutslepp frå næringa med på å forsterka den globale
3956 oppvarminga, og verda må omstille seg til fornybare energikjelder som over tid kjem til å
3957 redusere etterspurnaden etter fossilt råstoff.

3958

3959 Krigen i Ukraina har forsterka Noreg si sentrale rolle som gass- og oljeleverandør til Europa.
3960 Norsk olje og gass er avgjerande for tryggleiken og velferda til europeiske borgarar. Utan
3961 norsk olje og gass ville det europeiske samfunnet ha stått ovafor ei energikrise, og det ville
3962 gjort det enklare for Russland å nå sine mål for invasjonen av Ukraina. Norsk
3963 petroleumssektor spelar difor ei sentral geopolitisk rolle og bidreg til Europa sin stabilitet.

Andreutkast

- 3964
- 3965 Senterpartiet ynskjer å utvikle, ikkje avvike norsk petroleumssektor. Det skal framleis lysast
- 3966 ut nye areal gjennom dei årlege TFO-rundene og nummererte konsesjonsrunder.
- 3967
- 3968 Det er viktig for Senterpartiet at petroleumsnæringa tar sin del av Noreg sine
- 3969 klimaforpliktingar. Næringa har i dag kvoteplikt gjennom kvotesystemet, og betalar CO₂-
- 3970 avgift.
- 3971
- 3972 Verda vil óg i framtida trenge nokre produkt av petroleum, og Senterpartiet vil leggje tilrette
- 3973 for at produksjonen av petroleum på norsk sektor blir verdas reinaste. Senterpartiet ynskjer
- 3974 ein petroleumspolitik som legg vekt på langsiktig forvaltning, næringsutvikling, inntekter til
- 3975 fellesskapet og miljø og klima.
- 3976
- 3977 I framtida vil verda etterspørre mindre fossil energi. Noreg må omstille seg, og det må skje
- 3978 på ein føreseieleg måte som sikrar stabil økonomisk utvikling, tryggleik for arbeidstakarar og
- 3979 stabil energitryggleik. Senterpartiet vil at teknologien, verdikjedene og kunnskapen frå
- 3980 petroleumsnæringa skal vere grunnlaget for framtida sine arbeidsplassar i fornybare
- 3981 næringer.
- 3982
- 3983 Det er avgjerande at omstillinga skjer på ein slik måte at kraft, ekspertise og teknologi
- 3984 opparbeidd i leverandørindustrien vert overført til prosjekt innanfor fornybar industri og
- 3985 annan industri. Store kapitalinvesteringar må gjerast i fornybare næringer. Slik kan
- 3986 kompetanse og kapital kanalisert til fornybare næringer basert på norsk eigarskap og
- 3987 norske ressursar, på same tid som norsk petroleumsnæring verte verdas reinaste og har
- 3988 føreseielege rammevilkår. Senterpartiet meiner det bør søkast eit breitt politisk forlik som
- 3989 sikrar føreseielegheit og nødvendige omstillingar på norsk sokkel.
- 3990
- 3991 Petroleumspolitikken må utformast slik at han i størst mogleg grad stimulerer til lokal
- 3992 verdiskaping og gjev positive ringverknader i området der aktiviteten er. Det er òg viktig at
- 3993 olje- og gasspolitikken bidreg til industriell utvikling på miljøteknologifeltet, der norsk
- 3994 oljeindustri skal vere verdsléiande.
- 3995
- 3996 Senterpartiet vil ha olje- og gassutvinning som ikkje går på bekostning av fiskeri og havbruk
- 3997 og sårbare naturressursar. I områda der det vert drive petroleumsverksemd, leggst
- 3998 sameksistens til grunn for forvaltninga. I område som er særleg verdifulle for fiskerinæringa,
- 3999 som ligg nært land eller har stor risiko for ulykker, skal det ikkje vere petroleumsverksemd.
- 4000 Gjennom det statlege eigarskapet i Equinor, det statlege selskapet Petoro og gjennom
- 4001 skatte- og avgiftspolitikken skal det sikrast at verdiane kjem fellesskapet til gode.
- 4002
- 4003 **Senterpartiet vil:**
- 4004 – Styre tildeling av nye areal til petroleumsutvinning slik at omsynet til miljø, klima og
- 4005 fornybare næringer veg tungt.
- 4006 – Sikre Norge som stabil gassleverandør til Europa.
- 4007 – Arbeide for auka utnyttingsgrad av allereie opna oljefelt.
- 4008 – Styrke oljevernberedskapen langs kysten.

Andreutkast

- 4009 – Gå imot å bruke kraft frå land for å dekke kraftbehov ved elektrifisering av olje- og
- 4010 gassinstallasjonar framover. Der kor olje- og gassinstallasjonar elektrifiserast, skal det
- 4011 krevast bruk av energi produsert på sokkelen og at det sendast minst like mykje straum
- 4012 tilbake til land som det hentast ut frå land i det enkelte prosjekt. Alternativet til elektrifisering
- 4013 er fangst og lagring av CO2 på sokkelen.
- 4014 – Ikkje opne for olje- og gassverksemd på Møreblokkene, i Lofoten, Vesterålen, eller utanfor
- 4015 Senja (Nordland 6, Nordland 7 og Troms 2) eller i nærleiken av iskantsona i Arktis.
- 4016 – Sikre framleis statleg aksjemajoritet i Equinor og Petoro.
- 4017

4018 Økonomi og skatt: Verdiskaping og fordeling

4019 Senterpartiets økonomiske politikk bygger på forvaltertankegangen. Vår forpliktelse er å
4020 overlevere samfunnet i bedre stand til neste generasjon. Den økonomiske politikken er et
4021 sentralt redskap for å oppnå dette. Derfor vil vi fortsette å stimulere til å skape verdier i
4022 næringslivet og lokalsamfunn, og å kombinere dette med fornuftige velferdsgoder, som
4023 sikrer stabilitet i samfunnet.

4024

4025 Den offentlige pengebruken skal være nøktern og ansvarlig, samtidig som vi skal løse de
4026 viktigste fellesoppgavene. Senterpartiet vil sikre langsiktig økonomisk stabilitet og bruke
4027 statens finansielle styrke til å drive aktiv motkonjunkturpolitikk. Slik vil vi sikre folk jobb og
4028 velferd også i krevende tider.

4029

4030 Små forskjeller, sosialt og geografisk, har historisk sett gitt høy tillit til den norske modellen.
4031 Senterpartiets mål er sosial og geografisk jevnbyrdighet. Senterpartiet vil redusere
4032 forskjellene i det norske samfunnet.

4033

4034 Norge skal være et godt land å drive næringsvirksomhet i. Mye av grunnlaget for velferden i
4035 samfunnet er en sterk og lønnsom privat sektor. Norsk økonomi henger også sterkt sammen
4036 med eksportnæringene. Senterpartiet vil ha en økonomi- og skattepolitikk som fremmer
4037 privat sektor. En omfordelende skatte- og avgiftspolitik, gode offentlige tjenester,
4038 infrastruktur, satsing på teknologi, omstillingsevne og kunnskap er nødvendig for å sikre
4039 vekst og utvikling over hele Norge. Vi ønsker mer norsk og lokalt eierskap av bedrifter.

4040

4041 Egen valuta og pengepolitikk under nasjonal kontroll er avgjørende for å kunne gjøre
4042 tilpasninger til svingninger i norsk økonomi. Senterpartiet er den sterkeste garantisten for
4043 den norske krona og en selvstendig sentralbank.

4044

4045 En av folkestyrets hovedoppgaver er å sikre at alle får mulighet til å forsørge seg selv og
4046 sine nærmeste gjennom arbeid. Det å ha et arbeid å gå til sikrer mening, selvrespekt, frihet,
4047 finansiering av felles velferd og inkludering. Alt dette gir grunnlag for sosial trygghet og
4048 økonomisk vekst. Å inkludere flere i arbeidslivet er det viktigste tiltaket for å sikre bedre liv
4049 for den enkelte og mindre forskjeller økonomisk og sosialt.

4050

4051 Norge har, med solide banker og en mangfoldig bank- og finanssektor, et godt
4052 utgangspunkt. Senterpartiet legger vekt på å føre en politikk med rom for en desentralisert
4053 banksektor. Sparebanker med lokal tilknytning og lokalkunnskap, som legger til rette for at
4054 gode lokale initiativ får finansiering, har en naturlig plass i banksektoren. Reguleringen av
4055 banker må i større grad tilpasses bankenes størrelser og risikobilde.

4056

4057 **Senterpartiet vil:**

4058 – Sikre en forutsigbar økonomisk politikk, som legger til rette for vekst og verdiskaping,
4059 sysselsetting og god sosial og geografisk fordeling. For å sikre dette vil Senterpartiet ta
4060 initiativ til et bredt skatte- og avgiftsforlik, basert på en offentlig utredning der blant annet
4061 partene i arbeidslivet deltar.

4062 – Sikre egen valuta og pengepolitikk under nasjonal kontroll.

Andreutkast

- 4063 – Grunnlovsfeste den norske krona.
- 4064 – Holde bruken av oljepenger innenfor de rammer som handlingsregelen setter.
- 4065 – Legge vekt på at reguleringen av norsk banksektor ikke påfører mindre banker unødige
- 4066 regulatoriske krav. Det er viktig å sikre likeverdige konkurransevilkår mellom små og store
- 4067 banker, og minst like gode for norske som utenlandske banker.
- 4068 – Sikre det norske Finanstilsynet norsk selvstendighet overfor EU.
- 4069 – Fremme samvirkebaserte finansinstitusjoner og sparebanker.
- 4070 – Sikre tilgangen til finansiering og gode, trygge og rimelige banktjenester i hele landet.
- 4071 – Beholde innskuddsgarantien på 2 millioner kroner.
- 4072

4073 Skatter og avgifter

- 4074 Skatt på inntekt, formue og næringsoverskudd er viktige finansieringskilder for fellesskapet.
- 4075 Skattepolitikken skal innrettes effektivt, med brede skattegrunnlag og lave satser.
- 4076 Skattebyrden skal fordeles rettferdig. Dette innebærer skatt etter evne, både for inntekt og
- 4077 formue. Senterpartiet vil endre eierbeskatningen, slik at den i større grad beregnes ut fra den
- 4078 personlige inntekt man henter ut fra sitt eierskap, heller enn verdien av eiendelene. Et
- 4079 progressivt skattesystem er et viktig virkemiddel i fordelingspolitikken.
- 4080
- 4081 Senterpartiet legger til grunn en skattepolitikk som stimulerer til arbeid og innsats.
- 4082 Skattepolitikken skal bidra til økt entreprenørskap og nyskaping – og bidra til muligheter og
- 4083 utvikling i alle deler av landet. Derfor trengs en videre styrking av de distrikts- og
- 4084 regionalpolitiske virkemidlene i skattesystemet.
- 4085
- 4086 Norsk distriktspolitikk har vært basert på tiltak knyttet til ulike næringer, til offentlig sektor og
- 4087 til ordninger i skatte- og avgiftssystemet. Et avgjørende virkemiddel i dagens distriktspolitikk
- 4088 er den differensierte arbeidsgiveravgiften. Senterpartiet vil bevare denne ordningen og
- 4089 styrke den ytterligere.
- 4090
- 4091 Senterpartiet vil differensiere flere skatter og avgifter for å gjøre det mer attraktivt å bosette
- 4092 seg og drive næring i distriktene. Slik kan kapitalmakt og arbeidsplasser desentraliseres.
- 4093
- 4094 Senterpartiet vil redusere avgiftene i Norge. Avgiftsøkninger rammer sosialt skjevt, ved at de
- 4095 som har dårligst råd ofte sitter igjen med den største regningen. Senterpartiet har i regjering
- 4096 sørget for redusert elavgift, redusert trafikkforsikringsavgift, fjernet grunnavgiften på
- 4097 anleggsdiesel og holdt avgiftene på mat og drivstoff nede. For å utvikle et samfunn med små
- 4098 sosiale og geografiske forskjeller, er det langt mer omfordelende og hensiktsmessig å sikre
- 4099 finansiering av velferdsgoder gjennom et progressivt skattesystem.
- 4100
- 4101 Senterpartiet vil fortsette å fremme det grønne skiftet. Dette ligger godt forankret i vår
- 4102 forvaltertankegang. Vi vil derfor vurdere provenynøytrale skattegrep som fremmer grønn
- 4103 omstilling i næringslivet.
- 4104
- 4105 Teknologigigantenes store markedsrett og evne til å unndra seg nasjonal skattlegging
- 4106 bidrar til å utkonkurrere mindre aktører og hjemlige bedrifter. Senterpartiet vil bidra til å

Andreutkast

- 4107 endre dette for å sikre fellesskapet berettigede skatteinntekter og et mer mangfoldig
4108 næringsliv.
4109
- 4110 **Senterpartiet vil:**
- 4111 – Gjøre skattesystemet mer progressivt gjennom å redusere skatten på lave og vanlige
4112 inntekter.
- 4113 – Redusere avgifter som rammer folk flest, som elavgift og drivstoffavgifter.
- 4114 – Fjerne moms på vann og avløp.
- 4115 – Holde bedriftsbeskatningen på et nivå som bidrar til at bedrifter opprettholder sin
4116 virksomhet i Norge, og at overskuddet reinvesteres i bedriftene.
- 4117 – Gå gjennom og forbedre de skattemessige avskrivningsreglene for å gjøre norsk
4118 næringsliv mer konkurransedyktig.
- 4119 – Skjerme primærboliger med vanlig standard i skattesystemet og gå imot innføring av statlig
4120 eiendomsskatt.
- 4121 – Redusere formuesskatten for eiere av små og mellomstore bedrifter, blant annet gjennom
4122 økt bunnfradrag og verdsettelsesrabatter.
- 4123 – Differensiere flere skatter og avgifter i tråd med sentralitetsklassene.
- 4124 – Opprettholde differensiert arbeidsgiveravgift. Virkeområdet må utvides slik at alle næringer
4125 og offentlig virksomhet igjen omfattes av den differensierte arbeidsgiveravgiften.
- 4126 – Styrke innsatsen mot svart arbeid, sosial dumping og skatte- og avgiftsunndragelser.
- 4127 – Arbeide for at internasjonale konsern med aktivitet i Norge ikke tilpasser sin virksomhet
4128 med det formål å unngå å betale skatt i Norge.
- 4129 – Arbeide for å innføre internasjonal beskatning av multinasjonale selskaper som er
4130 nullskatteyttere etter nasjonale skattetilpasninger.
- 4131 – Styrke skattefradraget for pendlere.
- 4132 – Innføre skattefradrag på det årlige sparebeløpet i Gårdssparing for unge (GSU).
- 4133 – Arbeide for å innføre en internasjonal avgift på valutahandel (Tobin-skatt).
- 4134 – Styrke arbeidet mot kapitalflukt og skatteparadis.
- 4135 – Ikke innføre CO2-avgift på biologiske produksjoner.
- 4136 – Vurdere skatter og avgifter som stimulerer til det grønne skiftet, som samtidig
4137 opprettholder norsk næringslivs konkurransekraft.
- 4138 – Sikre et inntektssystem som utjevner geografiske og sosiale forskjeller og forskjeller i
4139 skatteinngang mellom kommunene.
- 4140 – Gjennomføre endringer som gir kommunene større kontroll over egne inntekter og ha en
4141 friere kommunal skatteprosent innenfor nasjonale rammer.
- 4142 – Jobbe for å styrke konkurransekraften til norske bedrifter slik at man reduserer
4143 handelslekkasje til nabolandene.
- 4144 – Gjøre det mulig for kommuner å sette eiendomsskatt på kun fritidsboliger.
- 4145 – Øke Finnmarksfradraget eller gjøre andre skattegrep i tiltakssonen.
- 4146 – Fjerne sone 4a i den differensierte arbeidsgiveravgiften slik at Bodø og Tromsø igjen får lik
4147 arbeidsgiveravgift som resten av Nord-Norge med unntak av tiltakssonen.
- 4148

4149 Statens pensjonsfond utland

4150 Statens pensjonsfond utland (SPU), bedre kjent som Oljefondet, forvalter en sentral del av
4151 vår felles nasjonale formue. SPU skal forvaltes i et langsiktig perspektiv. Forvaltningen må
4152 skje på en måte som sikrer høyest mulig avkastning over tid, innenfor en akseptabel risiko.
4153 Hvilke typer investeringer fondet skal være i og hvor fondet skal være investert, må gradvis
4154 utvikles over tid.

4155
4156 Rammene for forvaltningen av fondet fastsettes av folkevalgte, men fondet skal ikke være et
4157 utenrikspolitisk virkemiddel. Fondet skal i sin forvaltning, sine investeringer og sin
4158 eierskapsutøvelse styrke sitt arbeid med etikk. Fondet skal fremme en utvikling i de
4159 virksomheter de er investert i som bidrar til å bedre arbeidsmiljø og sosiale rettigheter, og
4160 reduserer negative helse- og miljøpåvirkninger.

4161
4162 Senterpartiet mener vi framover må tenke nasjonalt om forvaltningen av en stor og voksende
4163 finansformue. Det å flytte en større del av forvaltningen hjem til Norge vil bidra til å utvikle
4164 viktige arbeidsplasser og miljøer i Norge. På samme vis som vi har tenkt langsiktig og
4165 industrielt rundt forvaltningen av våre naturressurser, bør vi gjøre det samme rundt
4166 forvaltningen av vår kapitalformue.

4167

4168 **Senterpartiet vil:**

4169 – At en størst mulig andel av fondets investeringsaktiviteter skal styres fra Norge.

4170 – Flytte deler av fondets administrasjon ut av Oslo.

4171 – Flytte hovedkontoret for klima- og miljøinvesteringene i Oljefondet til Norge.

4172

4173 Statens pensjonsfond Norge

4174 Norsk eierskap er viktig for å sikre at kompetanse, arbeidsplasser og næringsutvikling finner
4175 sted i Norge. Folketrygdfondet utgjør gjennom Statens pensjonsfond Norge den største
4176 institusjonelle investoren i Norge, og forvalter store verdier på vegne av fellesskapet.

4177

4178 Senterpartiet vil beholde dagens mandat for Statens pensjonsfond Norge som slår fast at
4179 fondet skal forvaltes med formål om størst mulig avkastning over tid. Folketrygdfondet spiller
4180 gjennom sin eierskapsutøvelse en sentral rolle for å sikre nasjonalt eierskap og
4181 arbeidsplasser i Norge.

4182

4183 Senterpartiet er opptatt av å styrke forvaltningsmiljøene i ulike deler av Norge. Et konkret
4184 tiltak har vært styrkingen av statens tilstedeværelse i nord gjennom det nye
4185 kapitalforvaltningsmiljøet som er etablert i Tromsø. Denne satsingen bør videreføres og
4186 styrkes.

4187

4188 **Senterpartiet vil:**

4189 – Åpne for at Folketrygdfondet kan gjøre strategiske investeringer med mål om å beholde
4190 arbeidsplasser og kompetanse i Norge.

Andreutkast

- 4191 – Bruke Folketrygdfondet som et verktøy for å sikre norsk eierskap i selskaper som er viktige
- 4192 for lokalsamfunn, nasjonal kontroll og norsk totalberedskap.
- 4193 – Styrke Folketrygdfondets enhet i Tromsø.
- 4194

4195 Samferdsel: Hele Norge må bindes tettere

4196 sammen

4197 Infrastruktur som vei, jernbane, havner og farleder, ferger, hurtigbåter, bredbånd og
4198 flyplasser binder hele Norge sammen. Gode kommunikasjoner i landet vårt og til allierte
4199 naboland styrker totalberedskapen vår. Senterpartiet vil videreføre prioriteringen av å ta
4200 bedre vare på det vi har, redusere vedlikeholdsetterslepet og sikre økt oppetid og robusthet i
4201 systemet. Vi må utbedre der vi kan og bygge nytt når vi må. Gjennom å videreutvikle
4202 kollektivtilbudet og utvikle mer av eksisterende infrastruktur spares matjord og natur. Satsing
4203 på infrastruktur legger til rette for utvikling i hele Norge.

4204
4205 Tilgang til høyhastighets bredbånd og mobilnett med høy kapasitet er en uunnværlig del av
4206 hverdagslivet for folk og bedrifter. Senterpartiet mener at alle husstander og virksomheter
4207 skal ha tilgang til gigabitdekning senest i løpet av 2029. For at gevinstene fra digitalisering
4208 og kunstig intelligens (KI) skal komme folk og virksomheter over hele Norge til gode må det
4209 tas politisk styring og gjøres store statlige investeringer. Staten må ta ansvar for å etablere
4210 nødvendig infrastruktur for KI. Senterpartiet vil være garantisten for at distrikts-Norge får
4211 tilgang på nødvendig KI-infrastruktur samtidig med sentrale strøk.

4212
4213 Grunnleggende beredskapsinfrastruktur som KI bør være nasjonalt og offentlig eid. Det er
4214 avgjørende å utvikle språkmodeller som er bygd på norske kilder, slik at KI gjenspeiler
4215 norske språk, holdninger, verdier og kultur. Disse språkmodellene må være i offentlig eie og
4216 tilgjengelig for private og offentlige aktører. For å sikre KI til næringsliv og offentlig sektor
4217 over hele landet må det sikres tilgang til nok regnekraft, blant annet gjennom nasjonale
4218 superdatamaskiner og datasentre.

4219
4220 Senterpartiet vil styrke kollektivtransporten både i bygd og by, slik at flere får en enklere
4221 hverdag, kan redusere bilbruk og privatøkonomien styrkes.

4222
4223 Senterpartiet vil sikre at små og store norske entreprenører i alle deler av landet kan delta i
4224 anbudskonkurranser.

4225
4226 Det er et mål å redusere bompengene for folk. Belastningen for bilistene må ikke være for
4227 høy, verken i det enkelte prosjekt eller samlet. Senterpartiet vil gjennomgå
4228 bompengbelastningen i ulike prosjekter og områder. Ordningen for reduserte
4229 bompengesatser i distriktene må videreføres og styrkes. Framtidige samferdselsprosjekter
4230 må i mindre grad baseres på bompenger. I noen befolkningstette områder vil
4231 rushtidsavgift/trengselsavgift være et hensiktsmessig verktøy for å regulere trafikken.

4232
4233 Senterpartiet i regjering har gjort det gratis og rimeligere med ferger og halvert maksprisene
4234 på flyrutenettet med statlige kjøp (FOT-rutenettet). Økt etterspørsel fra lokalbefolkning,
4235 næringsliv og tilreisende er en ønsket effekt av endringene. Senterpartiet vil videreføre og
4236 styrke finansieringen av disse ordningene, slik at tilbudet kan forbedres i tråd med økt
4237 etterspørsel og for å sikre tilstrekkelig tilbud for lokalsamfunnene. I tillegg vil vi gjøre
4238 hurtigbåtrutene gratis etter samme prinsipper som for fergene.

Andreutkast

4239

4240 Neste rullering av Nasjonal Transportplan må gi en forsterket geografisk spredning av
4241 samferdselsinvesteringene over hele Norge. Finansieringen av fylkesveier, riksveier og
4242 kystformål må styrkes. Senterpartiet vil ha økt militær mobilitet i Norge og styrkede
4243 forbindelser til våre naboland Sverige og Finland. For å ivareta behovet for økt militær
4244 mobilitet, ivareta viktige beredskapshensyn og mer næringstransport fra vei til bane, er det
4245 blant annet viktig å utvikle en jernbaneinfrastruktur i nord knyttet til det svenske og finske
4246 jernbanenettet fra Troms og Finnmark. Aksene Trondheimsfjorden og Ofotfjorden står helt
4247 sentralt i transportforbindelsene fra allierte og inn til Sverige og Finland. Veier, jernbaner og
4248 kaianlegg i disse områdene må sikres en stand til å ivareta det behovet. Det er også viktig å
4249 styrke øst-vestforbindelsene i andre deler av Norge.

4250

4251 Senterpartiet vil forsterke satsingen på tiltak for å sikre rasfarlige strekninger.

4252 Transportpolitikken skal bidra til å oppfylle Norges klima-, miljø- og jordvernmål. Visjonen om
4253 null drepte og hardt skadde i transportsektoren skal ligge til grunn, og sikkerhetstiltak skal
4254 tilpasses alle trafikantgrupper, inkludert MC. Vi vil forsterke satsingen på bruk av ny
4255 teknologi og innovative løsninger for bedre og mer effektiv drift og vedlikehold og løsninger
4256 for overvåkning og sikring mot ras og skred. Senterpartiet vil også gjennomføre en
4257 kartlegging av det aller dårligste offentlige veinettet, og gi bevilgninger for standardhevinger
4258 til disse.

4259

4260 Nasjonal Transportplan må reformeres for å få sterkere politisk styring over beslutninger om
4261 store samferdselsprosjekter. Reformen skal gjøre prioriteringene i planen mer oversiktlig,
4262 herunder den geografiske fordelingen, identifisering av regionale behov og prioriteringer på
4263 tvers av transportformer og infrastruktureiere, samt fordelingen mellom transportformene.

4264

4265 Senterpartiet vil endre dagens modell for porteføljestyring av veiprojekter og etablere en
4266 tilsvarende porteføljestyring for jernbaneprojekter. I porteføljen inkluderes alle planlagte
4267 prosjekter på over 500 millioner kroner for henholdsvis vei og bane i planperioden, herunder
4268 prosjekter som inngår i bypakker. Alle prosjekter forutsettes ferdigstilt og fullfinansiert i
4269 planperioden. Grensen for å omfattes av kravene i statens prosjektmodell heves til 1,5
4270 milliarder kroner. For digitaliseringsprosjekter skal grensen være på 400 millioner kroner.

4271

4272 For at folk i alle aldre skal kunne ferdes trygt langs veiene på sykkel og til fots, er det viktig å
4273 styrke satsingen på gang- og sykkelveier og legge til rette for et mest mulig
4274 sammenhengende gang- og sykkelveinett. Det kan bidra til færre ulykker, at flere velger
4275 sykkel og gange, samt bedre miljø og folkehelse. Regelverket må bli mer fleksibelt slik at
4276 man tar hensyn til lokale forhold ved bygging av gang- og sykkelvei. Det må kunne avvikes
4277 fra SVV-standard i enkelte tilfeller, som ved å bruke veiskulder i grisgrendte strøk.

4278

4279 **Senterpartiet vil:**

4280 – Redusere vedlikeholdsetterslepet på riks- og fylkesveier.

4281 – Gjennomføre et særlig lokal- og fylkesveiløft hvor staten bidrar med minst 10 milliarder
4282 kroner ekstra i stortingsperioden.

4283 – Styrke satsingen på flom- og rassikring på offentlig infrastruktur, herunder riks- og
4284 fylkesveier.

Andreutkast

- 4285 – Gjennomgå Statens Vegvesens finansieringsmodell, for å sikre bedre politisk styring.
- 4286 – Videreføre Nye Veier og sikre finansiering av prosjekter i selskapets portefølje, samtidig
- 4287 som selskapets styringsmodell og mandat gjennomgås for å sikre bedre politisk styring.
- 4288 – Styrke ordning med gratis ferge gjennom å inkludere flere samband, kompensere fylkene
- 4289 fullt ut for ekstrakostnader knyttet til økt kapasitet for å møte økt etterspørsel, samt utvide
- 4290 ordningen til også å gjelde hurtigbåt.
- 4291 – Etablere et system for “digitalisert fergekø” i samarbeid mellom fylkeskommunene og
- 4292 Statens vegvesen.
- 4293 – Styrke samarbeidet med trafikksikkerhetsorganisasjonene.
- 4294 – Videreføre satsingen på nasjonale turistveier, sykkelruter og vandringsleder, blant annet
- 4295 gjennom å inkludere nye strekninger.
- 4296 – Sikre at Statens Vegvesen har ressurser til å gjennomføre tilstrekkelige utekontroller langs
- 4297 veiene og på grenseovergangene.
- 4298 – Innføre forhåndsbetaling eller andre garantiløsninger som sikrer at alle utenlandske
- 4299 kjøretøy betaler bompenger på lik linje som norske kjøretøy.
- 4300 – Innføre et obligatorisk kurs for utenlandske sjåførere på samme nivå som for sjåførere med
- 4301 føreropplæring fra Norge, for å mestre norske vinterveier og sette strengere standarder for
- 4302 bilenes vinterutrustning.
- 4303 – Prioritere å legge til rette for langtransportsjåførere gjennom etablering av flere
- 4304 døgnhvileplasser, som minimum har lade- og fyllemuligheter og toalettfasiliteter.
- 4305 – Bygge ut infrastruktur for lading og fylling av drivstoff over hele Norge. Utbyggingstempoet
- 4306 for ladestasjoner til tungtransport må økes raskt for å øke omstillingstempoet i
- 4307 transportnæringen. Lading for lette kjøretøyer må i større grad gjøres tilgjengelig og sømløs
- 4308 på tvers av ulike aktører og tekniske løsninger.
- 4309 – Gjennomgå regelverket for mopedbiler, med sikte på å sikre tryggere og mer trafikksikre
- 4310 kjøretøy. Et alternativ til dagens mopedbiler kan være plombering eller systemer for
- 4311 intelligent fartstilpasning (ISA) av vanlige personbiler. Vilkår for førerrett for slike biler vil
- 4312 være førerkort klasse B, der man i alderen 16 til 18 år kun kan kjøre personbiler med slike
- 4313 restriksjoner, og at disse bilene kun kan kjøres på veier med fartsgrense 80 km/t eller lavere.
- 4314 – Legge til rette for økt bruk av ny teknologi, herunder KI, som verktøy for å forsterke og
- 4315 effektivisere Statens vegvesens kontrollvirksomhet.
- 4316 – At myndighetene skal bidra til utslippskutt og teknologiskifte gjennom økonomiske
- 4317 insentiver og bruksfordeler i transportsektoren.
- 4318 – Sammen med næringslivet utvikle en plan for logistikk- og terminalstruktur som kan flytte
- 4319 mer av varetransporten over fra vei til sjø og jernbane.
- 4320 – Sørge for at fylkeskommuner blir kompensert for merutgifter ved krav om nullutslipp fra
- 4321 ferjer og hurtigbåter. Overgangen skal skje i samarbeid med norsk industri og sikre grønn
- 4322 omstilling langs hele norskekysten.
- 4323 – Legge til rette for risikoreduserende tiltak for den maritime verdikjeden (rederi, verft,
- 4324 teknologi, energileverandører) i utvikling i lav- og nullutslipps skipsfart.
- 4325 – Øke Enovas satser for investeringsstøtte ved kjøp av utslippsfrie lastebiler og varebiler.
- 4326 – Ha rabatterte takster for store nullutslippskjøretøy på ferjer og bomstasjoner
- 4327 – At offentlige aktører skal etterspørre utslippsfri transport av varer og tjenester.
- 4328 – Redusere klimautslippene fra næringstransport/tungtransport, blant annet ved å etablere et
- 4329 CO2-fond for næringstransport.
- 4330 – Legge til rette for flere dele-, utleie- og utlånsordninger for bil.

Andreutkast

- 4331 – Legge til rette for at det kan gis transportstøtte for virksomheter med lang avstand til
4332 markedet.
4333 – Stille krav om at det i utbygging og drift av samfunnskritisk infrastruktur og transport, kun
4334 skal nyttes selskaper og personell fra land som Norge har sikkerhetssamarbeid med.
4335 – Ta initiativ til klimapartnerskap for anleggsbransjen etter samme modell som for
4336 byggenæringen.
4337

4338 Kollektivtilbud i hele Norge

4339 Senterpartiet vil utvikle kollektivtilbud i bygd og by over hele Norge, slik at det skal være
4340 enkelt og rimelig å reise til og fra jobb og skole. Senterpartiet ønsker trygge og raske reiser
4341 mellom landsdeler og regioner. En effektiv satsing forutsetter at pris og frekvens på
4342 rutetilbudet kombineres med regularitet og komfort. Økt bruk av kollektivtransport er viktig for
4343 å redusere klimagassutslipp, og Senterpartiet vil øke satsingen på null- og
4344 lavutslippsløsninger i sektoren.

4345
4346 Senterpartiet vil ha en integrert, offentlig jernbanesektor i Norge. For å styrke godstrafikken
4347 og regulariteten i persontrafikken vil Senterpartiet videreføre prioriteringen av drift og
4348 vedlikehold og mindre investeringer, blant annet gjennom flere og lengre kryssningsspor,
4349 tilsvinger og stasjonstiltak, samt bedre tilknytning til havner og godsterminaler. Vi vil
4350 prioritere vedlikehold på banestrekningene slik at regulariteten på jernbanenettet kan bli
4351 bedre.

4352
4353 Senterpartiet vil legge til rette for bussruter langs strekninger som ikke har togtilbud. I
4354 byområdene vil en godt utbygd og vedlikeholdt infrastruktur for trikk, bane og buss være
4355 viktig for å gi et godt reisetilbud og fremme folkehelse. Senterpartiet vil avslutte togavtalen
4356 mellom VY og fylkeskommunene, og samtidig øke bevilgningen til VY, slik at
4357 kollektivreisende kan forflytte seg sømløst mellom fylkeskommunale og statlige
4358 kollektivtilbud i hele landet. I områder hvor tradisjonelle rutetilbud ikke er formålstjenlig, må
4359 det utvikles andre løsninger tilpasset folks behov. Senterpartiet ønsker å satse på nye
4360 løsninger innen bestillingstransport, bilkollektiv og autonome kjøretøy.

4361
4362 Drosjenæringa utfyller kollektivtrafikken i Norge og har en samfunnskritisk funksjon.
4363 Drosjetilbudet skal være velregulert og sikkert for brukerne, og de næringsdrivende skal ha
4364 gode rammevilkår. Senterpartiet i regjering har derfor presset på for et opprydningsarbeid
4365 etter Solberg-regjeringens frislipp. Opprydningsarbeidet må fortsette og styrkes. Vi vil
4366 gjennomføre tiltak utover innføringen av krav til bankgaranti, kompetansekrav, krav om
4367 taksameter og taklampe, og gjeninnføringen av krav for løyvehaverne om å være tilknyttet
4368 drosjesentral. Norge trenger en velregulert drosjenæring i bygd og by.

4369
4370 Økt bruk av kollektivtransport er viktig for å redusere klimagassutslippene som Norge har
4371 forpliktet seg til. Senterpartiet vil øke satsingen på null- og lavutslippsløsninger i sektoren.

4372
4373 **Senterpartiet vil:**

4374 – Sikre statlig styring av norske jernbane, slik at staten får gode muligheter til å videreutvikle

Andreutkast

- 4375 tilbud og infrastruktur.
- 4376 – Hindre konkurranseutsettingen og fortsette arbeidet med å rydde opp etter
- 4377 jernbanereformen og redusere antall selskaper i jernbanesektoren.
- 4378 – Utrede hvordan framtidens jernbaneinfrastruktur i og ut av Norge på en best mulig måte kan
- 4379 dekke framtidens transportbehov, for eksempel gjennom å utbedre strekninger hvor jernbane
- 4380 effektivt kan og bør erstatte fly.
- 4381 – Legge til rette for nye godsterminaler som kan bidra til bedre helhetlige transportløsninger,
- 4382 avlaste Alnabru og redusere sårbarhet i systemet.
- 4383 – Bygge flere og lengre kryssingsspor på viktige godsstrekninger, for å øke kapasiteten til
- 4384 godstransport, samt etablere dobbeltspor på Ofotbanen.
- 4385 – Styrke kollektivtransporten, gjennom økt statlig finansiering, slik at tilbudet kan økes.
- 4386 – Sikre at tog blir mer attraktivt for arbeids- og fritidsreiser gjennom å legge opp til gode
- 4387 arbeidsstasjoner og ikke minst et stabilt internett og mobilnett langs hele jernbanenettet.
- 4388 – Bygge ut flere pendler- og sykkelparkeringer langs kollektivtraseer, og etablere flere slike
- 4389 ved jernbanestasjoner og andre kollektivknutepunkt.
- 4390 – Bygge ut, oppgradere og elektrifisere jernbanen for å sikre at flere reisende og mer gods
- 4391 transporteres på bane. Som del av en samlet beredskap er det en klar fordel å ha lik
- 4392 driftsform på hele jernbanenettet i Norge. Det er derfor viktig å så snart som mulig igangsette
- 4393 elektrifisering av de strekninger som fortsatt har dieseldrift.
- 4394 – Videreføre byvekstavtalene, med prioritering av økt lokal handlefrihet og geografisk
- 4395 utjamning som øker gange, sykling, kollektivbruk og reduserer bilkøer.
- 4396 – Sikre fylkeskommunene finansiering for ordninger med fleksibel og brukertilpasset
- 4397 bestillingstransport.
- 4398 – Alle ungdommer i hele landet skal ha et trygt alternativ for å komme seg hjem, enten via
- 4399 ordinær kollektivtransport eller bestillingstransport, etter modell fra "hjem for en 50-lapp" og
- 4400 lignende ordninger.
- 4401 – Effektivisere og samordne skoleskyssordningene. Det er behov for et nytt statlig regelverk
- 4402 om skoleskyss.
- 4403 – Opprettholde Kystruta Bergen–Kirkenes som et reelt transporttilbud med daglige
- 4404 avganger. Det må sikres at inngått anbudsavtale kan holdes. I det nye anbudet må det
- 4405 sikres at man får fraktet biler og alle typer gods. ISPS-regelverket skal ikke omfatte
- 4406 kystruten.
- 4407 – Sikre døgnberedskap på drosjer i hele landet.
- 4408 – Sikre innbyggerne over hele landet gode drosjetjenester, og sikre drosjenæringen
- 4409 anstendige lønns- og arbeidsvilkår.
- 4410 – Sikre offentlig støtte til ekspressbuss på langruter der buss ikke konkurrerer med
- 4411 jernbane.
- 4412 – Legge til rette for at rederier, verft og teknologimiljøer velger nullutslippsløsninger og bidra
- 4413 til at norsk næringsliv tar en internasjonal posisjon når det gjelder utslippsfri skipsfart.
- 4414 – Videreføre rabatterte priser på kollektivtransport, og inkludere lærlinger i
- 4415 studentprisrabatter.
- 4416

4417 Luffart

4418 I store deler av landet er folk og næringsliv avhengig av et godt flytilbud for å komme seg
4419 fram. Flyplassene står også helt sentralt for rask transport av pasienter. Utviklingen av en
4420 rekke lokalsamfunn i Norge er avhengig av et godt flytilbud med lave priser. Senterpartiet
4421 har sikret halvert makspris på flyruter med statlige kjøp (FOT-ruter). Vi vil fortsette å satse
4422 tungt på kortbanenettet gjennom både å bedre tilbudet og redusere prisene ytterligere.
4423 Reduserte priser vil gi flere familier mer frihet og større muligheter til å reise og det vil gi
4424 vekst og utvikling til næringslivet over store deler av Norge. Det er et mål å få ned utslippene
4425 fra luffarten ved å legge til rette for mer miljøvennlige fly- og drivstofftyper.
4426 Senterpartiet vil opprettholde eksisterende lufthavner og finansieringen av disse gjennom
4427 flyplassavgifter/kryss-subsidiering. Avinor skal som hovedregel eie og drive lufthavnene.
4428
4429 Norske lufthavner er viktig for frakt av varer som krever rask og effektiv levering, både innen
4430 næringsliv og helse. Store mengder fisk fra Nord-Norge fraktes i dag store avstander på vei,
4431 når de i stedet kunne blitt sendt direkte ut fra lufthavner i nord. Det må legges til rette for mer
4432 flyfrakt av fisk direkte fra Nord-Norge.

4433

4434 **Senterpartiet vil:**

- 4435 – Sikre drift og utvikling av alle flyplassene på kortbanenettet.
- 4436 – Styrke rutetilbudet og redusere prisene på flyruter i distriktene og holde fast ved ordningen
4437 med statlige rutekjøp i luffarten.
- 4438 – Fjerne flypassasjeravgiften.
- 4439 – Sikre at vi får mest mulig flybevegelser ut av det statlige flyrutekjøpet ved å vurdere hele
4440 innretningen på kjøpet, herunder vurdere beboerordning.
- 4441 – Sikre gode rammevilkår for drift og utvikling av de regionale flyplassene som ikke er en del
4442 av Avinor-systemet.
- 4443 – Fortsette å legge til rette for at Norge blir en arena for testing og utvikling av null- og
4444 lavutslippsfly og stimulere til at null- eller lavutslippsteknologi tas i bruk.
- 4445 – Stille ambisiøse krav til innblanding av bærekraftig biodrivstoff på lengre innenlandske
4446 flyruter.
- 4447 – Sørge for at planene om en tredje rullebane på Gardermoen blir skrinlagt.
- 4448 – Bidra til at norsk luffart baserer seg på virksomheter som har ordnede lønns- og
4449 arbeidsforhold og hvor friheten til fagorganisering og krav til sikkerhet blir respektert.
- 4450 – Arbeide internasjonalt for at alle flyreiser skal inkluderes i klimaavtaler.
- 4451 – Fremme et norsk initiativ til reforhandling av Chicago-konvensjonen med sikte på økte
4452 avgifter på internasjonale flyreiser, slik at all internasjonal flytrafikk tar sin andel av
4453 utslippsreduksjoner og omstilling.

4454

4455 Havner og farleder

4456 Norge har verdens nest lengste kystlinje. Senterpartiet vil legge til rette for en effektiv og
4457 moderne infrastruktur langs kysten, som kan bidra til økt folketall og verdiskaping.
4458 Senterpartiet vil ha økt satsing på utbedring av havner og farleder, økt statlig støtte til
4459 kommunale fiskerihavntiltak og styrking av maritim overvåking og andre tjenester. Dette vil

Andreutkast

- 4460 styrke Norges beredskap, vårt totalforsvar og vår evne til å ta imot allierte forsterkninger og
4461 forsyninger ytterligere.
4462
4463 Flere statlige aktører, som for eksempel Forsvaret, har rammeavtaler for frakt av gods
4464 sjøveien. Samtidig foregår mye av næringslivets frakt av gods ved bruk av ferger.
4465 Senterpartiet mener vi må tenke nytt for å oppnå ambisjonen om å få gods over fra vei og
4466 bane til kjøll. Derfor ønsker vi å utrede etablering av flere godsruiter som kan gå mellom
4467 Finnmark og Østfold. Dette vil kunne avlaste øysamfunn med godsbehov, Forsvarets behov,
4468 og det økende behovet til kystruten.
4469
Senterpartiet vil:
4470
4471 – Øke den statlige støtten til kommunale fiskerihavntiltak.
4472 – Oppgradere eksisterende beredskapshavner.
4473 – Legge til rette for å flytte mer av godstransporten fra land til sjø, blant annet gjennom å
4474 legge til rette for flere intermodale knutepunkt ved containarhavnene, slik at gods lett kan
4475 flyttes mellom skip, tog og bil.
4476 – Sørge for rask utbygging av Stad skipstunnel.
4477 – Arbeide for forpliktende utslippsreduksjoner i kystflåten og internasjonal skipsfart.
4478 – Arbeide for å videreutvikle ladestasjoner for skipsfarten og styrke innsatsen for at alle
4479 havner skal tilby landstrøm innen 2030.
4480 – Arbeide for at aktuelle norske havner videreutvikles for bygging, sammenstilling og drift av
4481 havvindinstallasjoner.
4482 – At farledsbevis kun skal innehas av navigatører fra land Norge har sikkerhetssamarbeid
4483 med.
4484

4485 Digitalisering

- 4486 Digitale løsninger blir stadig viktigere innenfor de fleste samfunnsområder. Digitalisering og
4487 økt bruk av kunstig intelligens kan bidra til å løse store samfunnsutfordringer, men det fører
4488 også med seg nye dilemmaer og utfordringer som krever nye politiske løsninger. Det bør
4489 legges opp til en forsiktig og moderat tilnærming for å sikre ivaretagelsen av grunnleggende
4490 rettigheter. Kunstig intelligens skal ikke trenes på datasett uten at eier av dataene samtykker
4491 og nye løsninger bør testes nøye. For å sikre at de metodene som anvendes aksepteres
4492 som rettferdige bør modeller og datamodellen trenes på være tilgjengelige for allmennheten.
4493 Forvaltningen og virksomheter må ha en åpenhet rundt alle aspekter knyttet til bruk av
4494 kunstig intelligens og bruken av den.
4495
4496 Senterpartiet vil videreføre samarbeidet med partene i arbeidslivet om digitalt krafttak, der
4497 ambisjonen er at Norge skal bli et foregangsland innen digitalisering og kunstig intelligens.
4498
4499 Senterpartiet mener det er et statlig ansvar at alle husholdninger og bedrifter i Norge har
4500 tilgang til høyhastighetsbredbånd. Det er en forutsetning for å utnytte potensialet som
4501 digitalisering og kunstig intelligens gir. Derfor har Senterpartiet i regjering jobbet målrettet for
4502 at det blir bygd ut tilgang til høyhastighetsbredbånd til samtlige hus og leiligheter med
4503 fastboende, til samtlige bedrifter, og til alle innen offentlig virksomhet.

Andreutkast

4504

4505 Neste mål er at alle har tilgang til gigabitdekning i løpet av 2029. Senterpartiet vil at
4506 fylkeskommunene fortsatt skal ha en sentral rolle i å sikre full bredbåndsdekning, med
4507 fortsatt sterk statlig finansiering og tilrettelegging gjennom Nasjonal
4508 kommunikasjonsmyndighet (Nkom) for å nå målene.

4509

4510 Senterpartiets mål er at alle skal være inkludert hele livet. En betydelig andel av den norske
4511 befolkningen har manglende digitale verktøy eller digital kompetanse. Senterpartiet vil derfor
4512 satse mer på utvikling av hjelpetjenester, samtidig som man legger til rette for analoge
4513 alternativer for dem som ønsker det.

4514

4515 Senterpartiet vil stå i front for å skape moderne og effektive offentlige tjenester gjennom
4516 digitalisering. Ny teknologi gjør at flere tjenester kan utføres lokalt. Slik kan digitalisering
4517 være et virkemiddel for å beholde spredt bosetting og arbeidsplasser i hele landet.

4518

4519 Staten må samarbeide tett med leverandører og med kommunal sektor for å legge til rette
4520 for større grad av standardisering av offentlige IKT-løsninger. Digitale løsninger er viktig for å
4521 frigjøre ressurser fra administrasjon som kan brukes på bedre tjenester nært folk.

4522

4523 Senterpartiet vil øke næringslivets og innbyggernes bevissthet om personvern og
4524 datasikkerhet. Det totale risiko- og sårbarhetsbildet i Norge er blitt mer komplekst. Økt grad
4525 av digitalisering medfører større sikkerhetsmessige utfordringer og utfordrer personvernet for
4526 den enkelte.

4527

4528 Nettangrep, tekniske feil og naturkatastrofer kan føre til omfattende feil, nedetid i kritiske
4529 løsninger og isolasjon av lokalsamfunn. Senterpartiet vil videreføre arbeidet med digitale
4530 risiko- og sårbarhetsanalyser og styrke satsingen på forsterket elektrisk kommunikasjon
4531 (ekom) i kommunene.

4532

4533 Stor informasjonsstrøm og sosiale medier gjør kritisk tenkning og kildekritikk blant
4534 befolkningen til en del av totalberedskapen vår. Derfor må det legges til rette for at barn,
4535 unge og voksne har kunnskap og holdninger som gjør netthverdagen så trygg som mulig.
4536 Den digitale beredskapen må styrkes blant privatpersoner, privat sektor og offentlig sektor
4537 over hele Norge.

4538

4539 **Senterpartiet vil:**

4540 – Arbeide for praktiseringen av nettnøytralitet, for å sikre likebehandling av alle aktører
4541 nasjonalt og internasjonalt.

4542 – Hindre at sensitive data kan bli misbrukt gjennom å motarbeide bestemmelser i
4543 handelsavtaler om «fri flyt av data» over landegrensene.

4544 – Sikre at offentlige digitale løsninger i Norge også er tilrettelagte for de samiske språkene.

4545 – Sikre fremdrift i arbeidet med å digitalisere materiale i offentlige og private arkiver.

4546 – Forsterke digitaliseringen i offentlig sektor og videreutvikle sentrale digitale registre og
4547 felleskomponenter som Matrikkelen, Folkeregisteret, Enhetsregisteret og Altinn.

4548 – Ha ett enkelt digitalt kontaktpunkt der alle offentlige, økonomiske og rettslige krav er
4549 samlet for privatpersoner, organisasjoner og virksomheter.

Andreutkast

- 4550 – Innføre aldersgrense for sosiale medier.
- 4551 – Styrke det forebyggende arbeidet for å forhindre overgrep på nett.
- 4552 – Styrke fokus på internett som del av arbeidet med ungdom og psykisk helse.
- 4553 – Gi et godt tilbud til ungdom som blir mobbet eller utsatt for uønsket deling på nett, blant annet ved å styrke slettmeg.no.
- 4554 – Styrke arbeidet og ha bedre koordinering for oppfølging av id-tyveri.
- 4556 – Styrke Etterretningstjenesten og Cyberforsvaret slik at Norge kan møte trusler mot digital infrastruktur og digitale løsninger fra militære og sivile aktører, ved å investere i personell og materiell.
- 4558 – Stramme inn karantenerregelverket for å styrke tilliten til forvaltningen og for å sikre sensitiv informasjon om norsk sikkerhet og beredskap.
- 4559 – Sikre at grunnleggende digital infrastruktur blir lagt inn under sikkerhetsloven, inkludert underleverandører.
- 4560 – Pålegge offentlige og private virksomheter som eier kritisk digital infrastruktur å gjennomføre risikovurderinger for å identifisere digitale sårbarheter og avhengigheter mellom infrastrukturer.
- 4562 – Styrke det forebyggende arbeidet gjennom Norsk senter for informasjonssikring (NorsIS) og Næringslivets tryggingråd for å øke innbyggernes og næringslivets bevissthet om personvern og datasikkerhet, og samtidig sikre den enkelte hjelp ved ID-tyveri, krenkende atferd på nett og digital økonomisk kriminalitet.
- 4563 – Styrke den digitale beredskapen i kommunesektoren med rådgivning og formidling av kunnskap, informasjon om trusler, hendelser og sårbarheter.
- 4564 – Sikre alle husholdninger og bedrifter i hele landet tilgang til høyhastighets bredbånd med minimum 1 gigabit/s, og sikre offentlig leveringsplikt for bredbånd i de områder hvor det ikke er grunnlag for kommersiell utbygging.
- 4565 – Sikre fortsatt statlig finansiering av bredbåndsutbygging på minst samme nivå som i dag, og uten kommunal egenandel.
- 4566 – Sikre utbygging av mobildekning i hele landet og prioritere rask utbygging der det mangler mobildekning langs hovedferdselsårene på land og sjø.
- 4567 – At det etableres klare nasjonale sikkerhetsregler og kontrollrutiner for utkontraktering/outsourcing av norske datatjenester.
- 4568 – Øke utbyggingstakten av 5G og stille lovpålagte krav om dekning i spredtbygde strøk ved tildeling av frekvenser.
- 4569 – Ha en offensiv patentpolitikk innad i offentlig sektor. Innovasjon utviklet av det offentlige skal være under nasjonal kontroll.
- 4570
- 4571
- 4572
- 4573
- 4574
- 4575
- 4576
- 4577
- 4578
- 4579
- 4580
- 4581
- 4582
- 4583
- 4584
- 4585

4586 Post

- 4587 Senterpartiet støtter et system som garanterer effektiv postgang for folk og næringsliv i hele landet. Det er viktig å verne om distribusjonsløsninger som sikrer avisombæring også på lørdager.
- 4588
- 4589
- 4590
- 4591 **Senterpartiet vil:**
- 4592 – Forbedre landpostbudordningen, blant annet gjennom samordning av flere tjenester innen distribusjon og varelevering.
- 4593

Andreutkast

- 4594 – Vurdere å utvide prøveprosjektet "På dørterskelen" i regi av Posten og KS til å omfatte
- 4595 flere kommuner.
- 4596 – Sikre effektive ordninger som gjør at laboratorieprøver kan bli sendt og mottatt også på
- 4597 lørdager i alle deler av landet og styrke ordningene som gjør at aviser kan distribueres alle
- 4598 hverdager, inkludert lørdag.
- 4599 – Sikre forutsigbare rammer for postombæring og levering av pakker til dem som ikke bor i
- 4600 nærheten av posttjenester eller post i butikk.
- 4601 – Sikre lik brevporto i hele landet.
- 4602

4603 Utdanning og forskning: Skolegang som gir jobb 4604 og verdiskaping

4605 Kunnskap, kompetanse og like muligheter i Norge er grunnleggende i enkeltmenneskers liv
4606 og for samfunnet som helhet. For å sikre nødvendig kompetanse over hele Norge må vi
4607 legge til rette for fleksible og desentraliserte utdanningsløp.

4608
4609 Utdanningssystemene må møte og svare på endringer i samfunnet, og svare på behovene
4610 det fremtidige arbeidslivet har. Elever og studenter må få opplæring som gir jobb.

4611
4612 Senterpartiet vil gjøre skolen mer praktisk gjennom hele utdanningsløpet - fra barneskolen til
4613 høyere utdanning. I bygd og by bør skoler ta i bruk nærmiljøet i undervisningen. Høyere
4614 utdanning skal ha yrkesfaglig relevans og alle profesjonutdanningene skal ha praksis

4615
4616 Senterpartiet vil ha en sterk og gratis offentlig skole. Skolen skaper rammer for et fellesskap
4617 som er viktig for å utjevne forskjeller og gi barn og unge felles referanserammer.

4618 Senterpartiet vil at grunnskoler, videregående skoler og høyere utdanning skal ha en
4619 desentralisert struktur. Utdanningsinstitusjonene må benytte seg av lokale og regionale
4620 fortrinn – og spille på lag med nærmiljøet.

4621
4622 Skolen skal ta utgangspunkt i vår kristne og humanistiske kulturarv og verdier som likeverd,
4623 likestilling, ytringsfrihet og demokrati. Skolens hovedmål er å fremme kunnskap, mestring,
4624 ferdigheter og kritisk tenkning.

4625
4626 Nynorsk og bokmål er likestilte målformer i Norge. Senterpartiet mener at begge
4627 skriftradisjonene skal sikres. Dette krever en særskilt innsats for å styrke det nynorske
4628 skriftspråket. På ungdomstrinnet og i videregående skole skal det være obligatorisk
4629 opplæring i begge målformer med egen standpunkt karakter og eksamen i hoved- og
4630 sidemål. Det må settes av tilstrekkelige midler til utviklingen av nynorske læremidler, og alle
4631 læremidler må foreligge på nynorsk og bokmål på samme tid.

4632
4633 Økt bruk av skjerm i skolen medfører muligheter og utfordringer. Elever opplever i dag
4634 mange stressfaktorer fra digitale medier, som tidligere generasjoner ikke har opplevd.
4635 Skolen skal hjelpe elevene med å mestre den moderne digitale hverdagen, samtidig mener
4636 Senterpartiet at økt skjermbruk i skolen har negative konsekvenser for barn og unge.
4637 Senterpartiet ønsker et nasjonalt mobilforbud i grunnskolen, og samtidig må barnas juridiske
4638 rettigheter ivaretas. Vi vil satse på bedre leseferdigheter og sikre skolene nok lærebøker og
4639 tradisjonelle læremidler i tillegg til nødvendig IKT-utstyr. Metodevalget må overlates til
4640 lærerne.

4641 Motivasjon, gjennomføring og rådgivning

4642 Senterpartiet er bekymret over frafallet i videregående skole, og særlig innen yrkesfagene.
4643 Vi vet at frafall i mange tilfeller kan spores tilbake til barnehagen. Forsterket oppfølging i
4644 barnehage og grunnskole vil bidra til at flere klarer å fullføre videregående opplæring.

Andreutkast

4645

4646 Hele skoleløpet må bli mer relevant for arbeidslivet. For de som faller ut av skolen, er det
4647 avgjørende å få et tilbud om jobb fra dag én. Retten til å fullføre videregående opplæring
4648 skal ligge fast. Dette kan gjøres gjennom å opprette en fleksibel tilskuddsordning til
4649 virksomheter som tar inn de som faller fra videregående utdanning. Vi vil starte ordningen
4650 først i utsatte områder med høy andel frafall fra skolen. Senterpartiet ønsker å ha flere
4651 alternative opplæringsforløp i samarbeid med bedrifter. Utenforskap må også forebygges
4652 gjennom å styrke laget rundt eleven, blant annet ved å ansette flere miljøarbeidere i skolene.

4653

4654 Nødvendig informasjon må følge elevene når de går fra barnehage til barneskole, fra
4655 barneskole til ungdomsskole og fra ungdomsskole til videregående skole. Slik sikres gode
4656 overganger for elevene.

4657

4658 Alle elever skal oppleve et trygt og godt skole- og læringsmiljø som bidrar til trivsel,
4659 motivasjon og lærelyst. Det er derfor behov for gode fagmiljøer rundt elevene, bestående av
4660 lærere, helsesykepleiere, skolepsykologer, miljøarbeidere, yrkes- og utdanningsrådgivere,
4661 lærling-, elev- og mobbeombud og sosionomer. Rådgivning og karriereveiledning fra et tidlig
4662 tidspunkt kan gi økt gjennomføring gjennom samarbeid med arbeidslivet. Vi vil satse på tiltak
4663 som styrker elevenes psykiske helse, og sikre elevene god tilgang til psykologtjeneste.

4664

Senterpartiet vil:

4666 – Styrke yrkesveiledningen for alle elever ved å øke kompetansen til rådgiverne og utvikle
4667 nye redskaper for formidling av yrker og utdanninger.

4668 – Gi alle elever i ungdomsskolen tilbud om arbeidslivsfag, og tilrettelegge for at alle elever
4669 kan opprette en elevbedrift eller et tilsvarende prosjekt.

4670 – Sikre alle ungdommer mulighet til å reise på lokale yrkesmesser og besøke eller få besøk
4671 på skolen av lokalt næringsliv.

4672 – Styrke skolehelsetjenesten slik at den kommer opp på de nasjonale målene for antall
4673 årsverk per elev.

4674

4675 Læreren

4676 En godt ledet og drevet skole med dyktige lærere er avgjørende for elevene og for
4677 samfunnet. Senterpartiet vil gi læreren profesjonelt handlingsrom. Rollefordelingen mellom
4678 lærer og forelder bør tydeliggjøres for å legge til rette for samarbeidet mellom skole og
4679 foresatte. Lærere og skoleledere bruker stadig mer tid på rapportering og dokumentasjon, og
4680 får nye arbeidsoppgaver som øker den totale arbeidsmengden. Læreren må få tid og tillit til å
4681 være lærer. Senterpartiet vil prioritere lærerens tid med elevene.

4682

4683 God praksis er avgjørende for alle lærerstudenter. Lærerutdanningene må styrkes, og gjøres
4684 mer praksisnær. Senterpartiet vil fortsette arbeidet med å gjøre lærerutdanningene mer
4685 åpen, fleksibel og gi flere muligheter til å ta en lærerutdanning. Vi vil gjøre det mer attraktivt
4686 å være lærer som kan undervise i mer enn to fag. Det skal være høy kvalitet på
4687 grunnskolelærerutdanningen, alle lærere bør få rett til etter- og videreutdanning, særlig
4688 innenfor spesialpedagogikk.

4689

4690 **Senterpartiet vil:**

4691 – Styrke den desentraliserte lærerutdanningen som er viktig for å redusere antallet ufaglærte
4692 i norsk skole, og øke lærerrekutteringen i hele landet.

4693 – Gjøre lærerutdanninga mer praksisnær og relevant, og gi kommende lærere mulighet for
4694 kompetanse i flere fag og emner tilpasset behovene til små skoler.

4695 – Lærerutdanningene må stå friere til å organisere praksis og bedre praksisveiledning, som
4696 sikrer et best mulig grunnlag for å bli lærer.

4697 – Sikre høy kvalitet og relevans på etter- og videreutdanningstilbudene for lærere.

4698 – Sørge for at praktisk-estetiske fag skal være en del av grunnskolelærerutdanningene.

4699 – Rekruttere flere yrkesfaglærere ved å bruke fagbrev som opptakskrav og
4700 godkjenningsgrunnlag for å ta praktisk-pedagogisk utdanning for yrkesfag (PPUY).

4701 – Redusere bruken av målstyring og rapportering i skoleverket samt senke
4702 vurderingstrykket.

4703 – At pensjonerte lærere og andre pensjonerte skoleansatte med restarbeidsevne i større
4704 grad bør kunne sysselsettes i skolen for å redusere bruk av ufaglærte og sikre god
4705 ressursbruk i skoleverket.

4706 – Styrke faglærerutdanningene, og gi rom for delte stillinger ved

4707 lærerutdanningsinstitusjonene, slik at lærerne står i praksisfeltet samtidig som de underviser.

4708

4709 **Grunnskolen**

4710 Grunnskolen er starten på opplæringsløpet til våre barn og er den viktigste felles arenaen for
4711 å sikre danning og utdanning gjennom god læring, mestring og utvikling.

4712

4713 Det har over tid blitt mer konkurransefokus i grunnskolen. Dette har økt presset på elevene,
4714 uten at det har gitt økte resultater. Konkurransefokusets går på bekostning av lek og
4715 nysgjerrighet - som er viktig for barns utvikling. Første skoleår skal være preget av lek, lek-
4716 og temabasert aktivitet og undervisning, og være en arena for fellesskap og
4717 relasjonsbygging. Slik skal barna få et trygt og utviklende læringsmiljø.

4718

4719 Trivsel og trygghet er grunnleggende forutsetninger for faglig og sosial læring. Alle elever
4720 har rett til en skolehverdag uten mobbing.

4721

4722 Ungdomsskolen må sikre at alle elever mestrer grunnleggende ferdigheter og får et godt
4723 grunnlag for videregående opplæring. Senterpartiet vil ha økt fokus på praktisk og aktiv
4724 læring gjennom hele skoleløpet, blant annet gjennom økt vektlegging av praktiske og
4725 estetiske fag, arbeidslivsfag fra mellomtrinn og flere praktiske valgfag i ungdomsskolen.
4726 Senterpartiet mener at skole i nærmiljøet er avgjørende for å skape gode oppvekstvilkår
4727 over hele Norge.

4728

4729 Senterpartiet mener det er positivt at barn fra ulike sosiale, økonomiske og kulturelle
4730 bakgrunner går på skole sammen og blir kjent med hverandre. Frittstående privatskoler som
4731 er godkjent ut fra alternativ pedagogikk eller religiøst grunnlag utgjør et viktig alternativ og
4732 supplement til den offentlige skolen.

Andreutkast

4733

4734 Senterpartiet vil ikke endre godkjenningsgrunnlag for statsstøtte til privatskoler som tilbyr
4735 alternativ pedagogikk eller er livssynsbaserte. Private skoler skal fortsatt ha utbytteforbud og
4736 være pålagt de samme innsynskrav og krav om offentlighet om egen virksomhet som
4737 offentlige skoler. Senterpartiet vil sørge for at etablering av privatskoler i en kommune ikke
4738 svekker kommunens muligheter til å opprettholde og utvikle det offentlige skoletilbudet.

4739

4740 **Senterpartiet vil:**

4741 – Sørge for mer praktisk undervisning og fokusere på innhold og kvalitet i undervisningen
4742 innenfor dagens timetall i skolen, og innføre timeplanfestet frilek på småtrinnet.

4743 – At første klasse skal være et skoleforberedende år, med fokus på fysisk aktivitet, frilek,
4744 læring gjennom lek og praktisk estetiske fag.

4745 – Sikre at det er lav terskel for utsatt skolestart i grunnskolen

4746 – Styrke opplæringen i digitale ferdigheter og IKT i grunnskolen, inkludert programmering og
4747 KI.

4748 – Alle elever skal få muligheter til å lære praktisk grunnleggende matlaging og kunnskap om
4749 matproduksjon og hvordan mat dyrkes i grunnskolen.

4750 – Styrke svømmeundervisningen.

4751 – Gi alle elever god seksualitetsundervisning, med vekt på respekt for andre og
4752 grensesetting.

4753 – At det bør være opp til den enkelte skole og lærerens faglige skjønn om det skal gis lekser.

4754 – Redusere testregimet i skolen gjennom å endre det nasjonale kvalitetsvurderingssystemet,
4755 herunder avvike norsk deltakelse i PISA-undersøkelsen, samt erstatte dagens nasjonale
4756 prøver med et kartleggingsverktøy for internt bruk.

4757 – Styrke skolebibliotekene i samarbeid med de kommunale folkebibliotekene.

4758 – Styrke opplæring i kvensk og finsk, de samiske språkene og språkene til de nasjonale
4759 minoritetene, herunder utdanne flere lærere med språkkompetanse innenfor disse språkene,
4760 styrke læremiddelproduksjonen og fjernundervisningstilbudet.

4761 – Sikre tilstrekkelig tegnspråkkompetanse for utøvere av språket gjennom gode
4762 utdanningsmuligheter for lærere.

4763 – Utprøve ordninger med samlingsbasert språkundervisning som supplement i
4764 ungdomsskolen for å tilby elever større utvalg av språkfag.

4765 – At elevfinansieringa per elev skal økes med 25 prosent for de 15 første elevene i en
4766 klasse, i grunnskolen og videregående opplæring.

4767 – Innføre et sunt skolemåltid for elever i grunnskolen. Måltidet skal være statlig finansiert, og
4768 uten egenandel.

4769 – Opprettholde retten til leirskole for elever i grunnskolen.

4770 – Utrede alternativer til dagens eksamensform.

4771 – Tilby elever å ta førerkort som valgfag gjennom ungdomsskole- og videregående.

4772

4773 Videregående opplæring

4774 Senterpartiet vil ha et bredt og desentralisert tilbud i videregående utdanning over hele
4775 landet. Flest mulig må få mulighet til å bo hjemme mens de går på videregående skole.

4776 Elever i videregående opplæring som må flytte på hybel for å fullføre utdanningen skal ikke

Andreutkast

4777 komme dårligere ut økonomisk enn hjemmeboende elever.

4778

4779 Senterpartiet mener at de studieforbereidende programmene skal gi en helhetlig og solid
4780 forberedelse til høyere utdanning, med en sterk faglig innretning. I studieforbereidende
4781 program bør det legges større vekt på valgfrihet, og flere fag bør kunne tilbys som valgfag.

4782

4783 Det er nødvendig med oppdatert utstyr, særlig når det gjelder ressurskrevende
4784 yrkesfagutdanninger og realfagsprogram. Senterpartiet ønsker et tett samarbeid mellom de
4785 videregående skolene og lokalt arbeids- og næringsliv når det gjelder hospitering og
4786 investering i nytt utstyr. Mer av opplæringen bør gjennomføres i bedrift.

4787

4788 **Senterpartiet vil:**

4789 – Verne om retten til reelt gratis utdanning.

4790 – Sikre at den enkelte fylkeskommune bestemmer inntaksordningen for videregående
4791 opplæring.

4792 – Sørge for at fraværsreglementet i videregående skole blir praktisert på en fleksibel måte
4793 som tar hensyn til egenmelding, foreldremelding og gjenoppretter tilliten til foreldre og elever.

4794 – Sikre at borteboerstipendet er en universell ordning, og at stipendbeløpet økes slik at det
4795 samsvarer med reelle bo- og levetgifter for en borteboende elev i videregående opplæring
4796 og deretter indeksreguleres.

4797 – Reisestipend skal gjelde reise fra hjemmeadresse til skole, ikke fra grensa til
4798 hjemkommunen til grensa til kommunen skolen ligger i.

4799 – At foresattes reiser for å besøke borteboende elever under 18 år inkluderes i ordningen for
4800 reisefradrag.

4801 – Justere og indeksregulere satsene til utstyrsstipend i samsvar med reelt kostnadsnivå.

4802 – Gi fylkeskommuner som er alene om å gi videregående tilbud som dekker et nasjonalt
4803 behov for opplæring, ekstra midler over statsbudsjettet.

4804 – Åpne for at elever i studieforbereidende retning skal ha mulighet til å oppnå
4805 studiekompetanse på to år, ved å kunne velge programfag tidligere og øke timetallet i uka.

4806 – Tilby større bredde av programfag ved hjelp av fjernundervisning og samlingsbasert
4807 undervisning, og så langt det lar seg gjøre å organisere det slik at tilbudene administreres fra
4808 distriktsskoler.

4809 – Styrke satsingen på internasjonalisering, blant annet gjennom utveksling, innenfor
4810 studieforbereidende og yrkesfaglige utdanningsprogram.

4811

4812 Yrkesfag

4813 Senterpartiet vil styrke rekrutteringen til yrkesfag. Da må vi skaffe flere lærlingplasser, bedre
4814 kvaliteten på fagopplæringen og redusere kostnadene ved å ta fagopplæring.

4815 For å få flere elever til å gjennomføre utdanninga med fullt fagbrev må elevene få god
4816 oppfølging i læretida. Tilgang på læreplasser til yrkesfagelever må være klar ved inntak til
4817 VG2 i utdanningsløpet.

4818

4819 Senterpartiet vil legge til rette for tett samarbeid mellom videregående skoler og det lokale
4820 næringslivet. Næringslivet må bidra med lærlingplasser. Skolene må tilrettelegge for

Andreutkast

4821 møteplasser mellom bedrifter og elever tidlig i skoleløpet.

4822

4823 **Senterpartiet vil:**

4824 – At næringslivet og skoleeier samarbeider om å tilby lærlingplasser som svarer til

4825 næringslivets behov. Det må tilrettelegges for møteplasser mellom potensielle

4826 arbeidsplasser og elever tidlig i skoleløpet.

4827 – Øke grunnfinansiering av yrkesfag i videregående opplæring gjennom

4828 finansieringssystemet.

4829 – Øke lærlingtilskuddet.

4830 – Sikre oppfølging av lærlinger som avbryter lærlingtiden.

4831 – Styrke samarbeidet mellom skole og bedrift for å tilby alternative opplæringsløp med større

4832 vekt på læring i bedrift.

4833 – Opprettholde kravet om at norske og utenlandske bedrifter må ha lærlinger for å vinne

4834 offentlige oppdrag når det gjelder tjenester og bygg- og anleggskontrakter, i bransjer med

4835 særlig behov for lære-plasser.

4836 – At alle videregående skoler skal tilby fleksible opplæringsløp, blant annet veksling mellom

4837 skole og læretid slik at flere kan starte læretida allerede fra Vg1.

4838 – At fylkeskommunene i samarbeid med bedrift og opplæringskontor skal ha hovedansvaret

4839 for oppfølging av yrkesfagelever gjennom hele det fireårige løpet med læretid og skoletid.

4840 Lærlingene skal ha tilgang til skolens elevtjenester som sosiallærer, skolehelsetjeneste og

4841 rådgivningstjeneste.

4842 – Sikre lokale opplæringskontor for å ivareta elevenes ønsker og næringslivets behov.

4843 – Legge til rette for et tettere samarbeid mellom de videregående skolene og bedrifter om

4844 lokaler og utstyr i opplæringen i yrkesfagene.

4845 – Sikre utdanning, kompetanse og lærlingplasser i tradisjonshåndverk.

4846 – Etablere utstyrsdeling på landsbasis for å sikre oppdatert og relevant utstyr i yrkesfag med

4847 dyrt og høyteknologisk utstyr, i samarbeid med næringslivet.

4848 – At dagens 3-årige agronomutdanning med mulighet for påbygg til studiekompetanse bør

4849 styrkes.

4850

4851 Høyere yrkesfaglig utdanning

4852 Høyere yrkesfaglig utdanning blir stadig viktigere for å sikre arbeidstakere riktig kompetanse

4853 for arbeidslivet. Gjennom de siste årene har fagskoletilbudene økt betydelig. Senterpartiet vil

4854 sørge for at enda flere gis mulighet til å ta høyere yrkesfaglig utdanning.

4855

4856 Høyere yrkesfaglig kompetanse må verdsettes på samme måte som høyere utdanning fra

4857 universitet og høyskole. Fagskoleutdanningen skal ha en selvstendig parallell søyle i

4858 nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk. Fagskolene må beholde sin egenart som relevant og

4859 praksisnær utdanning med tett samarbeid med arbeidslivet, og evne til raskt å tilpasse

4860 utdanningstilbudene til behovene i samfunnet.

4861

4862 **Senterpartiet vil:**

4863 – Opprette 1000 flere fagskoleplasser hvert år fram til 2029.

Andreutkast

- 4864 – Fylkeskommunene skal ha en sentral kompetansepolitisk rolle i utvikling av
4865 fagskoletilbudet i tett samarbeid med fagskolene, partene i arbeidslivet og næringslivet for
4866 øvrig, for å løse de regionale kompetansebehovene fremover.
4867 – Styrke etter- og videreutdanningstilbudet for fagskolelærere for å sikre høy faglig kvalitet.
4868 – Sørge for at fagskoletilbudet imøtekommer samfunnets økte behov for høyere yrkesfaglig
4869 kompetanse.
4870 – Styrke finansieringen av fagskolene, slik at sektoren gis mulighet til å utvikle og øke
4871 fagskoletilbudet i hele landet gjennom faste, fleksible og desentraliserte tilbud.
4872 – Fullføre prosessen med å institusjonsakkreditere fagskoler, slik at fagskolene selv kan
4873 godkjenne tilbud uten å måtte søke NOKUT om dette.
4874 – Sikre god kvalitet og utvikling både for offentlige og private fagskoler.
4875 – Sikre best mulig tilrettelegging for studenter som kombinerer fagskoleutdanning med jobb,
4876 familie og ulike livsfaser.
4877

4878 Høyere utdanning

- 4879 Samfunnet er avhengig av kunnskap, forskning og innovasjon. Universitet- og
4880 høyskolesektoren er viktig for å utvikle det norske samfunnet. De skal sikre at Norge har den
4881 kompetansen vi trenger og at vi hevder oss internasjonalt i utvikling av ny kunnskap.
4882
4883 Universitets- og høyskolesektoren er en mangfoldig sektor og det skal den fortsatt være.
4884 Ulike institusjoner har ulike strategiske prioriteringer. Det er viktig for Senterpartiet at vi sikrer
4885 utdannings- og forskningsmiljø som er tett på arbeidslivet, er i forskningstoppen og på ulike
4886 måter bidrar til å utvikle hele Norge.
4887
4888 Senterpartiet ønsker at særlig profesjonsfagene har gode utviklingsmuligheter.
4889 Profesjonsfagene skal holde høy kvalitet, være forskningsbaserte, praksisnære og ha fokus
4890 på arbeidslivets behov i regionen institusjonen er lokalisert i. Profesjonsutdanningene er
4891 detaljregulert. Mål og resultatkrav bør tilpasses jevnlig, slik at reglene ikke hindrer
4892 institusjonenes utvikling av studiene.
4893
4894 Universitets- og høyskolesektoren må få tillit, og detaljstyring må begrenses. Slik legges det
4895 til rette for at institusjonene kan ivareta nasjonale og regionale behov. Det handler om digital
4896 og grønn omstilling, og store demografiske utfordringer knyttet til befolkningssammensetning
4897 og mange års sentralisering. I tillegg krever den globale situasjonen at økt sikkerhet,
4898 beredskap og internasjonal samhandling prioriteres.
4899
4900 Det skal være et bærende prinsipp for høyere utdanning at alle utdanninger skal føre
4901 studenter ut i arbeidslivet. Senterpartiet er opptatt av at institusjonene og studentene skal
4902 samarbeide i utstrakt grad med relevant næringsliv, offentlige virksomheter, samfunnsliv og
4903 kulturliv. Innovasjon, forskning og entreprenørskap må inngå som en naturlig del av
4904 studentenes hverdag.
4905
4906 Alle studier bør ha tilbud om utveksling og forsknings samarbeid med utenlandske
4907 institusjoner integrert i studiet.

Andreutkast

4908
4909 Senterpartiet ønsker å optimalisere arbeidsfordelingen mellom direktorater og sektoren. En
4910 del av dette arbeidet er å desentralisere direktoratsfunksjoner. Desentralisering er særlig
4911 aktuelt for deler av virksomheten til Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-
4912 dir), NOKUT og Forskningsrådet.

4913
4914 **Senterpartiet vil:**

- 4915 – Ivareta sektorens regionale oppdrag og stimulerer til at tilbudene svarer best mulig til
- 4916 samfunnets behov, og sikrer fleksible og desentraliserte studietilbud.
- 4917 – Sikre at finansieringssystemet for høyskole og universitet stimulerer til gode etter- og
- 4918 videreutdanningstilbud i hele landet.
- 4919 – Videreføre arbeidet med å stimulere til praksisnære utdanninger, og øke studenters
- 4920 deltakelse i forskning.
- 4921 – Legge til rette for internasjonal utveksling underveis i studieløpet, og muligheten til å ta
- 4922 hele eller deler av graden utenlands.
- 4923 – Videreføre arbeidet for økt gjennomføring i høyere utdanning.
- 4924 – Sikre hensiktsmessige overganger mellom høyere yrkesfaglig utdanning og
- 4925 universitet/høyskole.
- 4926 – Styrke norsk som fagspråk på nynorsk og bokmål. Ansatte ved norske universiteter og
- 4927 høyskoler har et særlig ansvar for å utvikle, vedlikeholde og formidle et godt norsk fagspråk.
- 4928 – Støtte utviklingen av Sámi allaskuvla/Samisk høgskole.
- 4929 – Mandat og oppgaver til direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-diR) må
- 4930 samsvare med ønsket om å sikre myndighet og ansvar hos universitetene og høyskolene.
- 4931 Dette for at beslutninger tas nærmest mulig de det angår.
- 4932 – Prioritere utdanningstilbud til det vi har behov for i samfunnet. Det gjelder særlig innenfor
- 4933 helse og sosial, IKT og utdanninger vi trenger for nødvendig omstilling i samfunnet. Det
- 4934 innebærer at det må utdannes flere innen områder der behovene i samfunnet er størst, og
- 4935 færre der behovene ikke er like store.
- 4936 – Legge til rette for at oppgaver og deler av statlig virksomhet knyttet til høyere utdanning
- 4937 flyttes ut av Oslo.
- 4938 – Sikre den akademiske friheten, ytringsfriheten og et godt ytringsklima for ansatte i
- 4939 universitets- og høyskolesektoren.
- 4940

4941 Studentvelferd

- 4942 For å sikre lik rett til utdanning og at studiegjennomføringen er optimal for studenter og
- 4943 samfunnet er det viktig å legge til rette for god studentvelferd. Det gjelder de økonomiske
- 4944 virkemidlene til Statens lånekasse og tilbudene som studentsamskipnadene og andre bidrar
- 4945 til, som bolig, helsetjenester og andre velferdstiltak.
- 4946
- 4947 Senterpartiet har de siste årene sørget for en merkbar styrking av studentøkonomien, og vil
- 4948 fortsette dette arbeidet slik at lik rett til utdanning er reelt for alle.
- 4949
- 4950 Studenter har rett til egnet individuell tilrettelegging når de trenger det. Det innebærer at
- 4951 institusjonene skal være fleksible og jobbe aktivt for å sikre likeverdige opplærings- og

Andreutkast

4952 utdanningsmuligheter for alle studenter enten de får barn i studietida, eller har andre ulike
4953 individuelle behov for tilrettelegging.

4954

4955 **Senterpartiet vil:**

4956 – Fortsette å styrke studiefinansieringen slik at den både sikrer lik rett til utdanning og
4957 tilstrekkelig med tid til utdanning, opp mot behovet for arbeidsinntekt og fritid.

4958 – Knytte studiestøtten til grunnbeløpet i folketrygden (G) for å sikre en mer forutsigbar
4959 utvikling i studiestøtten over tid.

4960 – Legge bedre til rette for å få og å ha barn i studietiden, gjennom gode
4961 permisjonsrettigheter, økonomisk støtte og fleksibilitet i forbindelse med eksamen, praksis
4962 og øvrige obligatoriske studieaktiviteter.

4963 – Styrke studenthelsetilbudet ved samskipnadene og bidra til at vertskommuner oppretter
4964 allmennlegestillinger og andre nødvendige helsetilbud for studenter.

4965 – Styrke forebyggende arbeid for studenters psykiske helse og tiltak mot ensomhet.

4966 – Opprettholde gratisprinsippet i høyere utdanning.

4967 – Studiesteder skal så langt som mulig tilpasse obligatorisk aktivitet slik at de som har
4968 fravær grunnet lovregulert politisk arbeid har mulighet til å få semesteret godkjent.

4969 – Bygge 3000 nye studentboliger i året og styrke arbeidet med renovering av eksisterende
4970 studentboliger.

4971

4972 **Forskning**

4973 Grunnleggende og langsiktig oppbygging av kunnskap må basere seg på fri, kritisk og
4974 uavhengig forskning. Vår nasjonale forskningsinnsats har betydning for videreutvikling av
4975 velferdsstaten og for vår internasjonale konkurranseevne.

4976

4977 Det offentlige har et særlig ansvar for å ivareta vilkårene til grunnforskning. Et
4978 kunnskapsbasert nærings-, samfunns- og kulturliv forutsetter tett samarbeid mellom aktører
4979 innen disse feltene og universitet, høyskoler og forskningsinstitutter. Veien fram til
4980 kommersialisering av forskningsresultater må understøttes bedre, slik at forskningen kan
4981 danne grunnlaget for innovasjon og gründervirksomhet.

4982

4983 Senterpartiet vil bidra til regional forskning og innovasjon over hele Norge.

4984 Derfor vil Senterpartiet stimulere til at næringslivets investeringer i forskning øker. Slik skal
4985 norsk næringsliv bli i stand til å møte fremtidens utfordringer og muligheter.

4986

4987 Norge har de siste årene vært dyktige til å hente ut forskningsmidler fra rammeprogrammet
4988 Horisont Europa. Vi vil fortsette å hente ut betydelig finansiering til høykvalitets forskning og
4989 utvikling gjennom kommende rammeprogram.

4990

4991 Den globale sikkerhetspolitiske situasjonen gjør at norsk forskning kan være av interesse for
4992 uønskede interessenter. Senterpartiet vil legge til rette for at vi har gode systemer som
4993 ivaretar nasjonale interesser. Kunstig intelligens vil ha stor betydning for hele samfunnet og
4994 vil påvirke hverdagen vår på en lang rekke områder. Derfor er Senterpartiet opptatt av å
4995 sørge for forskning på både selve KI-teknologien og konsekvensene av KI.

Andreutkast

4996

4997 **Senterpartiet vil:**

- 4998 – Sikre at det offentliges investeringer i Forskning og utvikling (FOU) fortsatt holdes på et
4999 høyt internasjonalt nivå.
5000 – Arbeide for at næringslivets FOU-investeringer i tråd med nasjonale ambisjoner øker til 2
5001 prosent av BNP.
5002 – Arbeide for at forskning og forskere får gode rammevilkår.
5003 – Arbeide for mer åpen forskningspublisering for å gjøre kunnskapen tilgjengelig for flere.
5004 – Sikre finansiering av regionalt forankret forsknings- og utviklingsarbeid.
5005 – Sikre forskningsinstitutter en nødvendig basisfinansiering.
5006 – Styrke regional forskning i fylkeskommunen, som eksempelvis gjennom Forregion.
5007

5008 Livslang læring

5009 Med et sterkt omstillingsbehov i arbeidslivet er mange arbeidsgivere og arbeidstakere
5010 avhengig av ny eller oppdatert kunnskap. Ved å tilby modulbaserte fag i videregående skole,
5011 kan voksne fullføre fag de mangler, og bygge på sin eksisterende kompetanse til nye
5012 fagbrev.

5013

5014 For å legge til rette for at dagens arbeidstakere kan tilbys omskolering og etter- og
5015 videreutdanning, må videregående skoler, fagskoler, høyskoler og universiteter i større grad
5016 tilby moduler, kortere kurs, og flere muligheter for kompetansepåfyll.

5017

5018 Livslang læring er nødvendig for å utvikle demokratiet, fremme god integrering og bekjempe
5019 utenforskap. Senterpartiet vil legge til rette for livslang læring gjennom styrking av
5020 desentraliserte og fleksible utdanningstilbud gjennom samarbeid med studiesentrene.
5021 Senterpartiet mener at folkehøgskolene har et viktig utdanningstilbud som bør ivaretas og
5022 utvikles.

5023

5024 Senterpartiet vil legge til rette for desentraliserte utdanningsmuligheter. Derfor har vi etablert
5025 en tilskuddsordning til drift for studiesentrene. Vi vil videreutvikle tilskuddsordningen for å
5026 sørge for at flere personer skal få utviklet kompetansen sin der de bor, og at arbeidslivet
5027 over hele Norge får tilgang på kompetent arbeidskraft.

5028

5029 **Senterpartiet vil:**

- 5030 – Tilrettelegge for livslang læring gjennom å styrke voksenopplæringstilbudet i regi av
5031 frivillige organisasjoner, studieforbund og videregående skoler.
5032 – Styrke folkehøgskolene og bidra til å beholde folkehøgskolenes særpreg og egenart.
5033 – Styrke desentraliserte utdanningstilbud gjennom blant annet videreutvikling av ordningen
5034 med driftstilskudd til studiesentrene i Norge, samt ivareta mulighetene for voksnes læring
5035 innenfor øvrige, offentlige skoletilbud.
5036 – Legge til rette for at universitetene og høyskolene tilbyr flere utdanninger i samarbeid med
5037 de desentraliserte studie- og høgskolesentrene.
5038 – Støtte et tettere samarbeid mellom bedrifter og utdanningsinstitusjoner, slik at arbeid og
5039 videreutdanning kan kombineres.

Andreutkast

- 5040 – Gi permitterte og arbeidsledige muligheten til å ta utdanning i ledighetsperioden.
- 5041 – At flere får mulighet til å ta fagbrev på jobb utenfor lærlingordningen.
- 5042 – At fremmedspråklige innvandrere skal gis gode og grunnleggende muligheter for kompetanse og livslang læring. Fylkeskommunene og de videregående skolene må bidra i
- 5043 samhandling med kommunene for å gi et godt grunnlag for videre muligheter.
- 5044
- 5045

5046 **Utenriks- og sikkerhetspolitikk: Norske interesser**
5047 **og internasjonal solidaritet**

5048 Utenrikspolitikkenes mål er å ivareta Norges interesser. En aktiv utenrikspolitikk er viktig for å
5049 sikre nasjonal kontroll over egne ressurser og territorium, å skape trygghet og gode liv for
5050 folk i hele Norge.

5051
5052 En liten, suveren stat som Norge er avhengig av internasjonal respekt for folkeretten, for vår
5053 egen sikkerhet og for et godt internasjonalt samarbeid. Det er viktig med arenaer der
5054 selvstendige stater kan samarbeide om felles utfordringer, der også små land respekteres
5055 og har en selvstendig stemme. Derfor er et sterkt og velfungerende FN nødvendig.

5056
5057 FN-systemet har utfordringer, og anklages blant annet for å ha en struktur med manglende
5058 representativitet og som hindrer organisasjonen i å agere i mange konflikter. De
5059 internasjonale finansinstitusjonene kritiseres også av mange land for skjeve maktforhold. Det
5060 bidrar til mistillit i globale fora. Det er i Norges interesse å støtte opp om reformer som
5061 styrker disse organisasjonens legitimitet og effektivitet.

5062
5063 Økt geopolitisk usikkerhet og erfaringene fra pandemien understreket også sårbarheten i
5064 global frihandel. Behovet for økt selvforsyning og kontroll på forsyningskjedene på kritiske
5065 varer er blitt enda viktigere for alle land i verden. Senterpartiet er opptatt av at Norge skal ha
5066 rett til å prioritere nasjonal kontroll og beredskap, og vi er opptatt av at andre land må ha
5067 samme mulighet.

5068
5069 Mange av utfordringene vi står overfor er regionale eller globale og kan bare løses i
5070 fellesskap. Klimakrisen, fattigdom, migrasjon, krig og konflikt er noen eksempler på dette.
5071 Det er i vår egeninteresse å bidra til løsninger på disse utfordringene. I Norge har vi lyktes i
5072 å bygge et land med sterkt folkestyre, godt styresett og forvaltning og sterk økonomi.
5073 Senterpartiet mener det pålegger oss en ekstra forpliktelse til å bidra internasjonalt.

5074
5075 Multilateralt samarbeid og avtaler er i ferd med å bli fortrent av stormaktsrivalisering. Det er
5076 økende mistillit mellom ulike regioner og grupper av land i verden. Det er ikke i Norges
5077 interesse og kan på sikt svekke vår stilling i det internasjonale samfunnet. Krig og konflikt i
5078 eget nærområde krever økt norsk innsats og oppmerksomhet. Samtidig har behovene for
5079 internasjonal innsats andre steder i verden aldri vært større. Humanitære kriser og
5080 klimaendringene har allerede katastrofale konsekvenser. Senterpartiets svar på dette er
5081 sterkt internasjonalt samarbeid mellom selvstendige stater, basert på tanken om
5082 folkesuverenitet, menneskerettigheter og folkeretten.

5083
5084 Norge må fortsatt være en betydelig bidragsyter til humanitær nedrustning, humanitær
5085 innsats, utviklingshjelp og fred- og forsoningsarbeid. FNs bærekraftsmål er nasjonalstatenes
5086 felles plan for å sikre sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft innen 2030. Dessverre er
5087 vi langt unna å nå målene. Norge vil styrke innsatsen for bærekraftsmålene nasjonalt og
5088 internasjonalt.

5089

Andreutkast

- 5090 Nasjonalstatene og demokratiet er under press mange steder i verden. Det samme gjelder
5091 grunnleggende menneskerettigheter og likestilling. Norsk innsats internasjonalt har sin
5092 forankring i universelle menneskerettigheter.
5093
- 5094 Russlands folkerettsstridige angrep på selvstendige naboland har ødelagt politisk dialog og
5095 folk-til-folk-samarbeid. Senterpartiet mener Norge må støtte opp under nødvendige
5096 sanksjonsregimer og annen innsats for å hindre Russland i å lykkes med sine maktovergrep.
5097 Samtidig vil vi anstrenge oss for å finne alternative måter å fortsatt forvalte felles interesser
5098 og naturressurser i nord, for eksempel knyttet til forvaltning av felles fiskeressurser, klima og
5099 miljø.
- 5100
- 5101 Norge skal hegne om respekten for internasjonal humanitærrett, samt de grunnleggende
5102 humanitære prinsippene om upartiskhet, nøytralitet og uavhengighet.
5103
- 5104 Norge skal være en internasjonal pådriver for å sikre at forbudene mot klasevåpen og
5105 landminer overholdes, og for at stater forplikter seg til å unngå bruk av eksplosive våpen i
5106 byer. Vi vil jobbe for nasjonal og internasjonal regulering av autonome våpen slik at det
5107 settes krav til betydningsfull menneskelig kontroll.
5108
- 5109 Senterpartiet vil hegne om og styrke Ikke-spredningsavtalen (NPT). Norge skal være i front,
5110 bygge kunnskap og bidra til konsensus i FN om effektive tiltak for å verifisere fremtidig
5111 kjernefysisk nedrustning. Det er et mål på sikt at Norge skal signere FN-traktaten om forbud
5112 mot kjernevåpen, noe som forutsetter at vi lykkes med gjensidige og verifiserbare avtaler om
5113 nedrustning.
5114
- 5115 Samene lever på Nordkalotten, og en stor del av dem lever i Norge. Senterpartiet mener
5116 derfor at Norge har et stort ansvar for å legge til rette for et godt samarbeid om
5117 samepolitiske spørsmål på tvers av landegrensene.

5118 Nordisk samarbeid

- 5119 Senterpartiet mener styrket samarbeid i Norden er viktigere enn på lenge, og vil ha økt
5120 innsats i alle sektorer for å bidra til dette. Samarbeidet i Norden bygger på nasjonal
5121 suverenitet, språk-, kultur- og verdifelleskap, og det er viktig å utvikle dette gjennom folk-til-
5122 folk-samarbeid.
5123
- 5124 Vi må særlig styrke samarbeidet med våre nærmeste naboer når det gjelder
5125 forsyningsikkerhet og kriseberedskap, og vi må ha større kontroll med viktige verdikjeder.
5126 Dette skal gjennomføres på en måte som styrker vår nasjonale beredskap. Digitale og
5127 byråkratiske grensehindre må fjernes, og det må investeres i viktig transport- og
5128 kommunikasjonsinfrastruktur som knytter regionen sammen.
5129
- 5130 **Senterpartiet vil:**
- 5131 – Bygge ned digitale og byråkratiske grensehindre.
5132 – Investere mer i transport- og kommunikasjonsinfrastruktur som binder regionen sammen.
5133 – Legge til rette for tettere samarbeid i nordisk forsvar.

Andreutkast

- 5134 – At fellesnordisk beredskap og forsyningssikkerhet utvikles, inspirert av et nordisk
5135 totalforsvarskonsept.
5136 – Få på plass en nordisk-baltisk løsning for bruk av nasjonal elektronisk ID på tvers av
5137 landene.
5138 – Styrke kunnskap om Nordens språk og samfunnsliv i kommende læreplaner.
5139 – Legge til rette for tettere samarbeid mellom nordiske rikskringkastere (Nordvision) og
5140 andre medier, som kan bidra til en nordisk offentlighet med delt innhold uten dubbing av
5141 skandinavisk.
5142 – Utvikle nordisk samarbeid om automatiske oversettelser og annen språkteknologi.
5143 – Styrke rammebetingelsene for folk-til-folk-samarbeid og nordisk studie- og
5144 arbeidsutveksling.
5145

5146 Internasjonal handel

5147 Senterpartiet er bekymret for den maktforskyvningen som i lang tid har skjedd i forholdet
5148 mellom statlige myndigheter og multinasjonale selskaper – og dermed mellom internasjonal
5149 storkapital og folkevalgte. Mange multinasjonale selskaper flytter virksomhet mellom land på
5150 en slik måte at de betaler minst mulig skatt. Det betyr ikke bare mindre penger til finansiering
5151 av velferd; det svekker også konkurransekraften til norske bedrifter som skatter i Norge.

5152
5153 Om man vil ha stabile samfunn med små forskjeller, må man ta vare på det demokratiske
5154 fellesskapet i nasjonalstaten. Dette fellesskapet sikres best gjennom gode offentlige
5155 tjenester og et åpent politisk system der de styrende står til ansvar for innbyggerne.
5156 Senterpartiet støtter ikke at Norge inngår handelsavtaler som innsnevrer norske folkevalgtes
5157 rett eller mulighet til politisk styring. Vi er motstander av handelsavtaler som vil føre til brudd
5158 på felles klimaforpliktelser eller som svekker menneskerettighetene.

5159
5160 Senterpartiet mener at regelverket for internasjonal handel blant annet i WTO må ha en
5161 bedre balanse mellom hensynet til frihandel og lands behov for å sikre egen grunnleggende
5162 beredskap. Alle land skal ha rett og plikt til å produsere mat til egen befolkning.
5163 Utviklingsland må ha anledning til å bygge egne verdikjeder og øke selvforsyning av
5164 grunnleggende produkter. Dette må også være Norges posisjon i internasjonale
5165 handelsforhandlinger.

5166
5167 **Senterpartiet vil:**

5168 – Forhindre at handels- og investeringsavtaler begrenser det nasjonale og lokale folkestyret,
5169 inkludert råderetten over naturressursene.

5170 – Sikre at vår utforming av distrikts- og regionalpolitikk, skatte- og avgiftspolitik, helsepolitikk og alkoholpolitikk, sysselsettingspolitikk, likestillingspolitikk, landbruks- og fiskeripolitikk, samt vår eiendomspolitik, ikke skal kunne utfordres av internasjonale handelsregler.

5174 – Avvise internasjonale investeringsavtaler med investor/stat-tvisteløsningsmekanisme.

5175 – Arbeide for endringer i WTO som åpner for lands behov for egen beredskap og verdiskaping på egne ressurser.

5176 – Fremme demokrati og menneskerettigheter i dialoger om handelsavtaler.
5177

Andreutkast

- 5178 – Etterstrebe større åpenhet i handelsforhandlinger og bidra til at forhandlingsdokumenter i
5179 større grad offentliggjøres, for å legge til rette for en offentlig og demokratisk debatt.
5180 – Si «nei» til handelsavtaler som undergraver menneskerettighetene eller Norges evne til å
5181 produsere mat til egen befolkning.
5182

5183 Internasjonal utvikling

5184 FNs bærekraftsmål ligger til grunn for norsk utviklingsinnsats. Utviklingssamarbeid handler
5185 om å bidra til positiv samfunnsutvikling slik at alle land klarer å sikre gode liv til egen
5186 befolkning. Senterpartiet er opptatt av at utviklingsland må ha mulighet til å skape verdier og
5187 arbeidsplasser på egne ressurser og bygge opp egen beredskap og forsyningssikkerhet,
5188 akkurat slik vi ønsker det i Norge.

5189
5190 Det er i norsk interesse å opprettholde vår posisjon som en forutsigbar og pålitelig
5191 samarbeidspartner internasjonalt. Det er viktig for et lite land å bygge tillit og relasjoner i
5192 internasjonalt samarbeid. Det øker norsk sikkerhet. Investeringer i stabilitet og utvikling i
5193 regioner som grenser mot vårt kontinent er også en investering i egen sikkerhet.

5194
5195 Norge skal fortsatt gå foran i kampen mot fattigdom. Bistand er fortsatt viktig for mange land,
5196 og uten høy bistand vil ikke verden lykkes med å nå bærekraftsmålene. Senterpartiet støtter
5197 en politikk som bidrar til utjevning mellom land og innad i land. Senterpartiet mener at Norge
5198 fortsatt skal ha en ambisiøs politikk for utviklings- og nødhjelp, innrettet for å møte
5199 mottakernes behov.

5200
5201 Behovet for internasjonal finansiering av utvikling og klimaarbeid er langt større enn det
5202 tradisjonell bistand monner. Norge bør jobbe for å få nye finansieringskilder på plass, og gå i
5203 bresjen for modeller som kan mobilisere flere private finansieringskilder. Utover
5204 bistandspolitikken skal Norge jobbe for økt nasjonal mobilisering av offentlig finansiering,
5205 blant annet gjennom bedre skattesystemer og internasjonalt skattesamarbeid.

5206
5207 Norsk utviklingshjelp bør være rettet mot områder der Norge kan bidra med særskilt
5208 kompetanse, som jordbruk, havbruk, fiskeri, forvaltning av naturressurser, energi,
5209 omfordeling og skatt, folkehelse, demokrati og likestilling.

5210
5211 Matsikkerhet er en grunnleggende forutsetning for mange av bærekraftsmålene, og økt
5212 matsuverenitet i utviklingsland kan bidra til å stimulere til økonomisk vekst og sosial utvikling.
5213 Norge bør fortsatt prioritere investeringer i primærnæringer og matsystemer i utviklingsland.
5214 Dette gjør landene mer selvforsynte, mindre avhengige av matimport og det fremmer deres
5215 økonomiske utvikling.

5216
5217 Klimaendringer og ekstremvær preger alle land og skaper menneskelig lidelse og
5218 økonomiske utfordringer. Norge skal fortsatt prioritere bekjempelse og tilpasning til
5219 klimaendringer gjennom bistand, teknologioverføring og investeringer.

5220 Stadig mer av internasjonal bistand finansierer globale fellesgoder, på bekostning av
5221 tradisjonell fattigdomsbekjempelse. Senterpartiet mener Norge må bidra til begge, men at

Andreutkast

5222 bekjempelse av fattigdom i de fattigste landene i verden ikke må bli skadelidende av at
5223 behovene til fellesinvesteringer på globalt nivå også øker.

5224

5225 **Senterpartiet vil:**

5226 – At Norge skal bevilge minst 1 prosent av BNI til utviklingshjelp innenfor OECDs ODA-
5227 retningslinjer. Dette sikrer at bistanden har som mål å fremme økonomisk utvikling og velferd
5228 i utviklingsland.

5229 – Videreføre satsinger på matsikkerhet, klimatilpassing, fornybar energi, helse, likestilling og
5230 bekjempelse av ulikhet i norsk bistand.

5231 – Ivareta fleksible humanitære budsjetter, og sikre at man tidligere tenker forebygging og
5232 langsiktighet i håndtering av humanitære kriser.

5233 – Opprettholde andelen av bistanden som går til fattigdomsbekjempelse. Finansiering i
5234 globale fellesgoder bør ikke gå på bekostning av dette.

5235 – Bidra til at mer av norsk bistand går til lokale aktører med legitimitet i lokalsamfunnene de
5236 opererer i, også i humanitære kriser.

5237 – Investere i matsikkerhet, klimatilpassing og konfliktløsning i land i Midtøsten og Afrika for å
5238 forebygge farlige fluktruter og uønsket migrasjon, og på den måten indirekte verne om
5239 asylinstituttet.

5240 – Fortsette det sterke globale samarbeidet om helseberedskap for å sikre tilgang til vaksiner,
5241 medisiner og helseteknologi

5242 – Styrke bærekraftige skattesystemer i utviklingsland og videreføre Norges ledende rolle i
5243 det internasjonale arbeidet for å bekjempe ulovlig kapitalflyt og skatteunndragelse.

5244

5245 EU/EØS

5246 Den politiske og økonomiske integrasjonen i EU undergraver folkestyret og fratår
5247 medlemslandene økonomisk og politisk handlefrihet. Resultatet er større ulikhet og svekket
5248 folkevalgt kontroll. Senterpartiet er sterk motstander av norsk medlemskap i EU.

5249 Medlemskap ville fått store konsekvenser for Norges mulighet til å føre en selvstendig
5250 utenriks-, handels-, landbruks- og fiskeripolitikk, energipolitikk, samt pengepolitikk.

5251

5252 Senterpartiet mener dagens EØS-avtale er for inngripende og begrenser norsk sjølråderett
5253 på mange viktige politikkområder. Senterpartiet mener Norge ikke må avgi suverenitet til EU.

5254 Senterpartiet vil arbeide for en tilknytning til EU som sikrer gode rammevilkår for Norges
5255 handel og samarbeid med EU-landene. Blant annet i form av fortsatt tollfri eksport til EU-
5256 markedet for alle industrivarer. Samtidig må tilknytningen gi større handlefrihet for norske
5257 folkevalgte.

5258

5259 Så lenge Norge er en del av EØS vil Senterpartiet utnytte de mulighetene avtalen gir for å
5260 ivareta norske interesser.

5261

5262 **Senterpartiet vil:**

5263 – Være garantist mot norsk EU-medlemskap og gå mot alle forsøk på å fremme en norsk
5264 søknad om EU-medlemskap.

5265 – Erstatte EØS-avtalen med handels- og samarbeidsavtaler med EU, etter reforhandlinger.

Andreutkast

- 5266 — Si nei til nye avtaler med EU som inkluderer giljotinklausul eller gir forrang til EU-retten
5267 eller noen av EUs institusjoner, organer og byråer.
- 5268 – Bruke reservasjonsretten når direktiver og forordninger utfordrer grunnleggende norske
5269 interesser.
- 5270 – Utfordre handlingsrommet i EØS-avtalen i større grad enn i dag, blant annet gjennom
5271 tydeligere posisjoner og tidligere og mer aktiv dialog med EU, Island og Liechtenstein.
- 5272 – I større grad prøve saker for EFTA-domstolen.
- 5273 – Bruke EØS-komiteen mer aktivt for å løfte politisk utfordrende saker.
- 5274 – Utfordre rigiditeten i EØS-systemet for å få rom for økt lokal tilpasning av regelverk,
5275 inkludert gjennom å insistere på materielle tilpasninger i forkant av inkorporering av nytt
5276 regelverk.
- 5277 – Ta initiativ til å endre ESAs prioritering av saker, slik at klagesaker prioriteres over saker
5278 ESA tar opp på eget initiativ.
- 5279 – Avvise å inkludere i EØS-avtalens regelverk som ikke er EØS-relevant eller som er i strid
5280 med Grunnloven.
- 5281 – Invitere Færøyene, Grønland og Storbritannia til EFTA-medlemskap.
- 5282 – Endre utredningsinstruksen slik at man synliggjør alternative og bedre løsninger dersom
5283 man ikke var bundet av EØS-forpliktelser.
- 5284 – Melde Norge ut av Schengen-samarbeidet. Så lenge Norge er en del av Schengen-
5285 samarbeidet vil vi bruke handlingsrommet innenfor dagens avtale til å forsterke den
5286 nasjonale grensekontrollen.
5287